

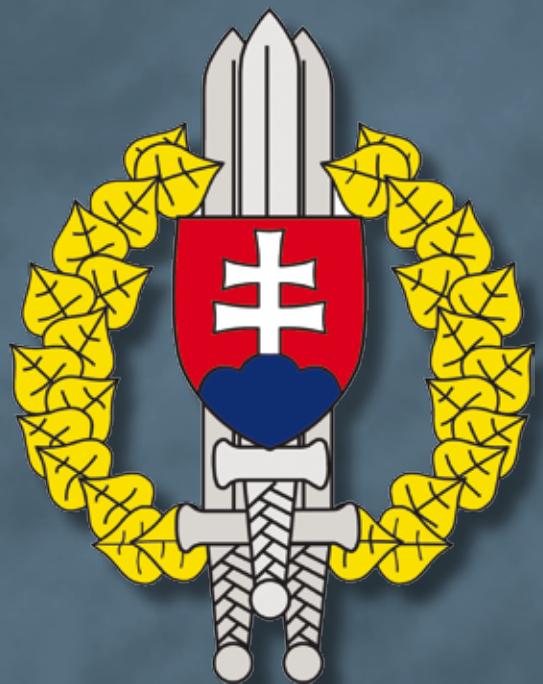

2024 - 2025

VOJENSKÁ OSVETA

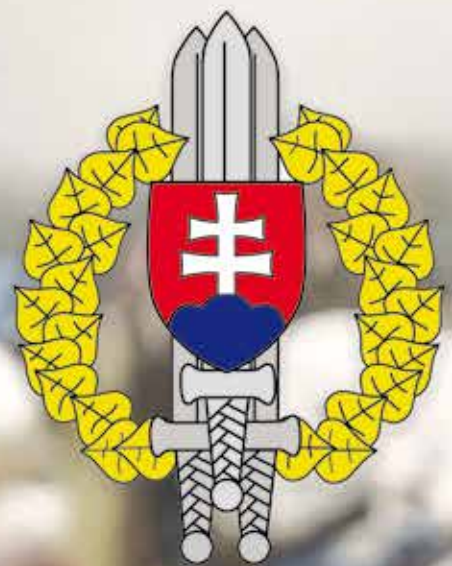
Spoločenskovedné semináre

2. časť

Regrutácia v OS SR

Slovenská republika, podobne ako mnohé iné krajiny, kladie veľký dôraz na svoje ozbrojené sily, ktoré predstavujú pilier národnej bezpečnosti a obrany. Ak máte túžbu slúžiť svojej krajine a podieľať sa na ochrane jej hraníc, vstup do Ozbrojených síl Slovenskej republiky môže byť pre vás kľúčovým krokom. Okrem poslania ochraňovať svoj národ môžete získať vzdelanie, odborné zručnosti a cenné skúsenosti. Vojenská služba predstavuje príležitosť aktívne prispieť k bezpečnosti a stabilite svojej krajiny.

**MNOHO PROFESIÍ,
JEDNO POSLANIE**

Pridaj sa !!!

Vojenská OSVETA

Spoločenskovedné semináre

2/2024 – 2025

Vydavateľ:

Personálny úrad OS SR
Demänová 393
031 01 Liptovský Mikuláš

Redakčná rada:

Predseda: plk. Ing. František GRZNÁR
Tajomník: Mgr. Marek ORAVEC
Členovia:
pplk. Ing. Tatiana VOJČINIÁKOVÁ
pplk. Mgr. Oľga JANČOVÁ KOHÁRYOVÁ
pplk. Mgr. Katarína GARGALÍKOVÁ
pplk. Mgr. Zdenko BARANEC
kpt. Ing. Mgr. Martin HANULÍK
npor. PaedDr. Alena LITVIK DUFEKOVÁ, PhD.
Dr. Imrich PURDEK, PhD.
PhDr. Mária MARTINSKÁ, PhD.
PhDr. Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ, PhD.
Mgr. Andrea PLAUTEROVÁ

Redaktor:

Ing. Iveta ČATLOCHOVÁ
tel.: 0960 428166
e-mail: iveta.catlochova@mil.sk

Grafický redaktor:

Ing. Zdenko ZAŤKO
tel.: 0960 428163
e-mail: zdenko.zatko@mil.sk

Recenzenti:

PhDr. Dominika PAŽICKÁ ČERNÁKOVÁ
Mgr. Rastislav MOLDA, PhD.
pplk. Mgr. Oľga JANČOVÁ KOHÁRYOVÁ
Mgr. Matúš VOJNA, PhD.
Mgr. Miroslav NEMEC, PhD.

Rok vydania: 2025

Vydanie: prvé

Náklad: 350 ks

Nepredajné

© Personálny úrad OS SR
Liptovský Mikuláš

ISBN 978-80-89609-36-9

Obsah:

- Komunikačné zručnosti v kontexte aktivít na podporu regrutácie a prípravy obyvateľstva na obranu štátu**
Mgr. Michaela ŠTAMMOVÁ 2
- Dukla – Dargov – Liptovský Mikuláš: najtvrdšie boje na území Slovenska**
Mgr. Michal MUDROCH 16
- Motivácia – základný predpoklad úspešnosti a efektivity práce**
npor. Mgr. Maroš PALIŠIN 34
- Slovenskí leteckí hrdinovia v československých stíhacích perutiach – Ján Ambruš a Otto Smik**
Mgr. Lukáš ŠIMKO 45
- Ochrana kultúrneho dedičstva v prípade ozbrojeného konfliktu**
Mgr. Kristína ORAVCOVÁ 56

2. strana obálky:

Regrutácia v OS SR
Pripravil: Ing. Zdenko Zaťko

3. strana obálky:

Koniec druhej svetovej vojny
Pripravil: Mgr. Ján LUKÁČ

Publikácia je určená pre vnútornú potrebu Ozbrojených síl Slovenskej republiky na zabezpečenie spoločenskovedných seminárov pre profesionálnych vojakov a vybrané skupiny zamestnancov Ozbrojených síl SR.

Jednotlivé odborné články boli posúdené recenzentmi.

Bezplatné rozširovanie do útvarov a zariadení ozbrojených síl zabezpečuje vydavateľ.

Publikácia je dostupná na <https://osveta.mil.sk>

KOMUNIKAČNÉ ZRUČNOSTI V KONTEXTE AKTIVÍT NA PODPORU REGRUTÁCIE A PRÍPRAVY OBYVATEĽSTVA NA OBRANU ŠTÁTU

Mgr. Michaela ŠTAMMOVÁ

ÚVOD

Je viac než zrejmé, že dôležitou súčasťou existencie a interakcie človeka s človekom je kvalita dorozumievania – komunikácia. Táto predstavuje nesmierne zložitý a mnohorozmerný proces. Prax ukazuje, že naša schopnosť pohotovo, presne, vecne a správne sa vyjadrovať je vysoko pravdepodobne v dôsledku digitalizácie čoraz slabšia. Nasledujúce riadky naznačujú oblasti, v ktorých je žiaduce komunikačné zručnosti profesionálnych vojakov v súvislosti s realizáciou aktivít na podporu regrutácie a prípravy obyvateľstva na obranu štátu kultivovať a rozvíjať. Pri ich príprave sme sa inšpirovali skúsenosťami z výcvikov komunikačných zručností určených pre príslušníkov regrutačných pracovísk, ktoré sa v minulosti realizovali.

„Aj slová sú činy“
Ludwig Wittgenstein

1 KOMUNIKAČNÉ ZRUČNOSTI

1.1 Komunikácia v skratke

Slovo komunikácia pochádza z latinského *comunicare*, čo znamená spoločne niečo zdieľať. Vo všeobecnosti, tradičné prístupy chápali komunikáciu predovšetkým ako výmenu informácií, významov, dorozumievanie medzi ľuďmi so zvýraznením informačnej roviny, napr. „*Ľudská komunikácia je proces vytvárania významov medzi dvomi alebo viacerými ľuďmi.*“¹⁾). Modernejšie chápanie komunikácie viac zvýrazňuje vzťahovú rovinu, čo znamená uvedomenie si, že pri komunikácii sa navzájom oznamujú nielen správy a informácie, ale aj:

- ako chápať to, čo hovoríme;
- ako nám je a ako sa cítime;
- postoj k veci, o ktorej hovoríme a postoj k tomu, s kým hovoríme;
- potvrdenie toho, za koho považujeme druhého;
- svoje sebapochopenie (za koho sa považujeme);
- žiaduce pravidlá komunikácie a pod.²⁾

Teda popri prenose informácií je v komunikácii (a v rozvoji komunikačných zručností) kladený dôraz aj na vzťahy, emócie a postoje, ktoré v procese komunikácie vznikajú.

Z praktického hľadiska sa komunikácia člení na verbálnu komunikáciu, neverbálnu komunikáciu, paralingvistické aspekty reči a niektorí autori považujú za osobitný spôsob komunikácie aj výzor, vzhľad a prostredie komunikácie.

1) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 27.

2) GURGOVÁ, B. - KMOŠENA, M. - TOMÍČEK, F.: Osobnost manažéra a komunikácia v manažmente, 2005, s. 7; VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 28.

Základom verbálnej komunikácie je reč, ktorá umožňuje pomenovať veci a javy, dať ich do vzájomného vzťahu, súvislostí a vyjadriť skúsenosť a zážitok. Základným elementom reči je slovo, ktoré má svoj denotatívny, ale aj konotatívny význam. Kým denotatívny význam vyjadruje to, čo dané slovo označuje (má vecný charakter, napr. chlieb ako vec, potravina), denotatívny význam charakterizuje hodnoty, ktoré mu prisudzujeme, resp. vyjadruje postojevoú stránku (napr. chlieb má inú hodnotu pre hladného a inú pre sýteho človeka).

V praxi prevláda tendencia brať do úvahy predovšetkým denotatívne významy slov a vyjadrovať sa jazykom logiky. Základom je neosobný, vecný, objektívny a nezaujatý verbálny prejav založený na prísnej racionalite. Jeho výhodou je presnosť a zvyčajne aj zrozumiteľnosť. Nevýhodou však je, že abstrahuje od toho, ako pôsobí na ľudí, čo sa s nimi pri takejto komunikácii deje. Vo vzťahu k aktivitám na podporu regrutácie a prípravy obyvateľstva na obranu štátu je absolútne nežiaduci, nakoľko z hľadiska motivácie a pozitívneho ovplyvňovania medziludských vzťahov hrá významnú úlohu aj subjektívny slovný prejav vyjadrujúci osobné dojmy, skúsenosti, zážitky a postoje.

Paralingvistické výrazové prostriedky predstavujú akustické prejavy pri reči, ako napr. sila hlasu, intonácia, rýchlosť reči, farba hlasu, intonácia, prízvuk, prestávky v reči a pod. Sila hlasu a výška tónu reči účinne vyjadrujú niektoré osobnostné charakteristiky jedinca a najmä momentálny psychický stav hovoriaceho. Hlboký hlas pôsobí na poslucháčov upokojujúco, vysoké tóny ich skôr iritujú. Z hľadiska rozvoja komunikačných zručností sú za najvýznamnejšie považované také paralingvistické aspekty reči ako je sila hlasu, rýchlosť reči a intonácia, nakoľko sú vôľou ovládateľné. Tichá reč je znakom úzkosti, neistoty, nedostatku sebadôvery alebo trémy. Hlasnú reč vnímame ako prejav vitality, energie, sebadôvery, priateľskosti, otvorenosti. Vo všeobecnosti sa hlavne pri dlhších prejavoch odporúča hlasitosť reči striedať pre zamedzenie monotónnosti, resp. zlepšenie dynamiky prejavu.

Rýchlosť reči významne ovplyvňuje jej zrozumiteľnosť. Príliš rýchla reč vedie k rýchlej únave poslucháča a strate jeho pozornosti, príliš pomalá reč môže poslucháčov iritovať a nudiť, príp. hovoriaci je vnímaný ako neistý, váhavý. Najpodstatnejšie informácie je vhodné povedať pomalšie a dôraznejšie. Podobne ako pri hlasitosti reči sa pre zlepšenie dynamiky a energie prejavu odporúča striedať rýchlejšie a pomalšie tempo reči.

Pre emocionálnu atmosféru rozhovoru má veľký význam intonácia – melódia reči. Poslucháčom umožňuje rozlíšiť otázku, rozkaz, prianie, varovanie a pod. Ďalej je vhodné snažiť sa v prejave eliminovať nefunkčné zvuky (napr. ehm, ééé...) a nadužívanie tzv. parazitických slov, resp. slovnej vaty (vlastne, proste, jednoducho, že áno, aby som pravdu povedal a pod.)

Neverbálna komunikácia zahŕňa širokú oblasť toho, čo signalizujeme bez slov či spolu so slovami ako súčasť slovnej komunikácie. Ak sa stretne s neverbálnou informáciou, ktorá nie je v súlade s verbálnou informáciou, je pravdepodobnosť, že uveríme neverbálnemu signálu, až päť krát väčšia.³⁾ Neverbálne komunikujeme:

- gestami, pohybmi hlavou a ďalšími pohybmi tela;
- postojom tela;
- výrazom tváre (mimikou);

3) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 81.

- pohľadmi očí;
- zmenami vzdialenosti a zaujímaním pozície v priestore (priblíženie, vzdialenie sa, postavenie sa pri rozhovore);
- dotykmi;
- vzhľadom (úprava zovňajšku, oblečenie, šperky).

Verbálna zložka komunikácie predstavuje takmer 35 % a viac než 65 % komunikácie sa odohráva v neverbálnej rovine, vrátane paralingvistických aspektov reči. ⁴⁾ Otázke, či neverbálne signály sú vrodené alebo naučené, prípadne geneticky podmienené, bolo venovaných mnoho výskumov. Ich závery naznačujú, že gestá spadajú do rôznych kategórií. Väčšina základných neverbálnych signálov má na celom svete rovnakú podobu. Keď sú ľudia šťastní, usmievajú sa; keď sú smutní alebo rozhnevaní, mračia sa. Pokývanie hlavou takmer univerzálne znamená pritakanie a potvrdenie. Toto gesto používajú aj nevidiaci a nepočujúci, je teda pravdepodobne vrodené. Pri dešifrovaní neverbálnej komunikácie je potrebné si uvedomiť, že neverbalita je vždy komplexná a interpretácia jednotlivých neverbálnych signálov bez ohľadu na ostatné gestá a bez ohľadu na situačný kontext je zásadnou chybou.

Ľudia sa líšia v tom, koľko toho o sebe povedia (o sebe, o vzťahu k ostatným) bez slov. Tónom hlasu, tým ako sa zatvária, pohľadmi. Chýbajúca mimika a utlmenosť pohybov, monotónny hlas a celkové zníženie neverbálneho vyjadrovania môže súvisieť so skrývaním a sebaovládaním, s predstavou o primeranom vystupovaní, ale tiež so sústredeným pozorovaním ostatných ľudí. Ľudia, ktorí sú naproti tomu mimicky a postojovo uvoľnení a vo svojich výrazoch čitateľní a zrozumiteľní, bývajú pre svoje okolie príťažlivejší a populárnejší. ⁵⁾

Výraz tváre – mimika významne dopĺňa reč tým, že vyjadruje základné emócie (šťastie, prekvapenie, strach, smútok, hnev, znechutenie a zvedavosť). Tendenciu k nemennej mimike má človek v napätí. Úsmev mení správanie ostatných ľudí už tým, že v nich spúšťa spätnú väzbu. Absencia úsmevu tlmí, potláča komunikáciu a naopak samotné usmievanie zvyšuje atraktivitu človeka. ⁶⁾

Reč očí má v skupine neverbálnych prejavov dominantné postavenie. Pokiaľ ide o dĺžku pohľadu, je spravidla dlhšia u tých, ktorých si vážime, obdivujeme. Človek sa vo všeobecnosti menej pozerá na ľudí, ktorých nemá rád alebo ak je téma rozhovoru chúlостivá, prípadne sa v komunikácii cíti nepríjemne. Dôležitá je nielen početnosť, ale aj dĺžka pohľadu. Častejšie sa pozeráme na toho, kto hovorí a ešte viac na tých, ktorí s nami súhlasia. Primeraný zrakový kontakt je považovaný za slušnosť, vyjadrenie záujmu a vážnosti.

Komunikácia dotykmi – haptika veľa napovedá o vnútornom stave človeka a významne vyjadruje priateľský a nepriateľský postoj. Čím je osobnejší a priateľskejší vzťah, tým sú dotyky častejšie a dôvernejšie. Podanie ruky je symbolom privítania a prijatia, iniciuje ho vždy žena alebo staršia osoba (v služobnom styku nadriadený bez ohľadu na pohlavie). Pri podaní ruky sa danej osobe pozeráme do očí, usmejeme sa. Ruku podávame celú, nielen prsty a po primeranom stisku ju pustíme. Príliš silný alebo naopak príliš slabý stisk ruky je veľmi nepríjemný. Iné dotyky ako podanie ruky sú pri regrutačných aktivitách neprípustné. Súčasťou neverbálnej komunikácie dotyk-

4) PEASE, A.: Reč těla, 2001, s. 9.

5) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 86.

6) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 95.

mi je aj tzv. sebahaptika – dotýkanie sa vlastného tela (trenie oka, dotýkanie sa nosa, škriabanie na krku a pod.). Takéto neverbálne signály spravidla produkuje človek, ktorý sa v komunikácii necíti dobre, je nervózny, nepokojný, nie je si istý sám sebou alebo jednoducho klame.

Komunikácia priblížením a oddialením – proxemika sa týka osobnej zóny. Každý človek akoby mal okolo seba určité zóny, teritória, „bubliny“, do ktorých si druhých nerád púšťa. Napriek tomu, že u ľudí sa v tejto oblasti prejavujú pomerne výrazné individuálne rozdiely, je možné konštatovať, že pri rozhovore s neznámymi ľuďmi, diskusií v skupine a v služobnom styku by vzdialenosť medzi komunikujúcimi nemala byť menej ako 120 cm.

Gestami sa rozumejú pohyby hociktorej časti tela. Prevažujú pohyby rukami. Významne sa podieľajú na názornosti povedaného, dokresľujú a dopĺňajú verbálny prejav. Známe je spojenie otvorených dlaní s úprimnosťou, pravdivosťou a otvorenosťou.

Posturoológia je rečou držania tela a polohových konfigurácií. Rozličné konfigurácie vyjadrujú nielen momentálny psychický stav, ale aj zhodu alebo nezhodu, mieru akceptácie druhého alebo obsahu hovoreného a naznačujú priebeh ďalšieho sociálneho styku. Typický je príklon k človeku, s ktorým súhlasíme, s ktorým je nám komunikácia príjemná a naopak odklon v opačných situáciách.

Neverbálna komunikácia je v bežnom živote väčšinu času nevedomovaná. To však neznamená, že by bola úplne nevedomá, len jej uvedomovanie je potlačované. Väčšina ľudí dokáže zrekonštruovať to, ako sa posledných päť minút tvárili, dokáže si spätne uvedomiť postoj tela, tón hlasu, a to ako u seba, tak aj u komunikačného partnera. ⁷⁾ Z uvedeného vyplýva, že cielene vôľou je možné ovplyvniť vlastnú neverbálnu komunikáciu, a tak isto aj schopnosť jej vnímania. Pre zlepšenie schopnosti vnímania neverbálnej komunikácie sa odporúča venovať aspoň 15 minút denne sledovaniu neverbálnych prejavov ostatných ľudí a uvedomovať si vlastnú gestikuláciu. Vhodné je tiež sledovanie televízie so stlmeným zvukom, snaha len z obrazu pochopiť čo sa na obrazovke deje. Opakovane po približne piatich minútach je vhodné pridať zvuk na overenie presnosti svojho pozorovania. ⁸⁾

1.2 Komunikačné zručnosti

Medzi základné zručnosti človeka patria jeho komunikačné zručnosti, ktoré sú dôležitým predpokladom efektívneho zapojenia sa jednotlivca do spoločenského systému. Čím vyššiu pozíciu v sociálnej hierarchii človek zaujíma, tým väčšie sú požiadavky na jeho komunikačné spôsobilosti. Komunikačnou kompetenciou sa chápe schopnosť účastníka komunikácie v dostatočnej miere zvládnuť príslušnú sústavu pravidiel a túto sústavu využiť v komunikácii. Nie je to len „technická“ záležitosť opierajúca sa o vybavenosť, či rýchlosť a schopnosť vyberať správne slová. Komunikačná **zručnosť je významne ovplyvnená sebapoňatím** a sebavedomím, ktoré ju zvyšuje alebo znižuje.

K základným komunikačným zručnostiam patrí zrozumiteľnosť prejavu, orientácia na partnera (empatia), pozitívny prístup, aktívne počúvanie, schopnosť argumentácie, overovanie efektu vysielaným správ. Podstatou je dosiahnuť komunikáciu, v ktorej sa dôraz kladie aj na obsah, aj

7) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 88.

8) PEASE, A.: Řeč těla, 2001, s. 18.

na proces. Príkladom takejto komunikácie môže byť komunikácia s počítačom. Programátori veľmi dobre vedia, že nie je dôležité len to, aké dáta dajú do počítača, ale aj v akom poradí, v akých zoskupeniach, v akých dávkach a v takom jazyku, ktorému stroj rozumie. Tým sa nemyslí, že by ľudia mali komunikovať ako stroje. Ale ak chceme hovoriť ako človek s človekom, je dobré uvedomiť si, čomu ľudia „rozumejú“ – čiže ako s nimi hovoriť tak, aby nás „počuli“. Pretože **ak hovoríme s druhým človekom, je podstatné nielen to, čo mu chceme povedať, ale treba si uvedomiť aj to, s kým hovoríme, ako s ním hovoríme, snaha hovoriť jeho jazykom, overovanie si, či dobre rozumieme.**⁹⁾

V súvislosti s rozvojom kompetenčných zručností je potrebné si uvedomiť aké majú ľudia tendencie reagovať na ostatných ľudí. V zásade sa reakcie, ktorými odpovedajú na podnety, rozdeľujú na tri typy: agresívne správanie, pasívne správanie a asertívne (efektívne, zrelé) správanie.

Ľudia s agresívnym správaním neberú veľmi ohľad na druhých. Často sa presadzujú na ich úkor a nevšímajú si, čo svojím správaním spôsobia. Nehľadajú cestu spolupráce a dohody, zaujímajú ich predovšetkým vlastný pohľad a riešenie. Čo si myslia alebo cítia ostatní, nepovažujú za veľmi podstatné. Problémy zvyčajne riešia presadením vlastnej verzie. Ich agresivita sa často prejavuje aj neverbálne hlasnou rečou, tvrdým a prísny tónom a ráznou gestikuláciou. Používajú spojenia ako „mal by si“, „bude to takto“, „radím ti, aby si“, „ako si to predstavuješ“ a pod. Takéto správanie u ľudí vyvoláva pocit ohrozenia a hnevu, a tak majú tendenciu takýmto ľuďom sa vyhýbať, nie sú k nim priami ani úprimní, sú voči nim rezervovaní. Ich podriadení nebudú iniciatívni, budú sa báť dávať im návrhy.

Pasívni ľudia ostatným ustupujú aj napriek tomu, že ich to trápi. Sú neistí, ospravedlňujú každé svoje správanie, ktorým by mohli potenciálne ohroziť záujmy druhých. Trápi ich, že potláčajú vlastné záujmy, ale hovoria si, že oni to predsa zvládnu. Pasívni ľudia sú závislí na druhých, závislí na tom čo si druhí myslia (hlavne o nich). Preto sa snažia vyjsť každému v ústrety a byť s každým zadobre. Neradi sa púšťajú do konfliktov, snažia sa im vyhnúť alebo ich bagatelizovať, prípadne ich riešia tak, že „všetko zoberú na seba“, a tým sa snažia problém „pohltiť“. Ich pasivita sa neverbálne prejavuje v pomalom a tichom hovorení, zhrbenosti, nepozieraním sa do očí. Často používajú slová „čo ja viem“, „nevadí, ja to zvládnem“, „som ti k dispozícii“, „možno“, „asi“ a pod. Pasívne správanie znižuje záujem ostatných ľudí o takéto osoby, znižuje motiváciu k spolupráci, ako aj profesionálnu aj ľudskú dôveryhodnosť. Naopak zvyšuje pasivitu a nepokoj v spolupracovníkoch. U pasívnych ľudí vo vedúcom postavení pôsobia vyššie uvedené charakteristiky na ostatných ešte silnejšie.

Asertívni ľudia preberajú zodpovednosť za svoje správanie a rozhodnutia. Hovoria priamo to, čo cítia. Ak urobia nejakú chybu, vedú si ju priznať. Asertívni ľudia pôsobia pokojne a vyrovnané. Nevidia len svoje záujmy a potreby, ale aj záujmy a potreby druhých. Sú naladení na spoluprácu a na spoločné riešenie problémov. Asertívni ľudia sú priami a otvorení, do napätých a konfliktných situácií idú s odvahou a s úctou k druhým. Je to model správania charakteristický jasným formulovaním a zdôvodňovaním vlastných potrieb a prianí, schopnosťou počúvať, pokojnou reakciou v prípade odmietnutia. Neverbálne sa asertivita prejavuje pokojným príjemným hlasom, dobrým očným kontaktom a uvoľneným telom. Takéto správanie vzbudzuje u ostatných dôveru a otvorenosť, pocit bezpečia, pocit, že sme ich vypočuli a pochopili.¹⁰⁾

9) ONDRUŠEK a kol.: Čítanka pre neziskové organizácie, 1998, s. 112.

10) ONDRUŠEK a kol.: Čítanka pre neziskové organizácie, 1998, s. 114.

V súvislosti s rozvojom komunikačných zručností je vhodné uvedomiť si vlastné prevládajúce reakcie v komunikácii a snažiť sa o asertívne správanie, resp. o elimináciu prejavov agresívneho a pasívneho správania. Užitočné je naučiť sa:

- formulovať problém druhej strany – zistiť, čo od nás očakáva;
- presne informovať – naučiť sa podávať presné informácie v primeranom rozsahu;
- riadiť rozhovor – tak, aby bol zmysluplný, neodbiehal od témy, nestrhával k agresivite, umožnil ľuďom zostať nad vecou;
- zvládnuť konflikt – jednať s partnerom tak, aby obe strany dosiahli uspokojivú dohodu bez emocionálneho napätia a negatívnych dôsledkov;
- argumentovať;
- zvládať reč svojho tela – ovládať vlastné rušivé neverbálne signály, ktoré majú prevažne emocionálny podtext a v komunikácii sú rušivé (viď kapitolu 1.1).

V komunikačnom procese sa často vyskytujú rozličné zábrany a prekážky, ktoré znižujú efektivitu komunikácie. Sú to **intrapersonálne bariéry na strane oznamovateľa**, ako napr. nezrozumiteľné vyjadrovanie myšlienok (používanie slov, ktorým publikum nerozumie, používanie nejednoznačných slov a výrazov), chaos v informáciách (neschopnosť nájsť a zdôrazniť podstatné), neprimeranosť informácií (príliš veľa alebo príliš málo), zámerné alebo neuvedomované skresľovanie informácií, podliehanie stereotypom a predsudkom, porušenie zásady spätnej väzby (skákanie do reči, malá alebo žiadna možnosť vyjadrenia sa druhej strany). **Komunikačné bariéry** je možné identifikovať aj **na strane príjemcu informácií**, napr. nesústredenosť, predsudky a domýšľanie (vnímanie iba toho, čo vnímať chce, čo zodpovedá jeho názorom), netrpezlivosť (skákanie do reči, vyvodzovanie neprimeraných záverov už v priebehu rozhovoru), podľahnutie stereotypom (skreslené predstavy o partnerovi, podceňovanie alebo preceňovanie) a interpersonálne bariéry ako napr. skreslený prenos informácií (najmä pri prenose informácií cez niekoľko riadiacich úrovní alebo v dôsledku lipnutia na oficiálnych, formálnych postupoch), atmosféra nedôvery, nevraživosti a konfliktov a pod. ¹¹⁾

2 PREZENTÁCIA VOJAKA NA VEREJNOSTI

Táto kapitola by mohla byť nazvaná aj „Ako komunikovať na verejnosti“. Komunikáciu významne ovplyvňuje **rola komunikujúceho**. Väčšina z nás komunikuje odlišne v práci, doma alebo napr. v obchode, inak je komunikácia vedená ak sú prítomní len dospelí alebo ak sú prítomné aj deti. Podstatu role vystihuje charakteristika, že ide o napĺňanie očakávaní, ktoré má väčšina ľudí spojené so správaním v určitej pozícii, profesii alebo situácii. ¹²⁾ S ohľadom na tému príspevku budú nasledujúce riadky zamerané predovšetkým na špecifiká komunikácie s jednotlivcom pri regrutačných aktivitách a prezentáciách a na vystupovanie a komunikáciu pri aktivitách podporujúcich brannú prípravu mládeže. Vo všeobecnosti je potrebné vopred zvažovať nasledujúce skutočnosti:

- kto je publikum (veková skupina, do akej miery je publikum v problematike zorientované, predpokladaný záujem alebo nezáujem o tému a pod.),
- aký je cieľ komunikácie (informovať, motivovať, presvedčiť?),
- aké sú časové a priestorové rámce plánovanej komunikačnej aktivity, materiálno-technické prostriedky.

11) GURGOVÁ, B. - KMOŠENA, M. - TOMÍČEK, F.: Osobnosť manažéra a komunikácia v manažmente, 2005, s. 22.

12) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 93.

2.1 Komunikácia s jednotlivcom pri regrutácii a aktivitách podporujúcich brannú prípravu mládeže

Pre **navodenie priateľskej, príjemnej atmosféry** je žiaduce správať sa tak, aby naše správanie druhí pociťovali ako príjemné, a to oslovenie menom, očný kontakt, pozorné počúvanie, zdvorilosť, prejav záujmu, súhlas (pochvala), vďaka a celkové rešpektovanie druhého.¹³⁾

Zásady pre zrozumiteľnú komunikáciu sú nasledujúce:

- Hovoriť prirodzeným jazykom, dbať na to, aby nám druhý rozumel;
- Používať skôr kratšie vety, pretože dlhé vety odvádzajú pozornosť poslucháča od obsahu k forme;
- Vyhýbať sa cudzím slovám a odborným výrazom;
- Hovoriť konkrétne a jednoznačne;
- Nechať dostatok priestor druhému;
- Byť prirodzený, neschovávať sa za fasádu, neštylizovať sa do role, ktorá nám nie je vlastná.¹⁴⁾

Dobrý priebeh rozhovoru a príjemné pocity z neho podporuje **aktívne (pozorné) počúvanie**. Je ním signalizovaný záujem nielen o informácie, ktoré nám komunikačný partner poskytuje, ale aj o vzťah s ním. Zároveň prispieva k správne porozumeniu vymieňaných informácií. Pri aktívnom počúvaní je potrebné vždy nechať hovoriaceho dokončiť myšlienku, neprerušovať ho, vyhýbať sa rušivým aktivitám (listovanie v papieroch, nakúkanie do mobilu) a udržiavať očný kontakt. Taktiež je potrebné klásť otázky, ktoré pomôžu nám i hovoriacemu lepšie pochopiť to, o čom sa hovorí, nahlas sumarizovať hlavné body argumentácie hovoriaceho, čím sa koncentrujeme na to, čo je podstatné a zároveň tým overujeme, či naše pochopenie zodpovedá tomu, čo chcel partner v komunikácii povedať. Pokývaním hlavy, úsmevom a pritakaním sa dáva najavo, že počúvame. Je potrebné všímať si a dávať do kontextu neverbálne správanie hovoriaceho.

Formálny neosobný spôsob vyjadrovania typický pre inštitúcie (vrátane OS SR), je charakteristický vecnosťou, neutralnosťou a náročnou štylizáciou textu (napr. „bol som vyslaný informovať vás“, „o poskytnutie informácií alebo podanie žiadosti môžete osloviť aj tieto útvary“, „návštevnik bude realizovaný vykonaním“ a pod.). Zhoršuje zrozumiteľnosť hovoreného, na mladých ľudí môže pôsobiť až komicky a celkom iste neprispieva k dobrej atmosfére pri rozhovore. Pri komunikácii sa treba vyhýbať tiež profesijnému žargónu. Niektorí ľudia majú tendenciu nadužívať cudzie slová a odborné termíny, prípadne anglicizmy. Spravidla ide o snahu zvýšiť svoj sociálny status, pôsobiť ako vzdelaný a kompetentný. Hoci je často takéto „komunikačné predvádzanie“ krátkodobou účinné, zvyčajne je aj priehľadné a znižuje hodnotu hovoriaceho a výrazne zhoršuje zrozumiteľnosť obsahu komunikácie. Používanie spisovného, gramaticky správneho jazyka by malo byť samozrejmosťou.

Pri komunikácii s deťmi pri aktivitách podporujúcich brannú prípravu mládeže je nevyhnutné prispôbiť svoju reč veku účastníkov aktivít ako z hľadiska rozsahu, tak aj voľby výrazových prostriedkov.

13) GURGOVÁ, B. - KMOŠENA, M. - TOMÍČEK, F.: Osobnosť manažéra a komunikácia v manažmente, 2005, s. 24.

14) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 213.

2.2 Práca s námietkami

Pri komunikácii často nastáva situácia, keď je priamo očakávaná námietka. V takýchto situáciách je vhodné námietku vysloviť skôr, ako to urobí komunikačný partner. Dosiahne sa tak psychologický efekt, keď partner bude ochotný viac načúvať našim argumentom. Napr. „Niektorí ľudia sa boja toho, že keď sa stanú vojakom, budú musieť počúvať rozkazy. To je síce pravda, ale rovnako tak budú musieť počúvať príkazy svojich nadriadených v každom zamestnaní.“ Najbežnejšie používaná technika spracovania námietok je, že námietku pripustíme a vzápätí predložíme výpočet všetkých výhod, ktoré nevýhodu mnohonásobne prevýšia (áno, máte pravdu, ale ...). Iným spôsobom, reakciou na námietku je použitie príkladov a referencií. Vo väčšine prípadov je možné tzv. „prehodenie“ námietky na partnera slovami „Prečo si to myslíte?“ alebo „Prepáčte prosím, rád by som sa opýtal, prečo práve túto vec považujete za dôležitú?“. Takto sa získa možnosť pochopiť, čo partnerovi prekáža a primerane potom reagovať.

Nech je námietka akákoľvek, vždy je potrebné sa presvedčiť, či sme ju správne pochopili. Kladením kontrolných otázok (napr. „Ide vám teda o ...?“) dávame najavo ochotu a trpezlivosť zaoberať sa problémom. Odpovede musia byť sformulované tak, aby sa partner necítil zahanbene, že niečo nevie. Po vysvetlení problému sa treba uistiť, či partner porozumel našej odpovedi a či nepotrebuje podrobnejšie vysvetlenie.

Na základe poznatkov získaných v rámci výcvikov komunikačných zručností príslušníkov regrutačných pracovísk (v rokoch 2005 – 2012) bolo identifikovaných viacero typov správania, ktoré regrutátori považovali za pomerne náročnú výzvu. Napríklad:

Pre ľudí nepriateľsky agresívnych, charakteristických komunikáciou so zosmiešňovaním, s ponižujúcimi poznámkami, nepriateľskými vtipmi, ironizovaním, osobnou kritikou namiesto vecnej a pod. je v takejto situácii odporúčaný nasledovný postup:

1. Prerušit takúto komunikáciu (nechať spadnúť knihu, ceruzku, vstať alebo si sadnúť) a pokúsiť sa posadiť partnera;
2. Vyjadriť vlastný názor, ale neopakovať agresivitu (napr. „teraz si vypočujte, ako to vidím ja ...“);
3. Vyhnúť sa kolízii – ak napätie stále pretrváva, navrhnúť prestávku; ak partner návrh ignoruje, odísť s poznámkou, že sa vrátite...;
4. Prijat' prípadné priateľské gesto – ak sa agresívnemu človeku nedarí vyhrotiť konflikt, môže zmeniť správanie;
5. Ak sú prítomní ďalší ľudia, otvoriť diskusiu s nimi. Ak sa nepripoja k útokom agresívneho človeka, nebude mať pocit, že s ním súhlasia a pravdepodobne sa prestane správať nepriateľsky.

Pesimisti a negatívne nastavení ľudia, ktorí odpovedajú na konštruktívne návrhy druhých ľudí s nedôverou (nič sa nepodarí, nič dobre nedopadne) sú spravidla presvedčení a môžu odradiť celú skupinu. Odporúčaný postup je:

1. Nenechať sa rozladiť – uvedomiť si, že každý z nás má určitý sklon k malomyselnosti a sklznúť do nej je niekedy ľahké;
2. Nehľadať argumenty pre pesimistu, je to strata času;

3. Podporiť skupinu pozitívnymi výrokmi (napr. „som si istý, že na niečo prídeme“, „určite sa nájde nejaké riešenie“ a pod.);
4. Proaktívne sa nastaviť a požiadať skupinu, aby rozobrali problém z rôznych hľadísk a spoločne hľadali, čo možno urobiť (pesimista sa pravdepodobne zapoja).

2.3 Prezentácie

Prezentácie bývajú spravidla zamerané na poskytovanie informácií o štátnej službe profesionálneho vojaka, podmienkach vstupu do OS SR, prijímacom procese a pod., ale predovšetkým na motivovanie pre vstup do OS SR. S ohľadom na skutočnosť, že ľudia najlepšie vnímajú, rozumejú a pamätajú si informácie, ktoré nielen počujú, ale aj vidia (a ešte lepšie, ak ich môžu aj aktívne zažiť), využívajú sa pri poskytovaní informácií rôzne vizuálne technické podporné prostriedky, aktuálne najčastejšie powerpointové prezentácie. Táto technická podpora má teda slúžiť primárne ako nástroj pre poslucháčov. Preto už pri tvorbe prezentácie treba brať do úvahy potreby publika a konštruovať ju tak, aby poskytovala jasné, stručné a presné informácie. Štruktúra každej prezentácie má úvod, jadro a záver. Často sa stáva, že úvod a jadro sú považované za menej dôležité časti prezentácie a kľúčové sú informácie prezentované v jadre prezentácie. V úvode však poslucháči zaujímajú postoj k prezentácii aj k prezentujúcemu, nevedome sa rozhodujú, či obsahu budú alebo nakoľko mu budú venovať svoju pozornosť. Úvod by mal vždy koncipovaný tak, aby poslucháčov zaujal. Snímka s obsahom a štruktúrou prezentácie takýto úvod nenahrádza a mala by (ak máme potrebu ju uvádzať) nasledovať až po úvode. Záver dáva priestor zhrnúť a zopakovať tie najdôležitejšie informácie, ktoré majú najviac utkvieť v pamäti poslucháčov. Takýto záver je žiaduce urobiť za každých okolností, aj v prípade časového tlaku.

Samotná prezentácia pozostáva zo sledu snímok. Každá snímka má nadpis (titulok, tvrdenie) a v tele snímky nasleduje vysvetlenie, podrobnejšie informovanie, obhajoba tvrdenia a podobne. Tieto snímky by mali byť formulované stručne, zreteľne a pochopiteľne v rozsahu približne piatich až siedmich odrážok na jednu snímku, s použitím šiestich až siedmich slov na jednu odrážku. Absolútne nežiaduce je vypisovanie súvislých textov, ktoré prezentujúci svojmu publiku číta (poslucháči si ich prečítajú omnoho rýchlejšie ako prezentujúci, ktorý ich potom svojím hlasným prednesom ruší). Snímka by mala obsahovať približne 50 % toho, čo prezentujúci hovorí.

Aj radenie snímok v prezentácii má vplyv na schopnosť poslucháčov porozumieť a zapamätať si obsah prezentácie. Za najvhodnejšie sa považuje radiť snímky s najdôležitejším obsahom nielen hneď po úvodných snímkach prezentácie, ale tiež pred záverečnými snímkami. Medzi jednotlivé najvýznamnejšie snímky (ktoré sú pravdepodobne aj najobsažnejšie) je užitočné zaradiť snímky s menej dôležitým obsahom (napr. ilustračné fotografie), tak aby poslucháči mali dostatok času na mentálne spracovanie poskytnutých informácií.

Čo sa týka grafickej úpravy snímky, pozadie by malo byť čo najmenej štruktúrované, aby nebránilo vnímaniu obsahu (fotografie nie sú vhodné pozadie snímky), na písmo nie je vhodné používať agresívne farby (červená, oranžová, fialová) a celkovo by na snímke mali byť maximálne tri farby. Typ písma má byť na všetkých snímkach jednotný, s primeranou veľkosťou. Farba písma je kontrastná k pozadiu. Pri prezentácii, keď je vzdialenosť publika od premietaného textu do 10 metrov, treba zvoliť veľkosť písma v tele snímky minimálne 24 bodov, do 15 metrov minimálne 36 bodov a do vzdialenosti 20 metrov minimálne 54 bodov. S rezmí písma (kurzíva, tučné, podčiarknuté a veľké písmená) pre zvýraznenie textu treba šetriť, pretože poslucháč sa potom

ťažšie orientuje v texte. Rôzne grafické a zvukové efekty zvyčajne zbytočne odvádzajú pozornosť publika od témy. Ak sa snímka zaraďuje do tabuľky, je žiaduce aby táto bola jednoduchá a prehľadná (maximálne štyri stĺpce a šesť riadkov), aby sa v nej poslucháči dokázali ľahko orientovať. Rovnaké pravidlo platí pre prípadné použitie grafov (maximálne šesť stĺpcov na jednu snímku). V prípade, že je potrebné prezentovať rozsiahlejšie tabuľky, je vhodnejšie ich dať k dispozícii poslucháčom v tlačenej podobe.

Každá prezentácia má vymedzený čas, ktorý je potrebné dodržať. Orientačne sa môže počítať približne s jednou minútou na jednu snímku prezentácie, vhodnejšie je prezentáciu nahlas pomaly prečítať a zmerať čas. Nezabudnúť prirátavať čas vymedzený na diskusiu a otázky v závere prezentácie.

Pri samotnom vystúpení je žiaduce neformálne nadviazať kontakt s publikom (tzv. „lámanie ľadov“). Vytvára to príjemnú uvoľnenú atmosféru spolupráce. Najčastejšie sa na navodenie takejto atmosféry používajú jednoduché neohrozujúce otázky, pri ktorých publikum nevyjadruje svoje názory (napr. pri prezentácii v škole: akú hodinu ste teraz mali mať?, už ste niekedy videli nejakú prezentáciu od vojakov? a pod.). Takéto lámanie ľadov je vhodné zaradiť pred samotnou prezentáciou – predstavením sa alebo, ak to nie je možné, bezprostredne po predstavení prezentujúceho organizátorom podujatia.

Aj predstavenie prezentujúceho ovplyvňuje záujem alebo nezáujem publika. Prezentujúci by sa mal predstaviť aj v prípade, že organizátor podujatia ho už predstavil. Okrem formálneho – profesionálneho predstavenia sa, je vhodné predstaviť sa aj v osobnej rovine (ukázať svoju ľudskú stránku), napr. „Som des. XY, profesionálnym vojakom som už sedem rokov, pracoval som na útvaroch v Martine a Bardejove.“ Ďalej je možné spomenúť svoju odbornosť, skúsenosti z vyslania do operácií mimo územia SR a pod. Ak sú publikom deti, môže sa doplniť informácia o tom, že prezentujúci sám otec (mama) detí vo veku XX rokov (napr. „doma mám dvoch chlapcov trochu mladších ako ste vy“).

Počas prezentovania sa priebežne sleduje záujem a pozornosť publika. Ľudia, ktorí udržiavajú očný kontakt s prezentujúcim, ho sledujú. Náklon hlavy na stranu je tiež signálom, že publikum sleduje a chápe hovoriaceho.¹⁵⁾ Prekrížené ruky a nohy, pohodlné sa rozvalenie na stoličke je signálom, že hovoriacemu sa záujem publika nedarí udržať. Na nezáujem publika je vhodné zareagovať buď otvorene a priamo, (napr. „zdá sa, že táto téma vás veľmi nezaujíma“ a pokúsiť sa zistiť príčinu), alebo nepriamo, a to zmenou svojho komunikačného štýlu (napr. stíšiť hlas, pohybovať sa v priestore medzi publikom a pod.).

Na tomto mieste je potrebné upozorniť na skutočnosť, že ak prezentujúci pri svojom vystúpení jednotlivé snímky prezentácie len číta, nielen že pôsobí veľmi neprofesionálne, ale často tým aj irituje poslucháčov a stráca ich záujem. Rovnako v takomto prípade stráca možnosť sledovať reakcie svojho publika.

V prípade, že počas prezentovania dôjde k nejakej nežiaducej nečakanej situácii (hlasová indispozícia, prezentujúci sa potkne, stratí orientáciu v prezentácii a pod), prezentujúci má spravidla tendenciu takúto nepríjemnosť ignorovať alebo zakryť. Vhodnejšou stratégiou je vtipne ju okomentovať (napr. pri potknutí „a takto sa potknem vždy, keď hovorím o ...“). Udalosť je týmto uzavretá pre prezentujúceho aj pre publikum.

15) BIERACH, A, J.: Čo prezrádzajú tváre, 1992, s. 51.

V závere prezentácie je žiaduce vymedziť priestor na diskusiu a otázky. Pre prípad, že publikum nemá žiadne otázky k téme, treba poďakovať za pozornosť, prípadne záujemcom dať možnosť opýtať sa po skončení individuálne alebo pre posmelenie publika mať pripravenú otázku z predchádzajúcich prezentácií (napr. „ľudí sa často pýtajú na“).

2.4 Výzor a správanie sa profesionálneho vojaka a ich vplyv na verejnú mienku

Primeraná úprava zovňajšku a úroveň oblečenia vzbudzujú dôveru a sympatiu. V niektorých prípadoch sú nároky v tejto oblasti presne definované, a to predpismi (napr. ozbrojené zložky) alebo ústne vyjadrenými požiadavkami (tzv. dress code vo firmách a organizáciách). V rámci OS SR sú požiadavky na vzhľad a úpravu profesionálnych vojakov stanovené v služobnom predpise hlavného služobného úradu č. 93/2015 v znení služobného predpisu hlavného služobného úradu č. 40/2023. Obmedzenia ustanovené v služobnom predpise (úprava vlasov, fúzov, makeup, šperky a pod.) majú zamedziť extravagantnej úprave vzhľadu profesionálnych vojakov a vojačiek. Tetovanie je možné chápať ako estetizáciu tela, ale aj ako komunikovanie symbolickej správy. Profesionálny vojak môže mať tetovanie mimo tvárovej a vlasovej časti hlavy, pričom jeho znázornenie nesmie obsahovať hanlivé vyobrazenie, obrazové, znakové, runové alebo číselné zobrazenie propagujúce politické strany, hnutia, združenia, organizácie a skupiny, ktorých činnosť je v rozpore s Ústavou SR a so všeobecne záväznými právnymi predpismi SR.

Upravenosť oblečenia a vonkajší vzhľad majú podstatný vplyv na tzv. „haló efekt“, ktorým osoba pôsobí na ostatných. Tento prvý dojem má tendenciu pretrvávajúť dlho a dominovať v úsudku o danej osobe. Vo všeobecnosti ľudia majú prirodzený sklon prisudzovať ľuďom zanedbane alebo horšie oblečeným nižší spoločenský status. Oblečením, doplnkami a úpravou zovňajšku človek dáva správu nielen o svojom postavení, ale aj o sebavedomí, svojich možnostiach a pocite moci.¹⁶⁾

Profesionálni vojaci a vojačky svojím správaním a úpravou vzhľadu reprezentujú organizáciu, ktorú zastupujú – Ozbrojené sily Slovenskej republiky. Všeobecné požiadavky na správanie a úpravu vzhľadu ustanovuje súbor pravidiel spoločenského správania – etiketa. Základom etikety je úcta, zdvorilosť a citlivý prístup k ostatným ľuďom. Súčasťou tejto zdvorilosti je dodržiavanie hygieny a starostlivosť o svoj vzhľad, zovňajšok a prostredie, v ktorom žijeme, pracujeme. Stupeň tejto starostlivosti je dôkazom našej kultúrnej vyspelosti, zmyslu pre krásu, prejavom zdvorilosti a úcty k ľuďom v našom blízkom okolí i k nám samotným. Podaná spotená ruka, neupravené vlasy, neoholená mužská tvár, špina za nechtami, nezdravý chrup, pach z úst, špinavé a obnosené topánky, oblečenie napáchnuté potom či cigaretovým dymom, obnosené a ošúchané oblečenie, príp. oblečenie nezodpovedajúceho svojou veľkosťou postave, sú indikátory ignorovania etikety. Zdvorilé správanie na verejnosti sa vyžaduje nielen k neznámym ľuďom, ale aj medzi profesionálnymi vojakmi navzájom.

3 ZÁVER

O význame komunikačných zručností v pracovnom i osobnom živote svedčí okrem iného množstvo odbornej i popularizačnej literatúry zameranej na túto tému a široká ponuka rozvojových kurzov zameraných na zvyšovanie komunikačných kompetencií na trhu. Realizácia takýchto rozvojových aktivít je v našich podmienkach realizovaná vo väčšej či menšej miere v rezortných výcvikových a vzdelávacích zariadeniach. V súlade s čl. 7 ods. 9 smernice Ministerstva obrany

16) VYBÍRAL, Z.: Psychologie komunikace, 2009, s. 82.

SR č. 13/2016 o výkone psychologických činností je úlohou príslušníkov psychologické služby realizovať ako špecifickú formu psychologické prípravy sociálno-psychologický výcvik, zameraný na rozvoj sociálnych zručností, medzi ktoré komunikačné zručnosti rozhodne patria.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

VYBÍRAL, Z.: *Psychologie komunikace*. 2. vyd. Praha : Portál, 2009. 320 s. ISBN 978-80-7367-387-1.

GURGOVÁ, B. - KMOŠENA, M. - TOMÍČEK, F.: *Osobnosť manažéra a komunikácia v manažmente*. 1. vyd. Bratislava : MO SR, 2005. 149 s. ISBN 80-8040-264-7.

PEASE, A.: *Řeč těla : Jak porozumět druhým z jejich gest, mimiky a postojů těla*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 137 s. ISBN 80-7178-582-2.

BIERACH, A. J.: *Čo prezrádzajú tváre : Ako spoznať človeka na prvý pohľad*. Šamorín : Fontana Kiadó, 1992. 183 s. ISBN 80-900492-4-9.

ONDRUŠEK, D. a kol.: *Čítanka pre neziskové organizácie*. Bratislava : Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 1998. 198 s. ISBN 80-967890-5-8.

NOVÁK, T. - CAPPONI, V.: *Sám sobě psychologem*. 3. dopl. vyd. Praha : Grada, 2003. 218 s. ISBN 80-247-0606-7.

MEŠKO, D. - KATUŠČÁK, D. - FINDRA, J.: *Akademická príručka : Chcete byť úspešní na vysokej škole?* 3. vyd. Bratislava : Osveta, 2013. 495 s. ISBN 97-880-806-339-29.

Služobný predpis hlavného služobného úradu č. 93/2015 o podrobnostiach o úprave zovňajšku profesionálneho vojaka v znení služobného predpisu hlavného služobného úradu č. 40/2023.

Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 13/2016 o výkone psychologických činností.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Charakterizujte základné rozdiely medzi ustálenou formalizovanou komunikáciou (napr. hlásenia) a komunikáciou v rámci aktivít na podporu regrutácie a prípravy obyvateľstva na obranu štátu.
2. Zovšeobecnite základné zásady pre zrozumiteľnú komunikáciu.
3. Popíšte intrapersonálne komunikačné bariéry na strane oznamovateľa.
4. Prediskutujte možnosti zvládania námietok.
5. Vyplňte orientačný test „Ako komunikujete“ uvedený v prílohe, zamyslite sa nad výsledkami a analyzujte znenie jednotlivých otázok.

ORIENTAČNÝ TEST**Ako komunikujete?**

V nasledujúcich otázkach si vyberte a označte, či reagujete častejšie spôsobom „a“ alebo „b“.

1. Priateľ sa vám pochváli svojím úspechom:
 - a) pochválite ho a radujete sa s ním, prípadne spolu úspech oslávite;
 - b) zamyslíte sa nad tým, aké to môže mať úskalia a upozorníte ho na ne.
2. Hovorí sa „oko je okno do duše“, a preto viete, že keď sa vám niekto pri rozhovore nepozera do očí, má nejaké zlé úmysly:
 - a) súhlasím;
 - b) nesúhlasím, môže to byť úplne inak.
3. Stretnete sa so susedom a:
 - a) hovoríte o tom, čo kde v dome nefunguje (oprava fasády, kúrenie, kvalita upratovania a pod.);
 - b) pozdravíte sa a prípadne vymeníte niekoľko slov o tom, aké je dobré počasie alebo povieť nejaký vtip.
4. Keď niekde niečo nefunguje (v rodine, v práci) a vy to chcete napraviť:
 - a) opatrne naznačíte, čo sa vám nepáči s vierou, že múdremu stačí naznačiť, nie ste predsa žiadny hulvát;
 - b) riskujete, že vás budú mať za rýpala a jasne, ale slušne definujete, čo vám prekáža.
5. Ak chcete zistiť, čo si myslí človek, s ktorým sa rozprávate:
 - a) pozorne počúvate, čo hovorí;
 - b) všímate si toho, ako to hovorí – akým tónom, ako rýchlo, ako sa pri tom tvári a pod.
6. Človek nie je rád nositeľom zlých správ a kritikom. Keď už to ale inak nejde a musíte povedať niečo negatívne, tak radšej:
 - a) to povieť zaobalene, napr. tak, že poukážete na názor nejakej authority, o ktorej viete, že si ju váš protivok váži (napr. citujete z biblie);
 - b) hovoríte za seba, že sa vám to či ono nepáči.
7. Ak ste presvedčení, že v niečom máte pravdu:
 - a) snažíte sa partnera presvedčiť všetkými dostupnými logickými argumentmi;
 - b) počúvate, čo vám hovorí partner a zvažujete, či „jeho pravda“ tiež nie je možná alebo dokonca pravdepodobnejšia než tá vaša.
8. Pokiaľ spolu hovoria inteligentní ľudia, tak:
 - a) si musia rozumieť, veď predsa obaja vedia, čo ktoré slovo znamená, aký má význam;
 - b) môžu byť úplne „mimo“ a hovoriť „jeden o voze a druhý o koze“, pretože pre každého z nich majú jednotlivé slová odlišný význam.

9. Keď niekomu niečo vysvetľujete, tak počuje:
- to, čo hovoríte (pokiaľ nie je nepočujúci) a rozumie tomu (ak nie je obmedzený);
 - môže „počuť“ niečo úplne iné, než čo máte na mysli, pretože môže mať zlú náladu alebo má iné skúsenosti z minulosti.
10. Ak chcete partnerovi povedať niečo pre vás dôležité a bojíte sa jeho reakcie, tak je najlepšie:
- povedať to len tak do vzduchu alebo akoby niekomu inému (napr. vášmu psovi nahlas povieť, ako ten jeden pán tomu druhému krivdí);
 - vzmužite sa a povieť to priamo aj s vedomím rizika.

Vyhodnotenie testu	
Za každú voľbu „a“ získavate jeden bod. Spočítajte body. Výsledky berte s rezervou, test je len orientačný, nenahrádza žiadnu diagnostiku.	
0 – 3 body	S vami je radosť spolupracovať. Nemáte predsudky a v komunikácii sa vyhýbate komunikačným faulom.
4 – 6 bodov	Je vidno, že sa civilizácia na vás podpísala. Aj keď to nie je s vami najhoršie, používajte viac vlastnú hlavu. Hoci aj s rizikom, že bezprostredne možno niekde narazíte, ale vaša celková komunikačná bilancia bude lepšia.
7 – 10 bodov	Mali by ste si prečítať ešte raz celý článok. Neprepadajte pesimizmu, dajú sa naučiť aj ťažšie veci.

(Zdroj: NOVÁK, T - CAPPONI, V.: *Sám sobě psychologem*, 2003 s. 137.)

DUKLA – DARGOV – LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ: NAJTVRDŠIE BOJE NA ÚZEMÍ SLOVENSKA

Mgr. Michal **MUDROCH**

ÚVOD

Cieľom článku je pripomenúť si 80. výročie oslobodenia Slovenska so zameraním sa na najkritickejšie bojové operácie na našom území, priblížiť ich taktické a strategické ciele a ich realizáciu na príklade bojov o Duklianský priesmyk, Dargovský priesmyk a mesto Liptovský Mikuláš.

1 PRESUN FRONTU CEZ SLOVENSKO

Podmienky na oslobodenie strednej Európy si sovietska armáda vytvorila svojou bojovou činnosťou v lete v roku 1944, ktorou vytlačila nacistické vojská z väčšiny svojho územia. Rýchly postup priviedol Sovietov do Rumunska, Bulharska a Juhoslávie, takisto ako do východných oblastí Poľska až ku hraniciam Slovenska. Politický, ekonomický a strategický význam územia Československa, a Slovenska predovšetkým, vzrastal úmerne s približujúcim sa frontom. Významná strategická poloha a ekonomický potenciál z neho v záverečných mesiacoch vojny v Európe vytvorili operačný priestor, ktorý si nemohla dovoliť ignorovať žiadna z bojujúcich strán. Avšak z vojenského hľadiska, situovanie územia Slovenska mimo hlavných strategických smerov sovietskych armád, ktoré bolo determinované zničením hlavných vojenských zoskupení protivníka, ho predurčovali do úlohy vedľajšieho dejiska. Pre sovietske velenie sa totiž na jeseň 1944 vytvorili podmienky na obojstranný obchvat nacistických vojsk rozmiestnených v hornatých oblastiach Podkarpatskej Rusi a Slovenska. Na podunajskom smere sa Červenej armáde podarilo podrobiť si Rumunsko a začať rýchly postup do Maďarska, čím sa vytvárala reálna šanca obísť Karpaty z juhu. Očakávaná sovietska ofenzíva v oblasti centrálného Poľska mohla zasa karpatský priestor paralelne vyblokovať zo severu. Nemci by tak boli nútení opätovne zvážiť situáciu aj s reálnou možnosťou ústupu z územia Slovenska. K alternatíve skončiť s opevneným nepriateľom v priamom strete sa nakoniec sovietske velenie rozhodlo až po dramatických okolnostiach, ku ktorým došlo na Slovensku koncom augusta. Vypuknutie Slovenského národného povstania totiž znamenalo zatlačenie vojenských hľadísk do úzadia a prioritnými sa stali politické motívy, ktoré viedli k rozhodnutiu poskytnúť povstalcovi rýchlu a účinnú pomoc.

Slovenské národné povstanie sa pripravovalo v spolupráci s armádou Slovenského štátu, ktorej veľká časť bola nespokojná s ľudáckym režimom, a čo bolo podstatné – bola ochotná proti nemu bojovať so zbraňou v ruke. Vojenskú stránku povstania riadilo Vojenské ústredie na čele s podplukovníkom, zakrátko generálom Jánom Golianom. Povstanie sa pripravovalo v úzkej nadväznosti na postup Červenej armády. V čase priblíženia sa Sovietov k hrebeňom Karpát im mali dve východoslovenské divízie umožniť vstup na územie Slovenska, kým ďalšie vojenské posádky mali zabrániť postupu Nemcov na západe a juhu krajiny. Rátalo sa aj s početnými partizánskymi skupinami, ktoré v čase príprav povstania už pôsobili na Slovensku a vyvíjali rozmanitú záškodnícku činnosť. Bohužiaľ sa nepodarilo úplne koordinovať ich aktivity s plánmi povstania. Dôvodmi boli jednak komunikačné ťažkosti vyplývajúce z náročného terénu, ale aj nedorozumenia medzi velením partizánov a velením povstaleckej armády, či predstaviteľmi Slovenskej národnej rady.

Partizánske aktivity, ktoré podľa plánu mali byť na čas utlmené, dokonca podnietili vládu Slovenského štátu vyhlásiť 12. augusta výnimočný stav. Nebolo to však jediným dôvodom priameho vojenského zásahu Nemcov na Slovensku. Udržať si krajinu naďalej pod kontrolou bolo dôležité jednak z hľadiska zabezpečenia potrieb nemeckého vojnového priemyslu, ale aj zo strategických dôvodov. Slovenské územie totiž svojou polohou a tvarom predstavovalo spojovací článok medzi nemeckými vojskami operujúcimi severne a južne od Karpát. Navyše v rámci obrany mohla nemecká armáda z tohto priestoru zasadzovať údery krídlam Červenej armády, ktorá postupovala varšavsko-berlínskym a budapeštiansko-viedenským smerom. Nemecký preventívny vojenský zásah na seba teda nenechal dlho čakať a dňa 29. augusta 1944, aj so súhlasom prezidenta Jozefa Tisa, vnikli na územie Slovenska nemecké jednotky z viacerých smerov. Nato vojenské ústredie povstania v Banskej Bystrici vydalo slovenským posádkam rozkazy k ozbrojenému odporu proti nastupujúcim okupačným vojskám. Ešte v ten večer sa začali prvé ostré boje v okolí Žiliny. Slovenské národné povstanie začalo.

Ako už bolo spomínané, povstanie bohužiaľ vypuklo predčasne, keď ešte neboli ukončené všetky jeho vojenské prípravy, čo povstalcov počas jeho trvania výrazne znevýhodnilo. Napokon, zlé načasovanie, ale aj chyby vo velení sa podpísali na kardinálnej chybe, ktorá cieľ povstania zmarila hneď od počiatku – obe východoslovenské divízie, ktoré mali zabezpečiť vstup Červenej armády na slovenské územie boli Nemcami včas odzbrojené. Na západnom Slovensku sa vojenským posádkam nepodarilo klásť Nemcom väčší odpor (do povstania sa dokonca nezapojila ani kľúčová posádka v Bratislave), a tak sa územie povstania obmedzilo na oblasť stredného Slovenska s centrom v Banskej Bystrici, čo výrazne obmedzilo možnosť dlhotrvajúcej obrany. Napriek tomu sa podarilo nemožné – pod náporom nemeckej armády sa obrana povstaleckého územia udržala až dva mesiace, pričom odhady predpokladali len niekoľko týždňov. V povstaleckej armáde bojovalo pod velením generálov Jána Goliana a Rudolfa Viesta približne 60 000 vojakov a okolo 18 000 partizánskych bojovníkov, pričom kľúčová bola podpora domáceho obyvateľstva, ktoré za ňu často zaplatilo krutú daň v podobe nacistických represálií. Povstanie však malo i medzinárodný charakter – vojensky aj materiálne ho podporovali Sovietsky zväz i Spojené štáty americké a v radoch povstalcov by sme našli príslušníkov mnohých národov. Slovenské národné povstanie sa tak stalo, aj napriek svojej porážke, jedným z najvýznamnejších odbojových protinacistických vojenských vystúpení v Európe počas celej druhej svetovej vojny.

Urputné dvojmesačné obranné boje povstalcov nemali napriek ich húževnatosti z dlhodobého hľadiska vyhladky na úspech. Dňom 18. októbrom 1944 sa spustila generálna ofenzíva nemeckých okupačných vojsk proti povstaniu. Nasadili všetky sily, ktoré mali k dispozícii. Z priestoru Kremnických vrchov a z Pohronia vyrazila bojová skupina SS Schill, smerom od Ružomberka a Turčianskeho sv. Martina brigáda SS Dirlwanger, z priestoru Lučenca a Rimavskej Soboty 18. divízia SS Horst Wessel, zo smeru od Liptovského Mikuláša a Kráľovej Lehoty bojová skupina Wittenmayer, z priestoru Popradu – Telgártu skupina vyčlenená z armádnej skupiny Heinrici, z Turca sa pohla divízia Tatra a v priestore Ponitria plnila zabezpečovacie úlohy 271. divízia tankových granátnikov. Napriek zúfalej obrane všetkých povstaleckých taktických skupín spolu s partizánmi bolo centrum povstania, mesto Banská Bystrica, obsadené 27. októbra nemeckými silami. Slovenské národné povstanie tak utrpelo porážku. Časť povstalcov, približne 13 000, sa stiahla do hôr a pokračovala v odboji partizánskym spôsobom boja, časť demobilizovala a časť vojska bola zajatá, a to vrátane oboch hlavných veliteľov Goliana a Viesta, ktorí boli neskôr odvečení a zabití v Nemecku.

Avšak, kým ešte existovalo súvislé povstalecké územie a tvrdo sa bránilo, dňa 8. septembra 1944 začala Karpatsko-duklianska operácia, ktorou sa Červená armáda spolu s príslušníkmi 1. československého armádneho zboru v ZSSR pokúsila prekonať Karpaty a v oblasti Duklianskeho priesmyku sa prebojovať na územie Slovenska. Tým pomohli práve prebiehajúcemu povstaniu. Pôvodný plán síce nevyšiel a s povstalcami sa im nepodarilo spojiť, ale nemecká armáda musela odveliť niektoré jednotky z povstaleckého frontu na obranu Karpát, čím sa v konečnom dôsledku znížil útočný tlak na povstalecké územie. Otázkou, na ktorú sa len ťažko hľadá odpoveď je, či enormne vysoké straty Sovietov i československých jednotiek na Dukle za to stáli. Nemecká armáda v Karpatoch sa totiž stihla na útok dôsledne pripraviť, hornatý terén vhodne využívala na efektívnu obranu a operácia, ktorá si na oboch stranách vyžiadala ťažké straty, napokon trvala až do konca októbra. Urputné boje na východe Slovenska však pokračovali. Na prelome rokov 1944/45 prebehli ťažké boje o Dargovský priesmyk, čoho výsledkom bolo oslobodenie Košíc. Od januára 1945 oslobodzovacie boje pokračovali. Vojská prvého ukrajinského frontu a 1. československého armádneho zboru postupovali od severovýchodu, štvrtý ukrajinský front od východu a druhý ukrajinský front spolu s rumunskou armádou od juhovýchodu. Od začiatku februára až do začiatku apríla sa viedli ťažké boje o Liptovský Mikuláš, kde Nemci na obranu jednak využili výhodnú polohu mesta, a jednak stihli vybudovať hlbokú členitú obranu. Napokon však jarná ofenzíva Červenej armády nemecký odpor na území Slovenska postupne zlomila a nemecké vojenské zväzy boli vytlačené smerom na západ. Oslobodením Bratislavy dňa 4. apríla 1945 bola už väčšina slovenského územia od nemeckých vojsk oslobodená.

Boje na Slovensku počas prechodu frontu trvali celkovo 226 dní a vyznačovali sa značným stupňom urputnosti. Podmienky boja boli pomerne zložité. Charakteristická bola bojová činnosť vedená v náročnom horskom prostredí, za zhoršených klimatických podmienok, či častá potreba využívania obchvatov pri dobýjaní dôležitých bodov obrany protivníka. Bojová činnosť oslobodzovacích vojsk na našom území začala 20. septembra 1944 prekročením slovensko-poľských hraníc v priestore severne od Medzilaboriec a skončila 3. mája 1945 oslobodením posledných slovenských obcí Makova a Klokočova. Počas spomínaného obdobia vojenskej operácie uskutočňovala Červená armáda, pričom od 6. októbra na našom území bojovali aj príslušníci 1. československého armádneho zboru a od 18. decembra sa postupne do oslobodzovacích bojov zapojili aj zväzky rumunskej armády. Do bojovej činnosti zasiahli sily troch sovietskych frontov. Zatiaľ čo v septembri a októbri 1944 pôsobili v bojoch za oslobodenie Slovenska tri vševojskové armády v sile približne 35 divízií a dve letecké armády, v období od januára do marca 1945 operovali na území pod vzdušným zabezpečením dvoch leteckých armád vojská až siedmich vševojskových armád, tankovej armády a jazdeckej mechanizovanej skupiny v celkovej sile 55 až 82 divízií (i keď z hľadiska naplnenosti nešlo o plnohodnotné zväzky). Bojových operácií sa spolu zúčastnilo približne 2,5 milióna vojakov Červenej armády, takmer 60 000 príslušníkov 1. československého armádneho zboru v ZSSR, okolo 250 000 rumunských vojakov a asi 70 000 Poliakov. Oslobodzovanie Slovenska, charakteristické takmer nepretržitou bojovou činnosťou v ťažkých terénnych i poveternostných podmienkach si vyžiadalo nemalé obete. Padlo tu vyše 60 000 sovietskych a 10 000 rumunských vojakov, a takisto zahynulo vyše 1 700 príslušníkov 1. československého armádneho zboru. Počty ranených boli približne 350 000 na sovietskej strane a okolo 9 000 ranených bolo československých vojakov. Prebiehajúci front sa v priebehu apríla už dynamicky posúval zo Slovenska smerom na západ a krajina si po hektických momentoch uplynulých bojov mohla konečne vydýchnuť.

2 KARPATSKO – DUKLIANSKA OPERÁCIA

Počas oslobodzovania Slovenska uskutočnili sovietske vojská rad útočných operácií. Prvou bola Východokarpatská operácia, ktorá mala za cieľ vytlačenie nemeckej armády z celej oblasti východných Karpát. Jej súčasťou bola jedna z mála horských bitiek druhej svetovej vojny – Karpatsko-duklianska operácia, vyhlásená najvyšším sovietskym armádnym velením po vypuknutí Slovenského národného povstania. V nadväznosti naň bolo jej hlavným cieľom pomôcť povstaleckej armáde na Slovensku. Podmienkou pre splnenie tejto mimoriadne ťažkej úlohy bol moment prekvapenia a vysoké tempo útoku. Rýchly prielom opevneného karpatského masívu mal byť uľahčený ústretovým úderom dvoch slovenských divízií Východoslovenskej armády smerujúcich do tyla nemeckých vojsk a aktívnou činnosťou partizánov, ktorá mala značne obmedziť presun nepriateľských síl a prostriedkov k pásmu prielomu. Tieto náročné úlohy sa však nepodarilo uskutočniť. Hlavnú útočnú silu predstavovala sovietska 38. armáda pod velením generála Kirilla S. Moskalkena (spadajúca pod velenie 1. ukrajinského frontu maršala Ivana S. Koneva), podporovaná druhou sovietskou leteckou armádou a 1. československým armádnym zborom v ZSSR. K dispozícii boli takisto časti síl 1. gardovej armády generála Andreja A. Grečka spadajúce pod velenie 4. ukrajinského frontu generála Ivana J. Petrova. Proti útočiacej sile stála nemecká Armádna skupina Heinrici, tvorená nemeckou 1. tankovou armádou a 1. kráľovskou maďarskou armádou. Zoskupeniu velil generál Gotthard Heinrici, známy svojou reputáciou ako jeden z najlepších nemeckých defenzívnych taktikov.

Karpatsko-duklianska operácia začala ráno 8. septembra 1944. V úvodnej fáze operácie mali útočiace vojská dobyť poľské mesto Krosno a postupovať južne na mesto Dukla a neďaleký Duklianský priesmyk. Následne mali rozvinúť operáciu do hĺbky a po piatich dňoch sa dostať približne na líniu Stará Ľubovňa – Prešov. Predpoklad, že útočiace vojská dosiahnu v priebehu piatich dní Prešov sa zakrátko ukázal ako príliš optimistický. Početnú a technickú prevahu na strane Červenej armády totiž eliminoval horský terén a dôkladne vybudované obranné postavenia pripravených nemeckých jednotiek. Dažde a hmly na dôvažok výrazne obmedzovali činnosť sovietskeho letectva. Plány sovietskeho velenia sa teda ukázali ako ťažko realizovateľné. Krosno sa Sovietom dobyť z chodu nepodarilo, čo útočiace vojská spomalilo a narušilo pôvodný plán. Nemci zatiaľ v priebehu niekoľkých dní presunuli do tejto oblasti posily a vytvorili dostatočne silnú obranu na karpatských hrebeňoch v poľsko-slovenskom pohraničí. Prebíjanie sa niekoľkými obrannými pásmami silne zamínovaného terénu bolo nesmierne náročné a stálo veľa obetí. Veliteľ 1. ukrajinského frontu maršal Konev pripísal zodpovednosť za pomalý postup a narastajúce straty niekoľkým veliteľom, ktorých odvolal z funkcie. Medzi nimi bol i veliteľ československých síl generál Jan Kratochvíl. Na jeho miesto nastúpil 10. septembra 1944 generál Ludvík Svoboda. V jeho diele *Z Buzuluku do Prahy* zachytáva atmosféru prvých bojov v Karpatsko-duklianskej operácii značne beletristicky: „Nastáva deň, hmla sa dvíha, viditeľnosť sa zlepšuje. Nepriateľská paľba z lesov sa zosilňuje. Už nestrielať len guľomety, ale aj delá a mínomety. A nepriateľské granáty a míny si nevyberajú – zraňujú aj usmrcujú. [...] V paľbe diel a treskote mín zrazu začujeme hukot motorov. Lietadlá? To vari nie. Ale vylúčiť nemožno. Citlivé ucho zachytáva známy škripot, neklamný príznak idúcich tankov. Tanky! Už ich vidíme. Vyrážajú. Delá majú namierené vodorovne vopred. Ocelové stroje kolísavo vyliezajú z lesa. V závojoch rozstrekovanej hlíny a bahna rozoznávame prikrčené postavy sediace na strojoch. Motory revú, stroje sa rútia na plný plyn. Delo vedúceho tanku vystrelilo prvý granát. Hneď nato i z ostatných tankov vyšľahli plamene výstrelov. Tanky a samopalníci strieľajú v chode zo všetkých

zbraní. Protiútok! Nepriateľ nás predišiel. Začal útok skôr, ako my sme vyrazili do útoku. Rozpútava sa prvý boj.“ Treba dodať, že telegrafická správa informujúca o začatí Karpatsko-duklianskej operácie vyvolala v Banskej Bystrici a priľahlom povstaleckom území eufóriu. Napriek stroskotanému pôvodnému plánu povstalci nestrácali nádej a možné skoré spojenie sa s oslobodzovacími jednotkami im dodávalo sily pre boj s postupujúcimi nacistickými oddielmi. V povstaleckej tlači môžeme nájsť senzačné správy o rýchlom postupe sovietskych jazdeckých oddielov východným Slovenskom. Podľa týchto správ malo dôjsť k prielomu nacistickej obrany každým dňom. Vieme však, že nedošlo a správy o postupe Červenej armády sa po niekoľkých dňoch zo stránok povstaleckej tlače vytratili.

V priebehu septembra 1944 však Moskalkenkova 38. armáda ešte stále bojovala s Nemcami na poľskom území a len za cenu stoviek mŕtvych a ranených vojakov sa približovala k Duklianskemu priesmyku. Hranice Slovenska dosiahli ako prvé 20. septembra 1944 zväzky pravého krídla 1. gardovej armády, ktoré na druhý deň oslobodili prvú slovenskú obec Kalinov. Samotný priesmyk bol dosiahnutý sovietskymi a československými vojakmi až začiatkom októbra 1944, keď sa Nemci stiahli južnejšie na vopred pripravenú čiaru obrany. Až po ťažkých bojoch príslušníkov 1. čs. armádneho zboru na území Poľska pri Machnówke, v priestoroch kóty 534, mesta Dukla a Hyrowej hory, dňa 6. októbra 1944 obsadili širšiu oblasť priesmyku a vstúpili na pôdu vlasti, čo sa stalo pamätným dňom (Deň hrdinov Karpatsko-duklianskej operácie). Pod týmto historickým dátumom je vo vojnovom denníku 1. čs. armádneho zboru okrem iného zaznamenané: „O 6,30 hod. vyrazili prieskumné hliadky 1. brigády smerom k čs. hraniciam, o 8.00 hod. dosiahli už prvú obec ležiacu na čs. území – Vyšný Komárnik. Prieskumná hliadka práporu škpt. Knopa pod velením čat. Nebiljaka, v zostave des. Tirek, des. Počil, des. Heyda, voj. Kučeravý, voj. Perekaň, voj. Nemrich, voj. Koubela, voj. Mazur (všetci z roty automatčikov ppor. Bileja), ktorá ako prvá dosiahla čs. hranice, priamo na ceste pri Duklianskom priesmyku vztýčila tam čs. štátnu vlajku. V prvej dedine, Vyšnom Komárniku, vztýčil vlajku osvetový dôstojník práporu rtm. Ivanič Michal a voj. Havran a jej ochranu prevzal miestny obyvateľ Štefan Handoga.“ Bohužiaľ, tento významný deň bol skalený i tragickou udalosťou. Pri prechode priesmykom zahynul československý generál Jaroslav Vedral-Sázavský, keď jeho automobil nabehol na nemeckú protitankovú mínu. V priebehu októbra 1944 pokračovala Karpatsko-duklianska operácia ťažkými bojmi už v oblasti severovýchodného Slovenska. Sovieti a Čechoslováci sa v nepriaznivom daždivom počasí pomaly prebíjali zamínovaným a opevneným terénom. V druhej polovici októbra sa sovietske velenie rozhodlo uskutočniť prielom v údolí riečky Kapišovka západne od Vyšného Komárnika. Sovieti obsadili obce Vyšná Pisaná a Nižná Pisaná a údolím Kapišovky sa chceli prebiť južne smerom na Svidník. V dňoch 25. – 27. októbra 1944 došlo v „Údolí smrti“ medzi obcami Nižná Pisaná a Kapišová k najťažším bojom počas celej Karpatsko-duklianskej operácie. V trojdňovej bitke boli nasadené tanky, samohybné delá, obrnené transportéry, raketomety a ďalšia technika. Sovietom sa podarilo prebiť až do Kapišovej, ale tam ich útok uviazol.

Medzitým sa však odohrávala aj finálna nemecká ofenzíva proti Slovenskému národnému povstaniu. Dňa 28. októbra 1944 bol Nemcami definitívne zlomený organizovaný odpor povstaleckej armády, čím Karpatsko-duklianska operácia stratila svoj pôvodný zmysel – pomôcť Slovenskému národnému povstaniu. Napriek tomu, ťažké frontové boje, ktoré trvali do konca októbra, mali svoj význam. Odčerpávali značné sily a prostriedky nepriateľa, ktoré nemohol účinne nasadiť nielen na iných úsekoch sovietsko-nemeckého frontu, ale ani proti povstalcom nachádzajúcim sa na území stredného Slovenska. Deň porážky povstania sa považuje aj za deň ukončenia Karpatsko-duklian-

skej operácie, hoci boje prebiehali v tejto oblasti ešte v priebehu celej zimy 1944/1945. Svidník a Prešov boli oslobodené až v priebehu januára 1945. Karpatsko-duklianska operácia si vyžiadala mnohé životy. Sovietska 38. armáda stratila 13 264 príslušníkov (padlých a nezvestných) a 48 750 mala ranených. 1. československý armádny zbor mal 1 630 padlých (zomrelých a nezvestných) a 4 069 ranených. Celkovo bolo teda vyradených z boja 38 % vtedajšieho nasadeného mužstva. Nepriateľské straty sa odhadovali na 52 000 padlých, ranených a nezvestných.

Napriek vysokým počtom bojujúcich a padlých, v kontexte dejín druhej svetovej vojny sa Karpatsko-duklianska operácia neradí medzi jej najväčšie bitky. Avšak z hľadiska oslobodzovania slovenského územia od nacistickej okupácie bola mimoriadne dôležitá. Jej psychologický aspekt, hlavne pre vojakov a partizánov bojujúcich na frontoch Slovenského národného povstania a v radoch 1. československého armádneho zboru, bol veľmi významný. Historické pramene a spomienky účastníkov hovoria o nezabudnuteľných chvíľach prvých sekúnd, keď noha českých a slovenských vojakov vkročila na územie Československej republiky. Božkávali rodnú zem a brali si ju do vreciek, aby ju mohli ukázať a dať ohmatať svojim bojovým druhom. Takéto dojemné udalosti sa odohrávali 20. septembra 1944, keď medzi vojakov Červenej armády prišla predsunutá hliadka českých a slovenských vojakov.

3 BOJE V DARGOVSKOM PRIESMYKU

Po prekonaní Duklianskeho priesmyku pokračovala Červená armáda v oslobodzovaní územia v južnom smere, ktorého cieľom boli Košice. Avšak nemecká armáda sa zachytila na úpätí Slanských vrchov, ktoré na prístupoch do Košíc predstavovali významnú terénnu prekážku. Slanské vrchy boli nemeckou armádou postupne opevňované dokonca už od leta 1944 a Nemci tam stihli vybudovať až tri veľmi dobre pripravené obranné línie. Prvou bola zimná obranná línia nazvaná Gisela-Stellung. V priestore Dargovského priesmyku prebiehala ako predná línia na východnom okraji lesa. Vyznačovala sa dobrým palebným pokrytím terénu, výbornými možnosťami pozorovania a vo väčšine častí bola nepriechodná pre obrnenú techniku. Hneď za líniou Gisela-Stellung bola v lesnom masíve Slanských vrchov vybudovaná ďalšia obranná línia Franz-Stellung a na západnom hrebeni pohoria ešte línia nazvaná Karl-Stellung. Súčasťou nemeckej obrany boli aj silne opevnené oporné body zriadené v obciach Dargov a Bačkov. Samotnú obec Dargov chránila protitanková priekopa, zákopy a guľometné hniezda a okrem hlavnej cesty od západu boli k nej zamínované a zatarasené všetky ostatné prístupy. Horúčkovité prípravy Nemcov na útok zachytáva aj kronika obce Dargov : „Bolo to koncom septembra a začiatkom októbra 1944, keď každý občan okolitých dedín musel sa zúčastniť na opevňovacích prácach a kopaní zákopov pre nemecké vojská. Vojna ktorá zúrila kdesi ďaleko na východe, blížila sa míľovými krokmi pod dargovské hory. Nemci sa horúčkovite pripravovali na zadržanie ruských vojsk pod dargovskými horami. Dunenie kanónov sa blížilo, zem sa triasla a hory duneli ťažkou ozvenou. V novembri bol celý Zemplín pripravený na privítanie najťažších čias. Bola tu druhá svetová vojna. Krutá vladárka, nemohúceho a biedneho sveta. Všade bolo plno vojska, kanónov, guľometov, tankov, lietadiel, dobytky, bezprístrešných ľudí a všetko toto miešalo sa spolu v akýsi nevysloviteľný chaos.“

Hlavný útok cez Dargovský priesmyk, ktorým viedla najkratšia cesta do Košíc z východu, mala viesť sovietska 1. gardová armáda pod velením generála Andreja A. Grečka. Podľa pôvodného zámeru veliteľa 4. ukrajinského frontu generála Ivana J. Petrova mali jej vojská za jeden deň prekonať lesný masív Slanských vrchov a najneskôr večer piateho dňa ovládnuť severnú časť Košíc

a neskôr Prešov. Naľavo od 1. gardovej armády mali súčasne viesť útok v Slanských vrchoch aj vojská 18. armády s cieľom do večera prvého dňa útoku dosiahnuť čiaru Slanec – Slanská Huta a do večera piateho dňa dobyť Košice úderom z juhu a juhovýchodu. Na nemeckej strane zaujala obranu v Dargovskom priesmyku 101. jágerská divízia ustupujúca spolu s 500. práporom pre zvláštne použitie z priestoru Sobraniec a Michaloviec.

Po niekoľkých dňoch bojového prieskumu, ktorý mal odhaliť protivníkovu obranu a identifikovať jeho palebný systém, sa ráno 9. decembra 1944 začal očakávaný útok Červenej armády. Po počiatočnom úspechu postup sovietskych vojsk uviazol a pokusy o ovládnutie priesmykovej cesty a nemeckého oporného bodu v obci Dargov stroskotali. Avšak severne od hlavnej cesty sa útvarami 128. gardovej horskej streleckej divízie podarilo dobyť nemecké obranné postavenia na východnom okraji Bačkova, obsadiť obec a preniknúť do lesného masívu smerom na západ do hĺbky troch až štyroch kilometrov. Jeden z jej práporov postúpil dokonca až do priestoru kúpeľov Borda, kde však bol obklúčený prisunutými zálohami protivníka a v nasledujúcich dňoch sa musel prebíjať späť. V popoludňajších hodinách boli v oblasti sovietskych prienikov nasadené do protiútokov zálohy nemeckej 101. jágerskej divízie. V priestore Bačkova sa nemeckým jednotkám podarilo opäť obsadiť les západne od Bačkova, sovietske útvary nachádzajúce sa za nemeckými líniami však nedokázali úplne odrezáť.

Ťažké boje o Dargovský priesmyk prebiehali v lesnom teréne bez prerušenia aj v nasledujúcich decembrových dňoch. Červenoarmejski podporovaní silnou delostreleckou a mínometnou paľbou, pokračovali v útokoch v pásme priesmykovej cesty a v zalesnených oblastiach smerom na juh a na sever, ktoré ale stále nevedli k požadovanému výsledku. Neúspešné boli aj nemecké protiútoky smerujúce k uzavretiu medzery vo frontovej línii západne od Bačkova, ako aj západne od Trnávky, ktoré stroskotávali na sovietskej početnej prevahe. Do oboch prienikov prisúvali Sovieti ďalšie jednotky, ktorými sa pokúšali ich rozširovať a prenikať ďalej na západ. Na oboch stranách boli do bojov postupne nasadzované ďalšie sily. V polovici decembra bola už situácia v priestore Dargova pre nemecké vojská neudržateľná, preto nemecké velenie rozhodlo zaujať novú čiaru obrany prebiehajúcu po výšinách v strednej časti pohoria. Až po týždni ťažkých bojov sa tak sovietskym vojskám podarilo definitívne obsadiť obec Dargov, ako aj okolité dominantné výšiny a ovládnuť priesmykovú cestu vo východnej časti pohoria. Po ovládnutí Dargova a okolitých výšin pripravilo velenie 1. gardovej armády ďalší útok, ktorého cieľom bolo definitívne ovládnuť Dargovský priesmyk a okolité obce na západnej strane pohoria. Za týmto účelom bola vykonávaná intenzívna prieskumná činnosť a sovietske vojská sa čiastočne preskupili.

1. gardová armáda zahájila 22. decembra nový útok v celej šírke dargovského frontu.. Jej vojská nepretržite útočili v nasledujúcich piatich dňoch, ale v ťažkých bojoch s vysokými stratami na oboch stranách dosiahli len minimálne územné zisky. Výraznejšie postúpili iba útvary 276. streleckej divízie, ktorým sa podarilo zlikvidovať nemecký odpor na vrchu Ploská a dostať sa na jeho západné a juhozápadné svahy, až na samotný okraj lesa. Intenzita bojov však postupne utíchala a frontová línia sa ustálila na výšinách a svahoch v západnej časti pohoria a k jej podstatným zmenám a posunom už v ďalších dňoch nedochádzalo. Intenzívne boje však pokračovali s ťažiskom v oblasti priesmykovej cesty a južne od nej. Protiútokmi najmä v priestore vrchu Ploská sa nemecké jednotky opakovane snažili získať späť stratené pozície a obnoviť pôvodnú frontovú líniu Karl-Stellung. Do bojov bol nasadzovaný útočný pluk 1. tankovej armády a aj časti 1. lyžiarskeho pluku, ktoré boli prisunuté na dargovské bojisko z priestoru juhozápadne od Košíc. Z frontovej

línie bola zároveň postupne stiahnutá decembrovými bojmi zdecimovaná 101. jágerská divízia. Preskupili sa aj útvary Červenej armády a v Slanských vrchoch bol ponechaný len 3. horský strelecký zbor podriadený pre ďalšie bojové operácie 18. armáde. Výsledkom nemeckých protiútokov bola napokon likvidácia sovietskeho prielomu v priestore vrchu Ploská 5. januára 1945, čím boje o Dargovský priesmyk fakticky skončili. Bojová činnosť oboch protistojacich strán sa v ďalších dňoch obmedzila na minimum a mala už len prieskumný charakter.

Po preskupení bojovej zostavy 4. ukrajinského frontu sa ťažisko bojov o prístupy ku Košiciam, v ktorých pokračovala už len 18. armáda presunulo do oblasti južne a juhozápadne od Košíc. Západná časť Dargovského priesmyku s okolitými výšinami a svahmi ostala obsadená nemeckou 254. pešou divíziou. Definitívny ústup nemeckých vojsk z oblasti Dargovského priesmyku začal až v noci zo 17. na 18. januára 1945 a bol dôsledkom pre Nemcov nepriaznivo sa vyvíjajúcej situácie na bojiskách v Poľsku a Maďarsku. Ustupovať začala nielen nemecká 254. pešia divízia na dargovskom bojisku, ale aj všetky ostatné nemecké a maďarské vojská operujúce v priestore Košíc a na východnom Slovensku v rámci Armádnej skupiny Heinrici. Až 18. januára 1945 tak sovietska 318. horská strelecká divízia mohla vstúpiť do Košického Klečenova a ďalších obcí na západnej strane pohoria a pokračovať v prenasledovaní protivníka, ktorý ustupoval smerom na Košice a Prešov. Cez Košickú Belú a Obišovce smerovali jednotky nemeckej 254. pešej divízie na Margecany a odtiaľ údolím Hornádu cez Levoču a Spišskú Novú Ves na Poprad. Dňa 19. januára 1945 prenikli do severovýchodnej časti Košíc jednotky 318. horskej streleckej divízie, pričom krátko predtým do mesta z juhu vstúpili i vojaci 237. streleckej divízie 18. armády podporovaní tankami 5. gardovej tankovej brigády a mesto prakticky bez boja oslobodili. Košice sa po oslobodení stali na istý čas centrom politického života v obnovujúcom sa Československu. Práve tu sa v apríli roku 1945 podpísal dokument, ktorý určoval budúce politické smerovanie krajiny – Košický vládny program.

Viac ako šesť týždňov trvajúce boje o Dargovský priesmyk si vyžiadali značný počet obetí na životoch v radoch oboch bojujúcich strán, ako aj civilného obyvateľstva. V Červenej armáde možno na základe dostupných prameňov odhadovať okolo 5 000 padlých. Straty nemeckého Wehrmachtu vzhľadom na vopred pripravenú a efektívne vedenú obranu možno odhadovať ako niekoľkonásobne nižšie v porovnaní s Červenou armádou.

4 BOJ O LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ

Postup Červenej armády na západ počas mohutnej ofenzívy od začiatku roku 1945 mal dva hlavné strategické smery: severný Varšava – Berlín a južný Budapešť – Viedeň. Obidva viedli cez rovinný terén, takže hornaté územie Slovenska plnilo úlohu iba pomocného operačného smeru. To sa bohužiaľ negatívne odrazilo na počtoch nasadených jednotiek, ich materiálnom a technikom vybavení, a napokon i nedostatkom letectva, tankov, či ďalších ťažkých zbraní. Množstvo sovietskych jednotiek, ktoré by boli mohli postupovať smerom k Liptovskému Mikulášu bolo prevelených do operácií Červenej armády v Poľsku a plnenie bojových úloh „pod Tatrami“ mal zvládnuť len 1. československý armádny zbor spolu s jedinou sovietskou 24. streleckou divíziou patriacou pod velenie 18. armády generála Antona I. Gastiloviča (pre porovnanie – Nemci pri obrane Liptovského Mikuláša vystriedali až tri divízie). Nemeckou motiváciou čo najdlhšie brániť mesto Liptovský Mikuláš bolo vedomie významu bojiska z hľadiska prikrýtia vzdialených prístupov k ostravskému priemyselnému priestoru. Preto sa tu nemecké jednotky tak úporne

bránili až do posledného možného okamihu. Nemecká obrana ťažila z reliéfu krajiny. Údolie Liptova medzi Západnými a Nízkymi Tatrami meria necelých dvadsať kilometrov, kopcovitý terén obrancom umožňoval účinne kontrolovať situáciu a mať tak postupujúce nepriateľské vojská na dostrel z diel, mínometov a guľometov. Postup osloboditeľov od Dukly sa tak na týchto miestach na dva mesiace zastavil. Spoločný nástup Čechoslovákov a Sovietov bol Nemcami zastavený ešte pred Liptovským Mikulášom pri Važci. Začiatkom februára skončili neúspechom až štyri pokusy o prelomenie nemeckej obrany. Tá sa v šírke do dvadsať kilometrov a s hĺbkou do pätnásť kilometrov skladala zo samostatných palebných ohnísk na svahoch vzdialených od seba dvesto až tristo metrov, ku ktorým viedli spojovacie zákopy. Medzi nimi boli mínové polia a drôtené zátarasy. Kľúčové miesto v tomto systéme obrany mali výšiny severovýchodne od Liptovského Mikuláša, najmä kóta 729 Nicovô a 748 Háj, odkiaľ bolo na dostrel vďaka výbornému výhľadu prakticky celé mesto. O tieto kóty sa v priebehu boja o Liptovský Mikuláš viedli najurputnejšie boje.

V boji o mesto mali výhodu brániaci sa Nemci, a to aj napriek tomu, že v ich radoch bojovali i menej skúsení vojaci, dokonca boli nasadené aj „pozbierané“ jednotky domobrany, ľudových granátnikov či prápor Hitlerjugend. V radoch československých vojsk zasa bojovali aj málo skúsení noví branci, u ktorých boli v niektorých kritických chvíľach zaznamenané aj dezercie. To však neznižovalo charakteristickú urputnosť bojov o mesto, pri ktorých niektoré dôležité miesta v priebehu dňa viackrát opakovane dobyli Čechoslováci aj Nemci. Napríklad železničnú stanicu si v priebehu jedného dňa bojujúcej strany „vystriedali“ až desaťkrát. Výraznou výhodou nemeckej strany bol spoľahlivý prieskum. Bojovými líniami prenikali vysielané skupiny pronemecky orientovaných obyvateľov so spravodajskými úlohami. V meste takisto pôsobili exponenti režimu, Hlinkovej gardy a HSĽS a v horách na okolí mesta mali Nemci množstvo vopred vybudovaných pozorovateľní. Etapa neúspešných pokusov o prelomenie nemeckej obrany a prvé dobytie Liptovského Mikuláša sa skončila pre československé a sovietske jednotky 15. februára prechodom do obrany. Neúspech útoku sa dá zovšeobecniť na tri rozhodujúce príčiny:

1. československý armádny zbor postupoval bez tankov a bez delostrelectva;
2. nedostatočná prieskumná činnosť – nedostatok informácií o sile a zámeroch nepriateľa;
3. opakovanie neefektívnych čelných útokov napriek evidentnej neúspešnosti tejto taktiky.

Nepriateľskú obranu v Liptovskom Mikuláši sa podarilo prelomiť až 3. marca, no už nasledujúci deň podnikli nemecké jednotky masívne protiútoky, pri ktorých znovu získali dôležité výšiny Nicovô a Háj. Vďaka strate týchto dôležitých kót hrozilo obklúčenie sovietskej 24. streleckej divízie a strata práve dobytého Liptovského Mikuláša. Na kóty Háj a Nicovô, ktoré boli v nemeckých rukách sa preto opakovane útočilo, no bez úspechu. Nebezpečenstvo obklúčenia jednotiek v meste bolo veľké a veliteľ 18. armády generál Gastilovič preto nariadil preskupenie a striedanie jednotiek. Práve pri tomto striedaní v noci z 9. na 10. marca sa Čechoslováci spolu so Sovietmi dopustili fatálnych chýb, keď nedošlo včas k obsadeniu bojových postavení, čo umožnilo nepriateľovi využiť tieto medzery v obrane a opätovne dobyť stratené pozície – a dokonca po ťažkých bojoch aj opätovne ovládnuť mesto. Prvou samozrejmovou reakciou sovietskeho velenia boli rozkazy na prípravu opätovného útoku na Liptovský Mikuláš a obnovenie stratených pozícií. No po dôkladnom oboznámení sa so situáciou (najmä vyčerpanosťou sovietskych i československých jednotiek) bol útok zrušený a bolo nariadené prejsť načas do obrany.

V opätovne obsadenom Liptovskom Mikuláši nasledovali takmer tri týždne krutej nacistickej svojvôle a rabovania, aké nemali od zatlačenia povstania do hôr obdoby. Jasala aj gardistická propaganda. Mesto navštívil aj minister vnútra Alexander Mach. Redaktori denníkov *Slovák* a *Gardista* opisovali, ako „*bolševici drancovali domácnosti, znásilňovali ženy a odvliekli ľudí na neznáme miesta*“. O zverstvách nacistov voči spojeneckým vojakom a civilistom mlčali. Vrcholný bod propagandy tvorila lož o tom, že mesto padlo preto, že československí aj sovietski vojaci sa masovo opíjali v tamjšej likérke. Legenda vznikla asi na základe skutočnosti, že na železničnej stanici sa niekoľko červenoarmejcov síce naozaj dostalo k cisternám s denaturovaným liehom, pričom si vážne poškodili zdravie.

Koncom marca sa československé a sovietske jednotky na Liptove opäť zmobilizovali a znovu obnovili boj o Liptovský Mikuláš. Nemecké jednotky začali organizovane ustupovať, k čomu prispel aj fakt, že z Oravy sa blížila Červená armáda a hrozilo im obklúčenie. Dňa 4. apríla bolo napokon mesto aj s okolím oslobodené. Boje o Liptovský Mikuláš boli po bojoch pri Dukle druhou najväčšou bojovou akciou 1. československého armádneho zboru. Boli veľmi dramatické a zanechali po sebe vysoký počet obetí. Československé a sovietske jednotky bojovali tak, ako to zodpovedalo ich silám a možnostiam. Obrovským úsilím štábov, veliteľov a vojakov sa v druhej polovici marca podarilo odstrániť väčšinu nedostatkov a víťazstvo bolo napokon dosiahnuté, i keď za značných strát. Za 62 dní bojov o Liptovský Mikuláš bolo zabitých, zranených alebo nezvestných spolu 4 563 československých a sovietskych vojakov. Napriek strate životov padlých hrdinov, napriek množstvu ťažkostí a niektorých chybných rozhodnutí, význam týchto bojov spočíva nielen v tom, že priniesli slobodu a v konečnom dôsledku pomohli poraziť nacizmus, ale takisto sú zdrojom cenných vojenských skúseností a historických poučení.

5 ZÁVER

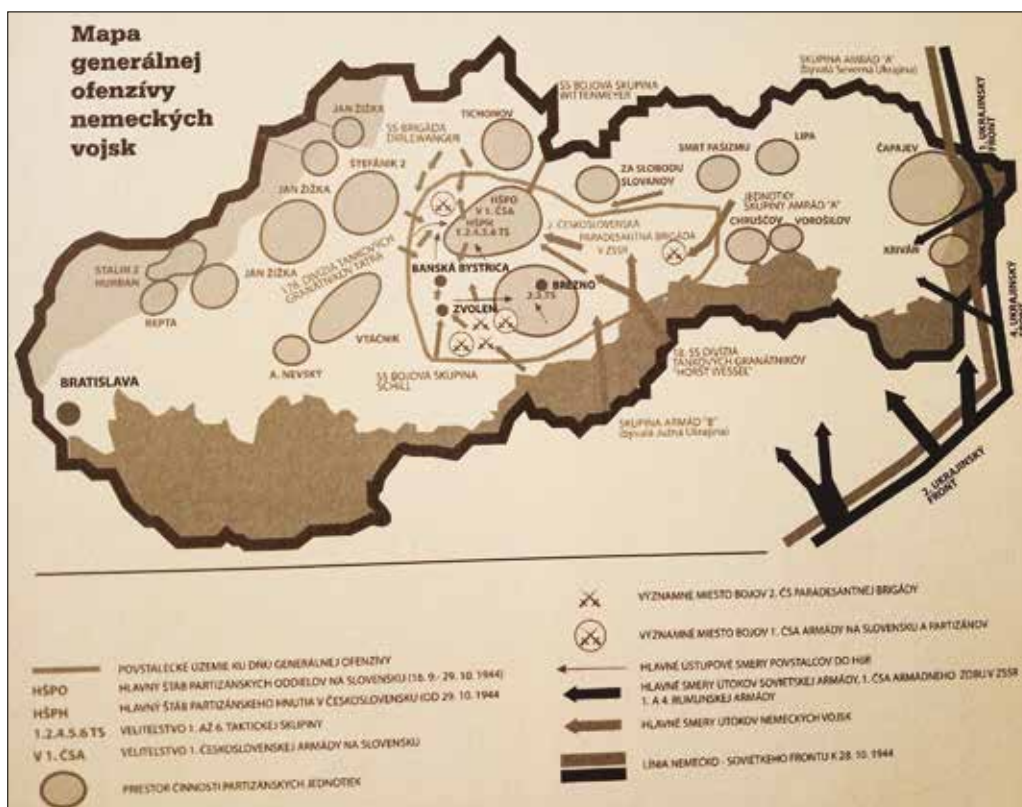
Zámerom článku bolo pripomenúť si 80. výročie oslobodenia Slovenska so zameraním sa na vybrané zlomové bojové operácie na našom území, priblížiť ich taktické a strategické ciele a ich realizáciu na príklade bojov o Duklianský priesmyk, Dargovský priesmyk a mesto Liptovský Mikuláš. Každý z týchto udalostí sa v súčasnosti venuje historický výskum pod hlavičkami niekoľkých vedeckých inštitúcií a je publikované množstvo odbornej i populárno-náučnej literatúry. Samozrejme, ešte stále ostáva priestor na ďalšie skúmanie a pochopenie príčin a priebehu spomínaných udalostí. Článok si však takéto ciele nedával, skôr len v krátkosti v rámci vymedzeného priestoru, tieto významné bojové operácie z dejín nášho oslobodenia od nacizmu stručne predstavil. Je mimoriadne dôležité, že skutky hrdinov od Dukly, Dargova a osloboditeľov Liptovského Mikuláša, ktorí za svoju vlasť riskovali životy a mnohí ich aj položili, nezostávajú zabudnuté a pripomínajú sa týmto i ďalšími dôstojnými spôsobmi.

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Presun povstaleckých jednotiek počas SNP

(Zdroj: <https://www.vhu.sk/79-vyrocie-slovenskeho-narodneho-povstania/#gallery-1>)

Mapa generálnej ofenzívy nemeckých vojsk

(Zdroj: CSÉFALVAY, F. - MIČEV, S.: Deň po dni SNP, 2012, s. 91)

Československé jednotky počas postupu na Duklu v blízkosti hraníc ČSR
(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Československé jednotky počas postupu Duklianskym priesmykom
(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Na kóte 640 severne od Vyšného Komárnika. Zľava: Vojta Černý, škpt. Procházka, Ludvík Svoboda,
sovietky plukovník, Bedřich Reicin.

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/exhibit/boje-na-dukle-zari-a-rijen-1944/>)

Automobil generála Vedrala-Sázavského zničený mínou

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Pohreb generála Vedrala-Sázavského. Rakvu nesú v prednom rade generáli Svoboda a Klapálek, za nimi generál Hasal

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/jediny-ceskoslovensky-general-ktery-padl-v-bitve-na-dukle/>)

Vztýčenie hraničného stĺpu na československo-poľskej hranici príslušníkmi 1. československého armádneho zboru

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/exhibit/boje-na-dukle-zari-a-rijen-1944/>)

Pamätník čs. armádneho zboru na Dukle s vojnovým cintorínom
(Zdroj: <https://www.vhu.sk/dukla/#gallery-26>)

Symbolika TARAN - tank T-34-85 vkladný do nemeckého tanku PzKpfw IV. Ausf. J
na rázcestí do Údolia smrti
(Zdroj: <https://www.vhu.sk/udolie-smrti/#gallery-11>)

Stredný tank T34-85 v Údolí smrti
(Zdroj: <https://www.vhu.sk/udolie-smrti/#gallery-16>)

Pamätník bojov v Dargovskom priesmyku

(Zdroj: <https://www.dargov.net/obec/turisticke-informacie/prirodne-a-kulturne-zaujímavosti-v-okoli-dargova/ruzovy-sad-lazy-banske-mlacky-368sk.html>)

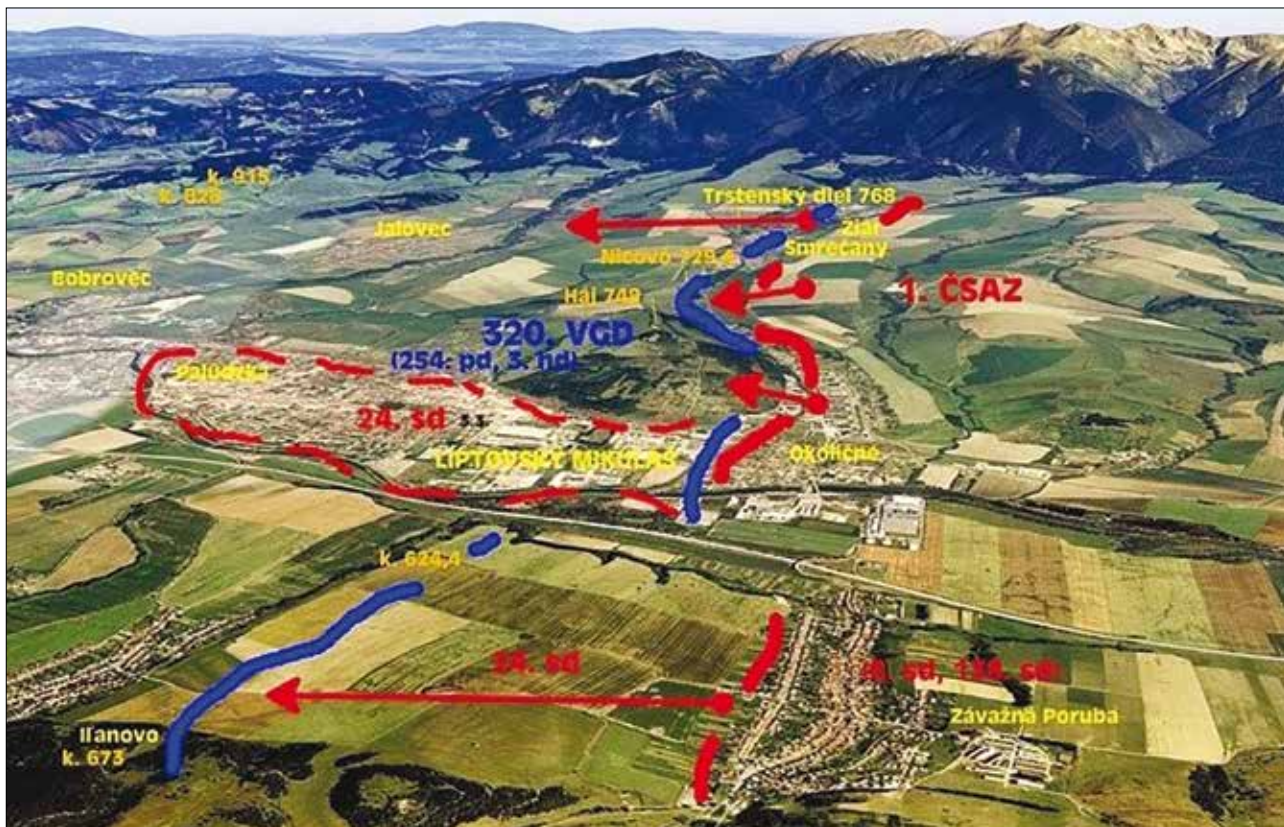
Pamätník bojov v obci Dargov.

(Zdroj: <https://www.dargov.net/zivot-v-obci/fotogaleria/rok-2020/oprava-a-udrzba-tanku-v-obci-dargov-686sk.html#&gid=1&pid=11>)

Československé jednotky v oslobodenom Liptovskom Mikuláši

(Zdroj: <https://www.vhu.cz/boje-o-velkou-a-malou-fatru/>)

Bojisko pri Liptovskom Mikuláši

(Zdroj: https://www.mikulas.sk/filesII/informacne_centrum/PREH%C4%BDAD%20VOJSK%20PO%C4%8CAS%20BOJOV%20PRI%20LIPTOVSKOM%20MIKUL%C3%81%C5%A0I.pdf)

Pamätník Háj - Nicovô v Liptovskom Mikuláši.

(Zdroj: <https://www.mikulas.sk/mesto/priroda/lesopark-haj-nicovo/#naucny-chodnik-vojenska-historia>)

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Boje o Dargov a oslobodenie Košíc [online]. reginavychod.rtvsk.sk, 2015 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://reginavychod.rtvsk.sk/rubriky/kronika-ii-svetovej-vojny/72792/boje-o-dargov-a-oslobodenie-kosic>>.

CSÉFALVAY, F. - MIČEV, S.: *Deň po dni SNP*. 1. vyd. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2012. 107 s. ISBN 978-80-89514-18-2.

ČAPLOVIČ, M. - STANOVÁ, M. (eds.): *Karpatsko-duklianska operácia – plány, realita, výsledky (1944 – 2004) & : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie vo Svidníku 30. septembra – 1. októbra 2004*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2005. 284 s. ISBN 80-969375-0-2.

Druhá Dukla [online]. tyzden.sk, 2015 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.tyzden.sk/casopis/17453/druha-dukla/?ref=kat>>.

GREŠA, M. - KUREČKO, M.: *Boje o Dargov* [online]. dargov.eu, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://dargov.eu/boje-o-dargov/>>.

JANCURA, V.: *Liptovský Mikuláš nezaslúžene v tieni Bratislavy* [online]. Pravda, 2020 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://zurnal.pravda.sk/neznama-historia/clanok/547729-liptovsky-mikulas-nezasluzene-v-tieni-bratislavy/>>.

Karpatsko-duklianska operácia – pohľad do histórie [online]. VHÚ, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.vhu.sk/9012-sk/karpatsko-duklianska-operacia-pohlad-do-historie/>>.

KLEIN, B. (ed.): *Vojensko-politické aspekty karpatsko-duklianskej operácie : Zborník štúdií z vedeckej konferencie k 50 výročiu bojov o Duklu*. 1. vyd. Bratislava : Vojenský historický ústav, 1996. 103 s.

KLUBERT, T.: *8. september 1944. Začiatok Karpatsko-duklianskej operácie* [online]. ÚPN [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.upn.gov.sk/sk/8-september-1944-zaciatok-karpatsko-duklianskej-operacie/>>.

KONEČNÝ, M.: *Karpatsko-duklianska operácia* [online]. svkk.sk, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.svkk.sk/clanky/karpatsko-duklianska-operacia.html>>.

KOVÁČ, D.: *Dejiny Slovenska*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 401 s. ISBN 80-7106-268-5.

MIČEV, S. a kol.: *Slovenské národné povstanie 1944*. 1. vyd. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania, 2009. 208 s. ISBN 978-80-970238-3-6.

O čom píše kronika [online]. dargov.net, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://www.dargov.net/obec/historia/o-com-pise-kronika/1944/>>.

RICHTER, K.: *Apokalypsa v Karpatech : boje na Dukle bez cenzury a legend*. 1. vyd. Praha : Nakladatelství Ostrov, 2003. 375 s. ISBN 80-86289-33-8.

SVOBODA, L.: *Z Buzuluky do Prahy*. 1. vyd. Bratislava : Osveta, 1963. 413 s.

SYRNÝ, M. (ed.): *Slovenské národné povstanie – medzi minulosťou a odkazom pre dnešok*. 1. vyd. Banská Bystrica : Múzeum Slovenského národného povstania – Katedra histórie Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici, 2020. 136 s. ISBN 978-80-89514-92-2.

VANĚK, O.: *Oslobodenie Liptovského Mikuláša 1945*. 1. vyd. Liptovský Mikuláš : Mesto Liptovský Mikuláš, 2010. 35 s. ISBN 978-80-970390-1-1.

VANĚK, O.: *Prehľad vojsk počas bojov pri Liptovskom Mikuláši (február až apríl 1945)* [online]. mikulas.sk, 2024 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <https://www.mikulas.sk/filesII/informacne_centrum/PREH%C4%BDAD%20VOJSK%20PO%C4%8CAS%20BOJOV%20PRI%20LIPTOVSKOM%20MIKUL%C3%81%C5%A0I.pdf>.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Ktorým chybám sa organizátori a velitelia Slovenského národného povstania mohli vyhnúť, aby malo väčšiu šancu na úspech?
2. Karpatsko-duklianska operácia: z čoho vyplývajú dilemy súčasnej slovenskej spoločnosti, či stál tento neúspešný pokus pomôcť Slovenskému národnému povstaniu za cenu vysokých strát.
3. Boje v Dargovskom priesmyku: čo bolo kľúčom dlhotrvajúcej a efektívnej nemeckej obrany proti početne oveľa silnejšiemu protivníkovi?
4. Boj o Liptovský Mikuláš: ktoré faktory rozhodovali o úspechu, prípadne neúspechu dobývania tohto mesta?
5. Zachovávanie historickej pamäti: pripomíname si na Slovensku udalosti druhej svetovej vojny s prihliadnutím na oslobodzovanie územia Slovenska dostatočne? Čo by sa dalo zlepšiť?

MOTIVÁCIA – ZÁKLADNÝ PREDPOKLAD ÚSPEŠNOSTI A EFEKTIVITY PRÁCE

npor. Mgr. Maroš **PALIŠIN**

„Zmeň svoje myšlienky a zmeníš celý svet.“

Norman Vincent Peale

ÚVOD

Problém motivácie ľudského správania je predmetom pozorovania od nepamäti. Ľudstvo skúma prečo sa človek správa tak, ako sa správa, aké sú jeho dôvody na dané správanie, jeho subjektívny význam a variabilitu správania, prečo sa rôzni ľudia orientujú na rôzne ciele. S motiváciou sa stretávame v každej oblasti života. Môžeme motivovať jednotlivca k väčšiemu úsiliu alebo tím, aby spojil svoje sily a ťahal za jeden povraz. Zmenou postoja je často možné motivovať aj seba samého. V dnešnej dobe, keď do sveta práce prichádzajú nové generácie je potrebné venovať motivácii ešte väčšiu pozornosť. Motivácia zamestnancov patrí medzi hlavné úlohy a zodpovednosti nadriadeného a organizácie, pretože motivovaní zamestnanci pracujú usilovnejšie, ochotnejšie a vyskytuje sa v ich práci nižšia chybovosť. Dosahujú lepšie výsledky a nevyžadujú toľko dohľadu a kontroly. Motiváciou zamestnancov sa posilňuje ich pracovné nasadenie, zodpovednosť a iniciatíva. Na správnu motiváciu profesionálnych vojakov by mal byť kladený dôraz, keďže je predpoklad, že jej vplyvom by sa mala úspešnosť a efektívnosť práce zvyšovať.

1 MOTIVÁCIA

Pojem motivácia je odvodený z latinského *movere*, čo znamená hýbať, pohybovať. Motivovať človeka znamená vyvinúť aktivitu smerom k druhému človeku. Motivácia je **intrapsychický proces**, ktorý má svoj zdroj vo vnútornej a vonkajšej situácii jednotlivca. Možno povedať, že ide o vnútorný **proces nabudenia, zaktivizovania a nasmerovania** správania na určitý cieľ. Motivácia vysvetľuje psychologické dôvody správania sa, jeho subjektívny význam a súčasne vysvetľuje pozorovanú variabilitu správania, prečo sa rôzni ľudia orientujú na rôzne ciele. Motivácia určuje zameranie, trvanie a intenzitu správania a konania jednotlivca. Funkciou motivácie je uspokojiť potreby jednotlivca vyjadrujúce nejaké nedostatky v jeho fyzickom a sociálnom bytí, a tým udržiavať jeho fyzické a psychické zdravie, prípadne ho obnoviť, ak došlo k jeho narušeniu. Motivácia je pojmom, ktorý vyjadruje určité závery z toho, čo je pozorované, totiž z toho, že ľudské správanie smeruje k dosiahnutiu určitých cieľov, prebieha s určitou silou (úsilím) a človek pri ňom prežíva túžbu či chcenie. Motivácia v sebe zahŕňa:

1. energiu a vzrušenie,
2. zameranie energie na určitý cieľ,
3. selektívnu pozornosť pre určité podnety a zmenenú vnímavosť pre iné,
4. organizáciu aktivity do integrovaných vzorcov reakcií, resp. ich sekvenciu,
5. udržiavanie zameranej aktivity, pokiaľ sa nezmenia predvolené podmienky.

Motivácia mimo iného vysvetľuje príčiny orientácie človeka na rozdielne ciele, taktiež aj rozdielnosť správania ľudí pri vykonávaní rovnakej činnosti. Tieto rozdiely spôsobuje teória učenia, ktorá je s motiváciou v blízkom vzťahu. Znamená to, že popri naučenom prejave správania v určitých situáciách je naučený aj princíp dosahovania cieľov, závislý predovšetkým na predchádzajúcej skúsenosti. Motivácia ako intrapsychický proces vysvetľuje dôvody správania človeka v subjektívne hodnotenej situácii, kedy uspokojuje pocitovaný nedostatok prameniáci z neuspokojených potrieb, návykov, záujmov, hodnôt a ideálov.

Práca je prirodzená činnosť človeka a ako základná ľudská činnosť spoločenskej povahy má uspokojovať celú škálu potrieb. Prácu možno definovať ako interaktívny súbor úloh, rolí a vzťahov k iným ľuďom. **Pracovná motivácia** je motivácia, ktorá je zameraná na podávanie pracovného výkonu, na určité požadované pracovné správanie, na správanie zodpovedajúce potrebám pracoviska a cieľom organizácie. Pracovná motivácia vyjadruje prístup jednotlivca k práci, jeho ochotu pracovať.

2 MOTIVAČNÉ FAKTORY A VYBRANÉ MOTIVAČNÉ TEÓRIE

Motivovať zamestnancov predpokladá pochopiť nielen okolnosti, ktoré prispievajú k ich motivácii, ale aj tie, ktoré jej bránia. Motivačné faktory uspokojujú ľudské potreby alebo bránia ich uspokojeniu. Väčšina správania je motivovaná viacerými faktormi. V oblasti motivačných faktorov je každé správanie podmienené viacerými základnými potrebami a nielen jednou potrebou.

Medzi faktory motivácie, ktoré ovplyvňujú **individuálnu** a **kolektívnu morálku** možno zaradiť ochotu k spolupráci, lojálny vzťah k cieľom organizácie, dobrú disciplínu, organizačné úsilie, záujem o prácu, úsilie prekonať prekážky, iniciatívu, tvorivú činnosť, rozhodovanie, pocit hrdosti na organizáciu, podriadenie osobných cieľov záujmom organizácie, uspokojenie prácou samotnou, pozitívnymi pracovnými vzťahmi v skupine i k nadriadeným, spokojnosťou s odmenami, fyzickým a psychickým zdravím.

Najzákladnejšie delenie motivačných faktorov je na **vnútorné** a **vonkajšie** motivačné faktory. Toto rozdelenie chápe motiváciu ako proces. Vnútorné (intrinsické) motivačné faktory sa týkajú správania, ktoré je motivujúce samo o sebe. Prejavujú sa ako angažovanie v činnostiach z vlastného záujmu kvôli činnostiam samotným, a to buď zo zvedavosti, snahy naučiť sa niečo, čo neviem, alebo z pocitu radosti, že človek môže robiť to, čo ho baví. Odmenou je zaujímavosť danej činnosti, údiv až úžas z objavovania nového alebo pocit hrdosti z úspešne zvládnutej úlohy. Ide o potreby, ktoré si uspokojujú zamestnanci už pri výkone práce. K vnútorným motivačným faktorom patria:

- **samostatnosť**, s ktorou môžu zamestnanci vykonávať svoju prácu,
- **nové schopnosti** získané počas vykonávania práce a ich rozvíjanie,
- **viditeľné výsledky**, ktoré sú pozorovateľné, čo zvyšuje sebadôveru a sebadôveru zamestnanca,
- **spoločenský význam a zmysel** pre organizáciu ako celok.

Vonkajšie (extrinsické) motivačné faktory sú tie, ktoré zamestnanci získavajú za svoju prácu, ktorú správne a včas vykonali. Týkajú sa správania, ktoré je motivované zvonka a smeruje tak k cieľu, ktorý je prostriedkom k dosiahnutiu iného, ďalšieho cieľa. Ide hlavne o finančnú odmenu, ale i možnosť povýšenia či budúceho navýšenia mzdy, pochvalu, uznanie, osobnú či odbornú prestíž. Vnútorné aj vonkajšie motivačné faktory ovplyvňujú nielen osobné nastavenie jednotlivca, ale aj dynamiku kolektívu.

2.1 Maslowove triedenie potrieb

Jedným z najčastejšie používaných modelov pracovnej motivácie je Maslowove hierarchické triedenie potrieb a jeho aplikácia v pracovnom prostredí. Autor hierarchicky zoradil potreby do tvaru pyramídy, a to na princípe ich stúpajúcej zložitosti. Podľa Maslowovej teórie motivácie sa potreby delia na **deficitné** (nedostatkové) a **rozvojové** (rastové). Deficitné obsahujú potreby fyziologické (kyslík, potrava, voda, spánok a sex), potrebu bezpečia a istoty, sociálne potreby (potreba lásky, priateľstva a spolupatričnosti) a potrebu uznania (sebaúcta, rešpekt okolia). Rozvojové v sebe obsahujú potrebu znalostí a porozumenia, estetické potreby (kognitívne a estetické záujmy) a na samotnom vrchole pyramídy stojí potreba sebaaktualizácie – potreba rozvíjania svojej osobnosti. Táto Maslowova teória vychádza z toho, že potreby, ktoré sú prácou uspokojené, a tým pádom aj faktory, ktoré zamestnancov motivujú sú hierarchicky usporiadané. Tieto potreby sú uspokojované postupne, najskôr potreby nižšie, potom hierarchicky vyššie potreby. Z Maslowovej pyramídy potrieb k piatim skupinám motivačných faktorov patria:

- **Potreby fyziologické**, ktorých uspokojenie je podmienkou k prežitiu. Tieto potreby sú uspokojené hlavne pracovnou mzdou.
- **Potreby istoty**, tiež bezpečia a zdravia sa týkajú uspokojenia zo strany pracovného prostredia a pracovných podmienok.
- **Potreby sociálne** (spoločenské prijatie, kolegialita, priateľstvo) sú uspokojované cez príjemnú pracovnú atmosféru a sociálne kontakty, ktoré práca umožňuje.
- **Potreby uznania** (sebaúcta, ocenenie, prestíž, úspech, rešpekt a pozornosť ostatných) sú označované ako potreby vlastného ega. Ak sú uspokojované, tak sa u zamestnancov zvyšuje vlastné sebahodnotenie a sebavedomie.
- **Potreby sebarealizácie**, ktoré zahŕňajú potrebu rozvíjať a uplatňovať vlastné schopnosti, nadobúdať nové skúsenosti, hľadať riešenia problémov, byť v práci tvorivý a iné.

2.2 Herzbergova teória dvoch faktorov

Dvojfaktorová teória F. Herzberga rozdeľuje motivačné faktory na **motivátory** a **hygienické faktory**. Medzi motivátory patrí:

- finančná odmena (prémie, bonus, provízie),
- možnosť kariérneho rastu,
- samostatná či rôznorodá práca,
- vyššia rozhodovacia právomoc,
- uplatnenie vlastných schopností a záujmov,
- získavanie nových vedomostí, schopností a skúseností,
- širší spoločenský význam či dopad práce,
- práca v zaujímavom a inšpirujúcom spoločenskom prostredí,
- možnosť vidieť výsledky vlastnej práce a byť na ne hrdý,
- výzva (vykonávanie náročných úloh),
- pochvala,
- uznanie,

- rešpekt,
- spoločenský status spojený s prácou a jej výsledkami.

Ide teda o vlastnosti práce ako takej, a tiež o okolnosti, o ktoré sa môžu zamestnanci usilovať (možnosť povýšenia, finančná odmena). Pôsobenie motivátorov vyvoláva vyššie pracovné nasadenie, záujem o prácu, pracovné úsilie, zodpovednosť k práci a vyššiu pracovnú spokojnosť.

Na druhej strane, hygienické faktory nemajú motivačný účinok, avšak keď chýbajú, môžu demotivovať. Netýkajú sa samotnej práce, ale pracovných podmienok. Označenie hygienické je založené na analógii so starostlivosťou o zdravie. Nedostatočná hygiena môže zdravotný stav zhoršiť, ale jej dodržiavanie samo o sebe k zlepšeniu zdravia nevedie. Zlepšenie hygienických faktorov vyvoláva obmedzenie pracovnej nespokojnosti, a teda vyššiu pracovnú spokojnosť. K hygienickým faktorom možno zaradiť:

- základný plat,
- zamestnanecké výhody,
- pracovné istoty,
- vzťahy na pracovisku,
- samotné pracovné prostredie,
- pravidlá organizácie,
- informovanosť zamestnancov,
- rovnováhu medzi prácou a osobným životom.

Z tejto teórie vyplýva, že nespokojných zamestnancov sa dá motivovať len s ťažkosťami, a keď sa to podarí, býva ich motivácia drahšia. Spravidla je ťažké doceliť ich vyššiu zodpovednosť. Pracovná nespokojnosť ich vedie k tomu, že prácu chápu ako menej významnú súčasť ich života, nesnažia sa, pracujú slabšie ako by mohli. Ak chceme, aby boli motivovaní, musíme ich nespokojnosť odstrániť.

2.3 McGregorova motivačná teória X a Y

Douglas McGregor je autorom motivačnej teórie X a Y. Zamestnancov a manažérov rozdeľuje na dve typické skupiny. Určujúce je to, ako podriadení pristupujú k plneniu svojich úloh. Podľa skupiny zamestnancov, tak McGregor manažérom navrhuje vhodný štýl vedenia. „Metóda cukru a biča“, ako je teória X označovaná, je postavená na niekoľkých predpokladoch motivácie a vedenia ľudí. Teoretické predpoklady sú **X – negatívny** a **Y – pozitívny prístup**. Predpoklady sa od seba odlišujú a zahŕňajú celú škálu možností, ako so zamestnancami zaobchádzať a ako pristupovať k ich pracovným výkonom. Teória X je autoritatívna, pesimistická, statická a strnulá. Predpokladá vonkajšiu kontrolu pracovníkov. Teória Y je naopak dynamická, optimistická a pružná. Počíta s účasťou a so sebakontrolou pracovníkov. Kládne dôraz na zohľadňovanie individuálnych i podnikových potrieb.

Teória X predpokladá, že:

- ľudia majú vrozený odpor k práci,
- ľudia sa práci vyhýbajú, pracujú iba pre zabezpečenie obživy,

- radi sa nechajú viesť, nemajú žiadne ambície,
- radi sa poddávajú autoritám,
- sú egocentrickí a nechápaví,
- vyhýbajú sa zodpovednosti,
- bránia sa zmenám.

Teória Y predpokladá, že:

- práca je pre ľudí prirodzená, spôsobuje radosť,
- ľudia potrebujú robiť zmysluplnú prácu,
- radi sa rozhodujú,
- majú pozitívny vzťah k zamestnaniu i organizácii,
- podnecujú ich zmeny a výzvy,
- sami kontrolujú svoje správanie v záujme cieľov organizácie,
- práca je prostriedkom uplatnenia schopností, vedomostí a zručností,
- práca je miestom seberealizácie.

McGregor na týchto dvoch rozdielnych prístupoch (teória X a Y) založil štýly vedenia, ktoré sú prispôbené motivačným potrebám zamestnancov. **Autoritatívny štýl** je založený na hrozbe trestu, dôslednej kontrole činností, trestaní chýb a nedostatkov. Manažéri tohto typu sa k podriadeným správajú ako k strojom. Tento štýl neumožňuje žiadnu rozhodovaciu autonómiu zamestnancov, zamestnancom sa dávajú podrobné pokyny, neberú sa v úvahu názory podriadených, nediskutuje sa. Pre **liberálny štýl** vedenia je charakteristické, že hlavným motivátorom je tvorivá práca, chyby sú vnímané ako príležitosť na poučenie, zamestnanci sú vedení k zodpovednosti, je im dovolené vybrať si ako prácu spravia, je podporovaná otvorená komunikácia a rozhodovacia autonómia zamestnancov. Manažéri dôverujú svojim podriadeným, hľadajú nové možnosti ako urobiť prácu zaujímavejšou, sú zdvorilí a rešpektujú ich práva. Odporúča sa nepoužívať výlučne teóriu X. Dobrí manažéri vychádzajú z predpokladu teórie Y, že ostatní chcú odvieť dobrú prácu, uznávajú dôstojnosť a schopnosti človeka, no prihliadajú aj na nedostatky v správaní ľudí a korigujú svoje správanie podľa situácie. V súčasnosti sa z týchto dvoch štýlov vyvinuli tri najrozšírenejšie štýly vedenia ľudí a pracovného kolektívu. Každý z nich má niečo do seba a v krízových situáciách je niekedy vhodné štýl zmeniť a použiť autoritatívne vedenie. Ak to situácia vyžaduje, striedanie štýlov je možné. Problém môže nastať, keď sa z krízového riešenia stane rutina a vedúci si obľúbi nový štýl a k pôvodne nastavenému napríklad liberálnemu sa už nevráti. To môže u zamestnancov spôsobiť nespokojnosť a demotivovať ich. K trom najrozšírenejším štýlom vedenia patrí:

➤ **Autokratický štýl vedenia:**

- nadriadený rozhoduje sám a rozhodnutia zdieľa pomocou príkazov,
- podriadení majú minimálnu a presne vymedzenú autonómiu pre vlastné rozhodovanie,
- typické je očakávanie odmien i hrozba sankciou.

➤ **Participatívny štýl vedenia:**

- nadriadený formuluje úlohy a postupy ich plnenia za účasti svojich spolupracovníkov,
- relatívne širšie vymedzenie autonómie podriadených,
- motivácia cez odmeny a aktívne zapojenie sa pri príprave rozhodnutí.

➤ Liberálny štýl vedenia:

- pomerne vysoká autonómia spolupracovníkov.

Vo vojenskom prostredí možno použiť **autoritatívny, sociálne integračný** alebo **benevolentný** štýl. Pre autoritatívny štýl velenia je typické, že veliteľ vytyčuje všetky úlohy, určuje spôsoby ich vykonania, kto s kým úlohu splní, prísne kontroluje prácu, vystupuje v pozícii ako nezastupiteľný a jediný zodpovedný človek. Dlhodobé používanie tohto štýlu ma mnoho negatívnych účinkov na aktivitu a iniciatívu podriadených, ako aj na medzilidské vzťahy. Tento štýl sa spravidla osvedčuje v mimoriadnych situáciách, v podmienkach s nedostatkom času a pri vzniku nových jednotiek. Pri sociálne integračnom štýle velenia sa veliteľ opiera o ostatných príslušníkov jednotky, je menej direktívny, akceptuje návrhy a požiadavky, vytvára priestor pre iniciatívu a aktivitu podriadených, zaujíma sa o ich potreby a o nálady vo vojenskom kolektíve. Používanie tohto štýlu má mnoho pozitívnych účinkov na kvalitu plnenia určených úloh a sociálnu atmosféru jednotky. Tretím typom velenia je benevolentný štýl. Ten vytvára podriadeným príslušníkom jednotky značný priestor pre voľbu metód práce. Veliteľ zasahuje len v krajnom prípade. V minimálnej miere vplýva na aktivitu podriadených, necháva voľný priebeh i závažným problémom. Vplyvom benevolentného štýlu dochádza k vzájomnému odcudzeniu a vzniká priestor pre realizáciu vlastných záujmov na úkor tých vojenských.

3 ODMEŇOVANIE

Odmeny a sankcie sú základné nástroje pracovnej motivácie. Základné pravidlo pracovnej motivácie hovorí, že zamestnanci na pracovisku konajú podľa toho ako sú svojimi nadriadenými odmeňovaní či trestaní. S odmenami a sankciami je v každej organizácii potrebné pracovať primeraným spôsobom. Zamestnanci sa snažia vykonávať činnosti, za ktoré budú odmenení a nerobiť tie, za ktoré by mohli byť trestaní. Odmenou alebo trestom je pritom čokoľvek, čo je pre zamestnancov príjemné alebo nepríjemné. Motivácia zamestnancov niekedy slabne kvôli tomu, že za vykonanie svojich úloh nedostávajú žiadne odmeny, odmeny prichádzajú neskoro, zamestnanci v dosiahnutie odmien neveria alebo sankcie za porušenie povinností sú bez účinkov či chýbajú. Ak chce nadriadený zamestnancov motivovať a ich motiváciu udržať, musí ich za požadované splnenie úlohy odmeňovať. Odmena by nemala byť poskytovaná len za mimoriadne výsledky a úsilie, ale aj pri dosiahnutí stanovených cieľov či pri plnení všetkých zamestnaneckých povinností. Účinok odmeny sa prejaví najmä vtedy, keď zamestnanci majú pocit, že získanie odmeny majú pod kontrolou.

Zamestnanecké výhody či benefity by mali slúžiť na to, aby sa zamestnanci cítili v práci dobre, aby sa zvyšovala ich motivácia, pocit zmysluplnosti ich práce a radosť z príslušnosti k pracovnému kolektívu. Tiež by mali slúžiť k motivácii a stabilizácii vojenského personálu, ako aj na zvýšenie záujmu o vojenskú profesiu. Ozbrojené sily Slovenskej republiky sú špecifickým zamestnávateľom so špecifikami, ako sú vysoké ohrozenie zdravia a života súvisiace s výkonom štátnej služby, vysoká psychická a fyzická náročnosť vojenskej profesie, ohrozenie stability rodín profesionálnych vojakov z dôvodu špecifik vojenskej profesie, výcvik vo vojenských výcvikových priestoroch, účasť v operáciách medzinárodného a domáceho krízového manažmentu, služba podľa potrieb ozbrojených síl, potreby a záujmy profesionálnych vojakov. Zamestnanecké benefity poskytované profesionálnym vojakom vykonávajúcim štátnu službu v Ozbrojených silách Slovenskej repub-

liky možno rozdeliť podľa peňažnej a nepeňažnej povahy. Patria k nim výhody sociálnej povahy, výhody zamerané na skvalitnenie voľného času, výhody posilňujúce vzťah k práci a pozíčné zamestnanecké výhody. Zamestnanecké výhody sú súčasťou odmeny, ktorá sa priamo nevzťahuje k pracovným výsledkom, avšak tieto výhody môžu vplývať na dĺžku zamestnania, náročnosť alebo hierarchické postavenie, pozíciu. Hlavným dôvodom poskytovania výhod je snaha získať a udržať kvalitných zamestnancov, zabezpečiť im podmienky, starostlivosť a služby, ktoré zvyšujú pracovnú spokojnosť, prípadne lepšie zladenie pracovného a osobného života. Predpokladmi účinnosti zamestnaneckých výhod sú ich prispôsobenie cieľom organizácie a pravidelné overovanie záujmov a potrieb zamestnancov. Hlavné delenie zamestnaneckých výhod je na výhody vzťahujúce sa k práci, pracovné pomôcky a výhody osobnej a sociálnej povahy.

3.1 Finančné odmeňovanie

Finančné odmeňovanie zastáva celý rad motivačných funkcií. Jeho cieľom je získať a udržať kvalitných zamestnancov, motivovať ich k nárastu výkonu a produktivity, ale aj zabezpečiť vnútornú spravodlivosť v odmeňovaní. K formám hmotného odmeňovania parí hlavne základná mzda, na osobných schopnostiach založené odmeny, výkonové odmeny a zamestnanecké benefity. Význam jednotlivých foriem odmeňovania závisí na práci vykonanej zamestnancami a cieľoch organizácie. Zvýšený význam odmeňovania na základe vedomostí a schopností zamestnancov, nárast významu výkonového odmeňovania, diferencovaný podiel a odlišná frekvencia vyplácania výkonovej zložky patria k dlhodobjším trendom odmeňovania. Výkonové odmeňovanie možno zaradiť k najsilnejším motivátorom. Jeho cieľom je však podporiť i spravodlivosť odmeňovania, čo podmieňuje spokojnosť zamestnancov.

Peňažné benefity poskytované profesionálnym vojakom sú napríklad sociálny fond profesionálneho vojaka, náhrada cestovných výdavkov na návštevu rodiny, príspevok na rekreáciu, nárok na služobný plat počas dočasnej neschopnosti, príspevok na udržiavanie odevov, výstrojové náležitosti, preplatenie výstrojových bodov v hodnote jedného platu odchádzajúcim profesionálnym vojakom a pod.

3.2 Nefinančné odmeňovanie

Ocenenie, uznanie či pochvala sú významnou a pre mnohých nenahraditeľnou zložkou motivácie. Nadriadený, ktorý ju podceňuje, nedoceňuje svoj vlastný význam v očiach svojich spolupracovníkov. Pochvalou a uznaním sa výkon zamestnancov nepokazí. Pochvala musí byť konkrétna a mala by sa týkať úloh, ktoré zamestnanec vykonal alebo spôsobov, akými postupoval. Je vhodné ju použiť, aj keď úloha ešte nebola splnená a zamestnancov treba povzbudiť k dokončeniu úlohy. Väčšinou je vhodné ju použiť pred ostatnými zamestnancami, aby videli čo je žiaduce zo strany nadriadeného a čo oceňuje. Nekonkrétna pochvala môže vyznieť neúprimne.

K nepeňažným benefitom poskytovaným profesionálnym vojakom patria napríklad organizovanie detských táborov počas prázdnin, duchovná starostlivosť, ubytovanie vo vojenských ubytovniach, príprava profesionálneho vojaka na trh práce, zvýšená základná výmera dovolenky, preventívna rehabilitácia, zdravotná starostlivosť, psychologická starostlivosť o profesionálnych vojakov, vzdelávanie profesionálnych vojakov a pod. Benefity zamestnancov majú byť navrhované tak, aby v čo najväčšej možnej miere prispievali k stabilizácii personálu.

4 MOTIVÁCIA A ÚSPEŠNOSŤ

Pracovné podmienky, ktoré podporujú motiváciu a spokojnosť sú hlavne tie, ktoré zvyšujú úspešnosť zamestnancov. Organizácie, ktorým ide o pracovnú spokojnosť zamestnancov a o zvýšenie motivácie by sa mali zamerať na okolnosti, ktoré zamestnancom umožňujú byť v práci úspešní. Úspešná motivácia zamestnancov vyplýva z porozumenia motivačných faktorov a rozdielom medzi motiváciou, nespokojnosťou a spokojnosťou.

Pracovnú spokojnosť možno definovať ako **postoj k práci** či **reakciu jednotlivca** na pracovnú skúsenosť, zatiaľ čo morálka sa týka celej skupiny pracovníkov a vyjadruje ich všeobecnú mieru spokojnosti. Pracovná spokojnosť pozostáva z poznávacích zložiek, emocionálnych zložiek a zložiek správania. Tiež sa spája s prácou ako takou, interakciami v práci a s pracovnými podnetmi a odmenami.

Úspešní zamestnanci sú nielen spokojnejší, ale aj motivovanejší. K tomu prispieva fakt, že na svoju prácu môžu byť pyšní. Následne rastie ich sebadôvera a dôvera vo vlastné pracovné schopnosti a sú ochotní plniť aj náročnejšie úlohy. K významným predpokladom pracovnej úspešnosti i motivácie patrí správny výber zamestnancov vzhľadom na ich schopnosti, skúsenosti, potreby a záujmy, dostatočné zaškolenie, ďalší rozvoj a odstránenie prekážok, ktoré bránia práci a pracovnej úspešnosti. Organizácia, ktorá chce zvýšiť motiváciu svojich zamestnancov by mala pozornosť upriamiť na zvýšenie ich pracovnej úspešnosti. Pracovnej úspešnosti môžu brániť osobné limity vzťahujúce sa k schopnostiam, vlohám, vrozeným predpokladom, nevhodným osobným rysom a k nevhodnému pracovnému postoj. Najčastejším dôvodom prečo zamestnanci nie sú v práci úspešní, a prečo strácajú motiváciu je to, že im nebol očakávaný postup zrozumiteľne, jasne a dostatočne vysvetlený alebo nemali možnosť si ho v procese zaškolenia a tréningu osvojiť.

5 MOTIVÁCIA A EFEKTIVITA PRÁCE

Za základné predpoklady a podmienky efektívneho pracovného výkonu treba považovať najmä znalosť cieľa, vedomosti, zručnosti prípadne skúsenosti, vytvorenie predpokladov a podmienok pre ich využitie na podanie požadovaného výkonu, vnútornú potrebu podať očakávaný výkon, ďalej vôľu a úroveň motivácie. Pravá efektívna motivácia nemôže len neúprimne chváliť pocity a túžby tých, ktorí sú motivovaní, ale musí byť prítomné aj ozajstné zaujatie ľudí pre prácu. Efektívna motivácia je dôležitým nástrojom ako z ľudí dostať to najlepšie, ale nevnucovať im svoju vôľu.

Motivácia má na efektivitu práce kľúčový vplyv. Keď sú zamestnanci motivovaní, zvyčajne vykazujú vyššiu produktivitu, kreativitu a spoluúčasť. Vysoká úroveň motivácie vedie k lepšiemu sústredeniu a efektívnejšiemu plneniu úloh. Motivácia ovplyvňuje efektivitu týmito spôsobmi:

1. Zvýšená angažovanosť

Motivovaní zamestnanci prejavujú väčší záujem o svoju prácu a aktívne sa podieľajú na dosahovaní cieľov organizácie.

2. Lepšia kvalita práce

Vysoká motivácia zväčša vedie k dôkladnejšiemu a precíznejšiemu vykonaniu úloh, čo znižuje potrebu opráv a zlepšuje sa celková kvalita práce.

3. Iniciatíva a kreativita

Motivovaní zamestnanci sú ochotní prichádzať s novými nápismi a navrhovať zlepšenia, čo môže viesť k inováciám a zefektívneniu procesov.

4. Nižšia fluktuácia

Organizácie s vysokou úrovňou motivácie často majú nižšiu fluktuáciu, čo znižuje náklady na nábor a školenie nových zamestnancov.

5. Lepšie medziludské vzťahy

Motivovaní zamestnanci majú tendenciu mať lepšie vzťahy so svojimi kolegami, čo zvyšuje tímovú spoluprácu a celkovú atmosféru v pracovnom prostredí.

Pre efektivitu práce je významné podporujúce a stimulujúce pracovné prostredie, tímová spolupráca a pozitívna atmosféra. Efektivita je tiež úzko spojená s odbornými znalosťami a zručnosťami zamestnancov. Vzdelávanie a rozvoj sú nevyhnutné pre udržanie konkurencieschopnosti. Zamestnanci by mali poznať jasný cieľ organizácie a vedieť čo sa od nich očakáva, aby mohli efektívne pracovať.

Vplyv motivácie na službu a pracovný výkon profesionálneho vojaka je zásadný. Motivovaní vojaci majú tendenciu byť viac angažovaní a lojálni voči svojej jednotke a organizácii. To môže viesť k vyššej morálke a lepšiemu tímovému duchu. Vysoká úroveň motivácie zvyčajne vedie k lepšiemu plneniu úloh, presnosti v cvičeniach a efektívnemu vykonávaniu príkazov. Motivovaní vojaci sú ochotní investovať viac úsilia do zvyšovania svojich schopností. Motivácia môže zlepšiť schopnosť vojakov zvládať stres a výzvy, s ktorými sa stretávajú v náročných situáciách. Vysoká vnútorná motivácia im môže pomôcť udržať si psychickú odolnosť. Motivovaní vojaci majú tendenciu lepšie spolupracovať s kolegami, čo je kľúčové pre úspešné plnenie úloh a efektívne fungovanie jednotky. Vojaci, ktorí sú motivovaní sa aktívne zaujímajú o svoje vzdelávanie a profesijný rozvoj. To zvyšuje ich odborné schopnosti a pripravenosť na rôzne situácie. Na druhej strane, ak motivácia chýba môže to viesť k nízkej morálke, frustrácii a dokonca k vyhoreniu, čo negatívne ovplyvní výkon a celkovú efektivitu. Motivácia profesionálneho vojaka je teda kľúčovým faktorom, ktorý ovplyvňuje jeho službu, výkon a celkovú pohodu. Naopak, nedostatok motivácie môže viesť k frustrácii, nízkej produktivite a častým chybám.

Z týchto dôvodov je dôležité, aby organizácie investovali do motivácie svojich zamestnancov, napríklad prostredníctvom uznania, odmien, vzdelávania a podpory osobného rozvoja. Najsilnejší vzťah medzi spokojnosťou a motiváciou sa vytvára tam, kde zamestnanca plne uspokojuje charakter a obsah jeho práce. Čím vyššia spokojnosť, tým vyššia motivácia k výkonu. Významným nástrojom motivácie je spôsob zadania úlohy. Ten rozhoduje o tom ako zamestnanec úlohu prijme a ako kvalitne ju splní. Dôležité je jasné a jednoznačné vysvetlenie očakávaných výsledkov úlohy, vyjadrenie dôvery v úspešné vykonanie, možnosť podieľať sa na stanovení úlohy, zdôraznenie významu úlohy a istá miera náročnosti úlohy. Riadiacu stratégiu možno zhrnúť do štyroch bodov – **plánovať, organizovať, motivovať a kontrolovať**. Ak je výkonnosť nízka, je potrebné upraviť pracovné úlohy a organizačné vzťahy, preveriť systém stimulovania a preveriť štruktúru kontroly. Motivácia pracovného konania vyjadruje prístup pracovníka k pracovným úlohám. Možno rozlíšiť nasledovné motívy pracovného konania – **aktívne, podporujúce a potlačujúce**. Motivácia pracovného konania sa odráža vo výkonnosti pracovníka. Na dosiahnutie primeranej produkti-

vity musí byť výkon uskutočnený zodpovedajúcimi spôsobmi a prístupmi. Zdrojmi motivácie sú potreby, návyky, záujmy, ideály a hodnoty pracovníka. Motivačný profil pracovníka predstavuje relatívne trvalú alebo dlhodobú motivačnú alebo preferenčnú orientáciu ako súčasť celkového profilu osobnosti. Výklad motivačného profilu prispieva k pochopeniu komplexnosti ľudského konania zahrňujúceho minulé skúsenosti, aktuálnu situáciu a anticipáciu budúceho. Pri rovnakej pracovnej spôsobilosti ľudia s priaznivejšou motiváciou pracujú usilovnejšie a podávajú vyšší výkon, než ľudia s nepriaznivou motiváciou. Aby pracovník podal primeraný výkon, musí úlohu zvládnuť a musí ju chcieť zvládnuť. Na dosiahnutie primeranej produktivity musí byť výkon uskutočnený zodpovedajúcimi spôsobmi a postupmi.

6 ZÁVER

Motivácia zamestnancov je kľúčovým faktorom pre dosahovanie vysokých výkonov v každej organizácii. Nadriadený sa v pracovnom prostredí stretáva s novými výzvami, ktoré vyžadujú inovatívne prístupy v oblasti motivovania. Sledovať a prispôbovať sa moderným trendom v personalistike je nevyhnutné pre vytvorenie prostredia, kde zamestnanci cítia, že ich príspevok je hodnotený. Úspešná podpora motivácie je celkovo kombináciou rôznych faktorov, ktoré zahŕňajú nielen finančné odmeňovanie, ale aj individuálny prístup, ocenenie, pochvalu, spoločenskú podporu a vytvorenie prostredia, kde každý člen tímu má možnosť rásť a rozvíjať sa. V dnešnom konkurenčnom trhu je schopnosť nadriadeného motivovať svoj tím kľúčovým faktorom pre dlhodobý úspech organizácie. Vzhľadom na neustále sa meniace pracovné prostredie a rýchle inovácie je dôležité, aby každý nadriadený ustavične sledoval nové trendy v oblasti motivácie a prispôboval svoje stratégie potrebám a očakávaniam zamestnancov. Len tak sa zabezpečí, že tím bude nielen efektívny, ale aj spokojný a motivovaný dosahovať spoločné ciele. Efektívnosť a konanie zamestnancov ovplyvňujú ich nadriadení, kolegovia, podriadení, postupy zaužívané v organizácii, firemná kultúra a osobnostné schopnosti jednotlivca. Jedným z najdôležitejších prvkov, kde sa efektívnosť práce zamestnanca prejavuje najviac je organizácia vlastnej práce s akceptovaním času. Len nadriadený, ktorý vie dobre riadiť svoju prácu, môže byť efektívny aj pri riadení iných.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BERRYOVÁ, L.: *Psychológia v práci : Úvod do pracovnej a organizačnej psychológie*. Bratislava : Ikar, 2009. 693 s. ISBN 978-80-551-1842-0.

CLEGG, B.: *Motivace*. Brno : CP Books, a. s., 2005, 115 s. ISBN 80-251-0550-4.

CZIRÁK, P. - MILANOVÁ J.: Zamestnanecké benefity ako nástroj personálneho manažmentu. In: *Vojenská osveta 2022, 1. časť* [online]. Liptovský Mikuláš : PÚ OS SR, 2022 [cit. 2024-10-9], s. 46-62. ISBN 978-80-89609-30-7. Dostupné na internete: <<https://osveta.mil.sk/data/files/6606.pdf>>.

DZIAKOVÁ, O.: *Vojenská psychologie*. Praha : Triton, 2009. 544 s. ISBN 978-80-7387-156-7.

DŽUKA, J.: *Motivácia a emócie človeka*. 2. dopl. vyd. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2005. 249 s. ISBN 80-806-8324-7.

HOMOLA, M.: *Motivace lidského chování*. Praha : SPN, 1972, 358 s. ISBN 14-478-77.

KUBÁNI V.: *Psychológia práce* [online]. Prešov : Fakulta prírodných a humanitných vied Prešovskej univerzity, 2011 [cit. 2024-10-9]. 174 s. ISBN 978-80-555-0318-9 Dostupné na internete: <<https://>

www.pulib.sk/web/pdf/web/viewer.html?file=/web/kniznica/elpub/dokument/Kubani6/su-bor/9788055503189.pdf>.

MASLOW, H. A.: *Motivace a osobnost*. 1. vyd. Praha : Portál, 2021. 375 s. ISBN 978-80-262-1728-2.

MASLOW, H. A.: *O psychologii bytí*. Praha : Portál, 2014. 320 s. ISBN 978-80-262-0618-7.

NAKONEČNÝ, M.: *Motivace lidského chování*. Praha : Academia, 1996. 271 s. ISBN 80-200-0592-7.

NAKONEČNÝ, M.: *Sociální psychologie*. Praha : Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.

URBAN, J.: *Motivace a odměňování pracovníků*. Praha : Grada, 2017. 160 s. ISBN 978-80-271-0227-3.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Definujte základné pojmy – motivácia, pracovná motivácia.
2. Aké motivačné faktory a motivačné teórie poznáte?
3. Ako by bolo možné zvýšiť pracovnú spokojnosť profesionálnych vojakov?
4. Ako by ste pracovali s motiváciou profesionálnych vojakov slúžiacich 5, 10, 15 a viac rokov?
5. Ako by ste pracovali s motiváciou u začínajúcich profesionálnych vojakov?

SLOVENSKÍ LETECKÍ HRDINOVIA V ČESKOSLOVENSKÝCH STÍHACÍCH PERUTIACH – JÁN AMBRUŠ A OTTO SMIK

Mgr. Lukáš ŠIMKO

ÚVOD

Cieľom príspevku je ozrejmiť fakty a aspekty pôsobenia slovenských letcov slúžiacich vo Veľkej Británii počas druhej svetovej vojny a zamerať sa najmä na dve významné osobnosti slovenského letectva, Jána Ambruša a Otta Smika.

Téma slovenských letcov, resp. československých letcov v Royal Air Force (ďalej len „RAF“) sa teší veľkej obľube medzi odbornou i laickou verejnosťou. Téma sa venovali mnohí slovenskí, českí i zahraniční historici a autori. Medzi najvýznamnejších autorov, ktorí zasvätili svoj výskum slovenským letcom bojujúcim buď za Slovenský štát, alebo v službách RAF, v Zväze sovietskych socialistických republík (ďalej len „ZSSR“) alebo v iných krajinách patria Peter Šumichrast z Vojenského historického ústavu v Bratislave, Juraj Rajinec a Jíří Rajlich.

1 POLITICKÁ SITUÁCIA A MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY V 30. ROKOCH 20. STOROČIA

V období 30. rokov 20. storočia, v dobe kedy sa vo veľmi zložitej politickej a hospodárskej situácii po celom svete rozmáhali autoritatívne režimy, nebola výnimkou ani Európa. V Nemecku nastúpil k moci Adolf Hitler a Národnosocialistická nemecká robotnícka strana (NSDAP). Nacistické Nemecko malo enormný záujem o územie susedných krajín. Išlo o územie Rakúska, Československa, Poľska a Francúzska.

Príspevok bude zameraný na Československo a udalosti, ktoré viedli k jeho rozpadu v roku 1939. Československo ako mladý a relatívne malý demokratický štát v Európe si v obavách z napadnutia Nemeckom hľadalo silných spojencov. Stali sa nimi Francúzsko a ZSSR, s ktorými boli podpísané bilaterálne spojenecké zmluvy a spoločne s Rumunskom vytvorili tzv. východný pakt.

Západné veľmoci v snahe zabrániť ďalšiemu konfliktu v Európe zvolili, z dnešného pohľadu nie veľmi úspešnú politiku appeasementu, to znamená politiku ústupkov.

Prvou „obeťou“ tejto mylnej politiky bolo Rakúsko a jeho anšlus, teda jeho pripojenie k Tretej ríši v marci 1938. Po Rakúsku sa Adolf Hitler zameril na Československú republiku (ďalej len „ČSR“). Od ČSR požadoval odstúpenie územia Sudet, kde žilo početne zastúpené nemecké obyvateľstvo. ČSR to samozrejme odmietla.

Adolf Hitler vyzval britského premiéra Nevilla Chamberlaina, aby túto vzniknutú situáciu riešil. V septembri 1938 predložili západné veľmoci, Veľká Británia a Francúzsko, vláde ČSR požiadavky vo forme ultimáta, aby sporné územia ČSR boli odovzdané Nemecku. V prípade, že by tak neurobili, nemohli by rátať s vojenskou pomocou Veľkej Británie a Francúzska v prípade konfrontácie s Nemeckom. Vláda požiadavky akceptovala a územie Sudet odstúpila Nemecku.

Veľká Británia, Francúzsko, Nemecko a Taliansko zvolali v dňoch 29. až 30. septembra 1938 medzinárodnú konferenciu, ktorá sa konala v Mníchove. Zástupcovia ČSR sa na konferencii priamo nezúčastnili a výsledky konferencie boli pre ČSR katastrofálne. ČSR muselo Nemecku odstúpiť asi 30 % svojho pohraničného územia s viac ako 3,5 miliónmi obyvateľov, znefunkčnil sa systém

pohraničnej pevnostnej obrany, narušili sa dopravné trasy a ČSR stratila výraznú časť priemyslu. V októbri 1938 došlo k ďalším územným stratám. Poľsko si robilo nárok na Tešínsko a časti Kysúc, Oravy a Spiša.

Po Mníchovskej dohode nasledovala 2. novembra 1938 Viedenská arbitráž, na ktorej sa určili nové hranice ČSR. ČSR stratila ďalšie územie v prospech Maďarska. Arbitráže sa zúčastnilo Nemecko, Taliansko, ČSR a Maďarsko.

2 ROZPAD ČSR A VZNIK SLOVENSKÉHO ŠTÁTU

Dňa 14. marca 1939 došlo k rozpadu ČSR, keď Snem Slovenskej krajiny vyhlásil samostatný štát. V marci 1939 bol do Berlína povolaný prezident ČSR Emil Hácha, ktorý pod hrozbou vojenskej konfrontácie zo strany Nemecka podpísal vyhlásenie, podľa ktorého sa zvyšné územia ČSR stali súčasťou Tretej ríše pod názvom Protektorát Čechy a Morava.

Česká spoločnosť prijala rozpad ČSR veľmi negatívne. Na Slovensku bola situácia rozporuplná. Časť verejnosti bola nadšená vznikom samostatného štátu, ale veľká časť Slovákov túto skutočnosť odsudzovala a odmietala.

Túto situáciu vnímala armáda veľmi negatívne, pretože aj napriek mobilizácii nemohla zasiahnuť a brániť tak svoju vlasť. Jedným z prejavov nespokojnosti v armáde bola dezercia, resp. útek vojakov, medzi nimi aj letcov a leteckého personálu, do cudziny. Niektoré dezercie boli úspešné, iné nie. Dôvodom emigrácie príslušníkov armády bolo bojovať proti okupantom za hranicami svojej vlasti. Cieľovými destináciami bolo Poľsko, ZSSR, neskôr Francúzsko a Veľká Británia.

Spočiatku sa poľská vláda k československým vojakom správala veľmi rezervovane. Preto exiloví diplomati ČSR začali rokovať s Francúzskom a Veľkou Britániou. Ale pretože obe veľmoci neboli a nechceli byť vo vojnovom stave s Nemeckom, tak sa k tejto požiadavke taktiež stavali rezervovane. Záslužný kus práce pri rokovaníach s francúzskou vládou odviezol československý veľvyslanec Dr. Štefan Osuský. Veľká časť príslušníkov československej armády odišla do Francúzska, kde však museli podpísať zmluvu o vstupe do cudzineckej légie a ich prípadného uvoľnenia a zaradenia do štruktúr francúzskej armády v prípade vypuknutia vojny. Československí vojaci s nevoľou túto podmienku akceptovali a daný záväzok podpísali.

Prvýkrát boli československí letci nasadení v Poľsku. Úlohami našich letcov boli najmä prieskumné lety. Po kapitulácii Poľska v októbri 1939 sa naši letci presunuli do Francúzska. Niektorí boli zajatí príslušníkmi nemeckej armády alebo Červenej armády.

Po napadnutí Francúzska nemeckou armádou sa československí letci zúčastňovali leteckých súbojov s nemeckou Luftwaffe a ničili pozemné ciele. Francúzsko v júni 1940 kapitulovalo a boje sa zastavili. Naším letcom sa situácia skomplikovala a spoločne s francúzskymi i britskými jednotkami boli narychlo evakuovaní z Dunkerque do Veľkej Británie (operácia Dynamo).

Vo Veľkej Británii bola omnoho väčšia vôľa a ochota organizovať československých letcov a pozemný personál a využiť ich schopnosti a chuť bojovať. Už v júli 1940, teda mesiac po kapitulácii Francúzska a evakuácii z Dunkerque, vznikol v Londýne Inšpektorát československého letectva (ďalej len „IČL“). Za jeho najvyššieho veliteľa bol menovaný generál RNDr. Karel Janoušek. Spolu s IČL vznikla na leteckej základni v Cosford náborová a výcviková jednotka československého letectva (Czechoslovak depot) vo Veľkej Británii. Všetci letci, ktorí prišli do Veľkej Británie a chceli zasiahnuť do bojov prešli cez Československý depot a po výcviku a vyškolení boli pridelení k leteckým perutiám.

3 GENERÁLPLUKOVNÍK JÁN AMBRUŠ

Ján Ambruš¹⁾ sa narodil 19. mája 1899 v Bulharsku, v meste Gorna Mitropolia. Strednú školu vyštudoval v maďarskom Nagyszentmiklós (dnes rumunské mesto Sânnicolau Mare). Po úspešnom absolvovaní strednej školy sa rozhodol pre štúdium na kadetnej škole v rakúskom Traiskirchene, ale štúdium nedokončil. Po vzniku Československa pokračoval vo vojenskej kariére a úspešne absolvoval Vojenskú akadémiu v Hraniciach. Po ukončení štúdia bol zaradený do horského delostreleckého pluku 201 so sídlom v Ružomberku. Potom bol prevelený k delostreleckému oddielu 262 vo Vranove nad Topľou. V spomínaných plukoch pôsobil na nižších veliteľsko-štábnych funkciách.

Obrázok 1: Ján Ambruš

Zlom v jeho vojenskej kariére nastal v roku 1925, kedy bol vyslaný ako poručík delostrelectva na kurz delostreleckých pozorovateľov z lietadiel, ktorý absolvoval na Vojenskom leteckom učilišti v Chebe. Po skončení výcviku bol pridelený do leteckého pluku 1 do Kbel pri Prahe. Nasledujúci rok absolvoval ďalší delostrelecký pozorovateľský kurz z lietadiel a bol zaradený na funkciu taktického pobočníka I. perute leteckého pluku 1. Od septembra do novembra 1927 zastával funkciu zástupcu veliteľa 81. letky. Potom krátko pôsobil na Ministerstve národnej obrany v Prahe (ďalej len „MNO“).

V marci 1928 bol prevelený opäť do leteckého pluku 1, v ktorom bol na vlastnú žiadosť zaradený do pilotného výcviku. Ten absolvoval vo Vojenskom leteckom učilišti v Prostějove a následne pokračoval vo výcviku pilot – stíhač, ktorý absolvoval v novembri 1929. Počas pilotných výcvikov bol Ján Ambruš povýšený na kapitána. Potom bol prevelený k leteckému pluku 6, v ktorom zastával funkciu II. pobočníka veliteľa pluku. Zakrátko nato bol opäť povolaný na MNO, ale tam sa dlho nezdržal a v októbri 1931 bol vymenovaný za veliteľa 43. letky leteckého pluku 6.

1) Životom a vojenskou kariérou generálplukovníka Jána Ambruša sa zaoberali viacerí historici a autori ako napríklad PhDr. Peter Šumichrast, PhD., ktorý publikoval článok o Jánovi Ambrušovi na stránke Vojenského historického ústavu; Drahošlav Machala; Ján Brus, ktorý publikoval svoj článok v Military revue 10/2014; PhDr. Jaroslav Lánik, CSc. v publikácii Vojenské osobnosti československého odboja; František Cséfalvay v publikácii Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945; PhDr. Jíří Rajlich v 2. zv. diela Na nebi sladké Francie alebo v publikácii Na nebi hrdého Albionu 1. časť a iní.

V spomínanej letke si zdokonaľoval svoje pilotné zručnosti a ako uvádza historik Peter Šumichrast, práve v tomto období jeho vojenskej kariéry začal so športovým lietaním a pilotnou akrobaciou. Prvýkrát predviedol svoju pilotnú šikovnosť v septembri 1932 počas leteckého dňa v Prahe. O rok neskôr opäť na leteckom dni v Prahe už viedol akrobatickú skupinu. Svoju zručnosť predvádzal pred domácim i zahraničným publikom. V júni 1934 obsadil 8. miesto na neoficiálnych majstrovstvách sveta v Paríži. Vďaka svojim schopnostiam a úspechom bol v septembri 1934 vymenovaný za veliteľa 1. pokusnej letky vo Vojenskom technickom a skúšobnom ústave v Prahe – Letňanoch. V roku 1935 bol povýšený na majora letectva a zúčastnil sa národnej súťaže vo vysokej akrobacii, kde obsadil 2. miesto. V júli 1936 sa zúčastnil XI. letných olympijských hier v Berlíne, kde obsadil 8. miesto v leteckej akrobacii. Popri akrobacii sa tiež venoval aj diaľkovým preletom na športových lietadlách. Jeho najväčším úspechom v tejto disciplíne bol diaľkový nonstop prelet z Prahy do sudánskeho mesta Chartúm, ktorý uskutočnil s mechanikom Vojtěchom Matěnom v máji 1938 na lietadle Tatra T-101. Spoločne preleteli viac ako 4 300 km a stanovili svetový rekord, ktorý 40 rokov nik neprekonal.

Ako už bolo spomenuté v úvode, dňa 4. marca 1939 vyhlásil Snem Slovenskej krajiny samostatný štát a ČSR sa rozpadla. Ján Ambruš bol repatriovaný z Protektorátu Čechy a Morava na Slovensko. V tom čase bol hodnostne najvyššie postavený letec, a preto ho povýšili na podplukovníka a menovali za prednostu leteckého oddelenia Ministerstva národnej obrany a veliteľa letectva. Dostal neľahkú úlohu, a to vybudovanie slovenského letectva. Pri tejto úlohe sa dostával do konfliktov s ministrom národnej obrany generálom Ferdinandom Čatlošom a ministrom vnútra Dr. Vojtechom Tukom. Tieto nezhody nakoniec vyústili do jeho abdikácie a odchodu do výslužby dňa 1. augusta 1939.

Udalosti z 1. septembra 1939, teda napadnutie Poľska nacistickým Nemeckom zapríčinili, že Ján Ambruš ilegálne prešiel cez Maďarsko a Južosláviu až do Francúzska. Vo Francúzsku sa pridal k československému zahraničnému odboju a pracoval v III. odbore (leteckom) v parížskej Československej vojenskej správe. V apríli 1940 sa na základni v Chartres začal preškoľovať na francúzsku leteckú techniku. Bol jediným Slovákom spomedzi československých pilotov, ktorý sa ako stíhací pilot zúčastnil bojov o Francúzsko.

Po kapitulácii Francúzska sa presunul do Veľkej Británie, kde vstúpil do Royal Air Force (RAF). Jeho prvým pôsobiskom bola 310. československá stíhacia peruť. V septembri 1940 slúžil ako veliteľ 312. československej stíhacej perute. Táto peruť operovala z letiska Speke a dostala za úlohu brániť mesto Liverpool pred nemeckými náletmi. V roku 1940 lietali na britských strojoch Hurricane MK. I.

Obrázok 2: Hurricane MK. I.

V spomínanej peruti sa odohrali dve nešťastné udalosti. Prvá sa odohrala 13. októbra 1940, keď ako veliteľ roja omylom zaútočil na britské lietadlá typu Bleenheim v domnienke, že sú to nemecké Junkersy Ju-88. Prvé lietadlo zostrelil a jeho posádka zahynula a druhé lietadlo poškodil. Podiel na tejto tragickej udalosti niesla aj britská letová kontrola, ktorá nehlásila v tejto oblasti vlastné lietadlá. Druhá nešťastná udalosť sa stala 15. októbra 1940, keď roj vedený Jánom Ambrušom stratil orientáciu a dvaja piloti vyskočili s padákom zo svojich lietadiel a sám Ambruš musel so svojim lietadlom núdzovo pristáť. RAF tak prišla o tri lietadlá.

V dôsledku týchto dvoch tragických udalostí a vzhľadom na jeho pomerne vysoký vek, 41 rokov, bol v decembri 1940 odvolaný z funkcie veliteľa 312. československej stíhacej perute a bol preložený k IČL. Ján Ambruš sa zaujímal o politiku, mal vynikajúce vystupovanie, jazykovú vybavenosť (ovládal slovenský, nemecký, maďarský, poľský, francúzsky a anglický jazyk) a ťažil zo svojej športovej slávy. Tieto jeho vlastnosti a zručnosti chcelo využiť exilové MNO v Londýne pri nábore nových príslušníkov do radov československej armády. Ján Ambruš prijal ponuku pracovať pri nábore a svedomite si túto úlohu plnil. Od marca 1941 do februára 1943 pôsobil ako člen československej vojenskej misie v Kanade. Vo februári 1943 bol vymenovaný za vojenského a leteckého atašé pre Kanadu. Jeho úlohou bol nábor krajanov v Kanade a USA.

V roku 1943 bol Ján Ambruš vymenovaný za vojenského a leteckého pridelenca v Kanade. O dva roky neskôr bol povýšený na plukovníka. Po skončení vojny a po návrate do vlasti bol povýšený na brigádneho generála a stal sa veliteľom 4. leteckého okruhu v Bratislave. Po jeho návrate do vlasti sa začal angažovať aj politicky. Vo voľbách v máji 1946 kandidoval ako člen Demokratickej strany. Jeho kandidatúra bola úspešná a Ambruš bol zvolený za poslanca Národného zhromaždenia.

Vo februári 1948 moc v Československu prevzala Komunistická strana Československa. Komunisti začali s represáliami voči politickým oponentom. Pozornosti komunistov neušli ani vojaci letci slúžiaci v západných krajinách či členovia zahraničného odboja. Jedným z nich bol aj Ján Ambruš. Začiatkom marca 1948 mu bolo nariadené domáce väzenie. Ján Ambruš hneď pochopil vážnosť situácie a z Československa utiekol.

Dňa 21. marca 1948 o 4:00 ráno ho pred domom čakalo nákladné auto pivovaru Stein, ktoré ho odviezlo na letisko vo Vajnorochoch. Odtiaľ lietadlom, ktoré sám pilotoval smeroval do rakúskeho Schwechatu, kde na neho čakali Američania. S ich pomocou sa dostal do Veľkej Británie a odtiaľ do USA, kde ostal žiť.

Komunistické vedenie v Československu ho najprv prepustilo z armády a v decembri 1948 mu bola odobratá aj vojenskú hodnosť.

V USA pracoval ako konštruktér. Neskôr vstúpil do krajanského hnutia a stal sa jedným zo spoluzakladateľov Rady slobodného Československa.

V roku 1991 sa dočkal rehabilitácie. Bola mu vrátená hodnosť brigádneho generála a prezident Československej federatívnej republiky ho 10. decembra 1991 povýšil do hodnosti generálplukovníka.

Jeseň svojho života prežil Ján Ambruš v Chicagu v Bohemia House, domove pre seniorov, kde 21. januára 1994 ako 95-ročný zomrel. Jeho telesné pozostatky boli z USA prevezené na Slovensko a uložené na cintoríne v Bratislave v Slávičom údolí.

Počas svojho života bol Ján Ambruš za svoju činnosť viackrát ocenený. Vyznamenania Jána Ambruša:

- Československý vojenský kríž 1939;
- Československá medaila za chrabrosť pred nepriateľom;
- Československá medaila za zásluhy I. st. (6. 7. 1944);
- Československá vojenská pamätná medaila so štítkami F–VB;
- Rád Milana Rastislava Štefánika III. triedy (8. 5. 1992);
- Officer of the Order of the British Empire;
- The 1939–1945 Star with Battle of Britain;
- Clasp, Defence Medal;
- War Medal;
- Ordinul Coroana Romaniei.

Rozkazom prezidenta Slovenskej republiky bol v októbri 2003 vtedajšej leteckej základni (dnes 51. krídlo) Prešov zapožičaný čestný názov „Letecká základňa generálplukovníka Jána Ambruša“. Zapožičanie tohto čestného názvu je pre príslušníkov útvaru ocenením každodennej služobnej činnosti, ktorú vykonávajú nielen v rámci dislokácie útvaru a na území Slovenskej republiky, ale aj v operáciách medzinárodného krízového manažmentu. Na útvare sa nachádza aj sieň slávy Jána Ambruša.

Ján Ambruš bol významný slovenský generál, letec – akrobat, pilot z povolania a vojnový letec. Bol prvý československý veliteľ slávnej 312. československej stíhacej perute Royal Air Force v rokoch druhej svetovej vojny. Zúčastnil sa československého národného boja za oslobodenie. Generálplukovník Ambruš budoval československé letectvo pred 2. svetovou vojnou a počas nej pripravoval vynikajúcich pilotov.

4 GENERÁLMAJOR OTTO SMIK

Otto Smik ²⁾ sa narodil v januári 1922 v Gruzínsku v kúpeľnom meste Boržomi, ktoré sa nachádza neďaleko Tbilisi. Jeho otec bol Slovák a počas prvej svetovej vojny sa dostal do zajatia. Ako zajatec sa dostal do zajateckého tábora v tomto regióne a pracoval ako strojník v továrni a neskôr v cárskom letovisku v Boržomi. Tu bol pod dohľadom ruského dôstojníka židovského pôvodu Davydova, ktorý mal dcéru Antóniu. Mladý zajatec a dcéra ruského dôstojníka sa do seba zalúbili. Po vyhlásení Brest-litovského mieru v marci 1918 Rudolf Smik stratil štatút vojnového zajatca a mohol si Antóniu vziať za ženu. Pár sa usadil v meste Boržomi, kde sa im narodili traja synovia. Najmladším z nich bol Otto.

V roku 1934 sa Rudolf Smik spolu s rodinou vrátili na Slovensko. Bývali pri rodine v obci Hájniky, ktoré sú dnes súčasťou Sliača. Po čase sa presťahovali do Bratislavy.

Otto Smik už od detstva prejavoval záujem o techniku a lietanie. Ovládal ruský, gruzínsky, maďarský, slovenský a anglický jazyk. Bol ambiciózny, inteligentný a usilovný. Už v 16 rokoch začal lietať na klzákoch a vetroňoch.

2) Životom a vojenskou kariérou generálplukovníka Otta Smika sa zaoberali viacerí historici a autori ako napríklad: PhDr. Peter Šumichrast, PhD., ktorý publikoval článok na stránkach VHÚ; Jiří Rajlich v publikácii Spitfire nad Evropou: československý stíhač Otto Smik a jeho doba; Eduard Čejka v publikácii Zlomená kídla a iní.

V mladosti navštevoval súkromnú obchodnú školu v Bratislave a v roku 1937 nastúpil na plachtársky kurz, ktorý organizovala Masarykova letecká liga v Bratislave. Po skončení strednej školy sa najprv zamestnal ako úradník na riaditeľstve Slovenských elektrární v Bratislave, no neskôr prijal miesto na letisku vo Vajnoroch.

Krátko po vzniku samostatného Slovenského štátu, vtedy 18-ročný Otto Smik odišiel do Maďarska s úmyslom dostať sa na francúzsky konzulát v Budapešti. Hneď ako dorazil do Budapešti bol zatknutý a uväznený. Ale po krátkom zadržaní bol z väzenia prepustený. S falošným pasom a spolu s ďalšími dvanástimi krajanmi prekročili rieku Dráva a dostali sa do Juhoslávie. Tu sa dvanásťčlenná skupina pripojila k početnejšej skupine Čechoslovákov a spoločne sa dopravili do Solúna a odtiaľ do Turecka. Z Turecka ich cesta smerovala do Bejrútu a odtiaľ sa loďou plavili do prístavu v Marseille, kde sa skončila ich skoro trojmesačná cesta.

V júni 1940 narukoval do armády v Československej náhradnej a výcvikovej jednotke vo vojenskom tábore v Agde. Neskôr sa prihlásil k leteckej skupine. Jeho pobyt vo výcvikovom tábore bol z dôvodu rýchlo postupujúcej nemeckej armády krátky a z tohto dôvodu už nestihol absolvovať letecký výcvik. V júli 1940 sa spoločne s ostatnými krajanmi dopravili do prístavu Port-Vendres a odtiaľ boli loďou evakuovaní do anglického mesta Liverpool.

Obrázok 3: Otto Smik

Dňa 24. júla 1940 vstúpil Otto Smik do dobrovoľníckej zálohy RAF. Zakrátko bol pridelený k Československému depotu na základni Cosford. V tomto období sa snažil zdokonaľiť v angličtine.

V marci 1941 bol povýšený na slobodníka britského letectva a bol prevelený na základňu v Babbacombe neďaleko Torquay, kde začal s pilotným kurzom. Odtiaľ bol prevelený do Paigntone, kde kurz ukončil. Úspešní absolventi kurzu boli prevelení do Watchfieldu, kde absolvovali elementárny pilotný výcvik. Výcvik dokončil s nadpriemernými výsledkami. Vo výcviku pokračoval od októbra 1941 v Clyfe Pyparde.

Jeho výcvik pokračoval v Kanade na základni Swift Current v provincii Saskatchewan. Briti posielali cvičiť pilotov do Kanady, kde boli lepšie poveternostné podmienky a neohrozovali ich nepriateľské nálety. V máji 1942 bol povýšený do hodnosti Pilot Officer. Po dokončení pilotného výcviku v Kanade, v ktorom mal vynikajúce hodnotenie, bol prevelený do Monctone v provincii New Brunswick, kde čakal na nalodenie, aby sa mohol vrátiť späť na Britské ostrovy.

V júli 1942 sa dostal do Veľkej Británie a začal s operačným výcvikom na základni v Ternhille, ktorý úspešne ukončil a v januári 1943 sa stal operačným stíhacím pilotom v 312. stíhacej československej peruti na letisku v Churchstantone. Krátko nato však bol prevelený k 310. československej peruti, avšak ani v tejto peruti dlho nepôsobil. Z dôvodu nezhôd s kolegami a krajanmi v 310. československej peruti bol na vlastnú žiadosť preložený k 131. britskej peruti do Škótska. Spomínaná peruť bola v Škótsku na operačnom odpočinku, teda mimo bojovej zóny.

V marci 1943 bol prevelený k 122. britskej peruti, ktorá operovala zo základne Hornchurch v Essexu. Táto peruť mala za úlohu sprevádzať bombardéry nad Európou. Otto Smik v tejto peruti lietal na lietadle Supermarine Spitfire F Mk. IXc. Zakrátko dosiahol nad Francúzskom svoj pravdepodobne prvý zostrel nemeckej stíhačky Messerschmitt MeE- 09. V máji 1943 bola 122. peruť poslaná na operačný odpočinok, ale Otto Smik ostal v Hornchurch a pripojil sa k 222. peruti. V tejto peruti dosiahol najviac vzdušných víťazstiev. Prvým potvrdeným zostrelom bol Focke Wulf FW-190 v júli 1943 nad Francúzskom. Nasledovalo ďalších deväť potvrdených zostrelov a Smik si vyslúžil povest' talentovaného a agresívneho stíhača. V novembri 1943 bol vyznamenaný Záslužným leteckým krížom – DFC (Distinguished Flying Cross) a v rokoch 1943 – 1944 sa stal najúspešnejším československým stíhačom pôsobiacim v RAF.

Obrázok 4: Supermarine Spitfire F Mk. IXc

Po skončení operačného turnusu bol v novembri poverený zúčastniť sa inštruktorského kurzu. Kurz úspešne ukončil a do 15. marca 1944 pôsobil ako inštruktor v Lianberde.

V marci 1944 mu začal druhý operačný turnus. Vzhľadom na nedostatok československých pilotov bol znovu prevelený k 310. československej stíhacej peruti. Dôvodom bolo to, že bol mladý a prišiel k peruti s dôstojníckou hodnosťou, a pritom bez bojových a pilotných skúsenosti. Mnoho kolegov, najmä tých ktorí slúžili už v Poľsku, vo Francúzsku či v Anglicku, nevedelo stráviť, že boli v nižších hodnostiach, a preto sa mu nedostalo dobrého prijatia a často prichádzal s mužstvom do konfliktov. Keď prišiel k peruti po druhýkrát v marci 1944, prijali ho s rešpektom. Mal za sebou už viacero zostrelov, veľa bojových a letových skúseností a vyznamenaní.

V marci a apríli 1944 absolvoval bombardovací kurz v Southende. S 310. československou peruťou sa zúčastnil aj operácie Overlord (deň D), počas ktorej zostrelil dve nemecké lietadlá a tretie zostrelili spoločne s kolegom Františkom Vindišom.

V priebehu roku 1944 sa úloha perute zmenila z ofenzívnej na defenzívnu a piloti museli opäť brániť Britské ostrovy, ale už nie pred bombardérmi, ale pred raketami V1. Išlo o nemecké bezpečné rakety odpaľované zo zeme. Piloti RAF likvidovali rakety V1 tak, že ich krídlom odklonili z ich dráhy letu. Pri tejto činnosti Smik úspešne využil svoje zručnosti a skúsenosti a dňa 8. júla 1944 počas jedného letu zneškodnil až tri rakety V1.

V júli 1944 bol prevelený k 312. československej peruti a povýšený do hodnosti veliteľa letky B. Tento akt narazil na odpor niektorých starších dôstojníkov v letke, ktorí mali o túto funkciu záujem. Ale ich odpor bol márný a Otto Smik sa stal veliteľom. Úlohou perute bol sprievod bombardérov, ktoré ničili pozemné ciele v Holandsku. S poklesom aktivity nemeckej Luftwaffe podnikala 312. peruť útoky aj na pozemné ciele, najmä na železnice. Otto Smik si nikdy nenechal ujsť príležitosť k boju alebo k útoku na cieľ. Demonštratívnym príkladom bola aj misia v auguste 1944, kedy Smik ako veliteľ štvorice lietadiel viedol útok na letisko Steenwijk v Holandsku. Po prilete k cieľu zistil, že letisko je prázdne, preto nariadil útok na železničnú stanicu v Raalte. Na železničnej stanici sa nachádzali tri súpravy vagónov. Zaútočili na prostrednú súpravu, lebo viezla palivo. Po prvých salvách začala súprava horieť a následne explodovala, čím zničila aj ostatné súpravy.

V septembri 1944 pilotoval svoj Spitfire počas rutínnej akcie ako doprovod bombardérov na letisko Soesterberg. Po ceste späť zaviedol roj štyroch lietadiel nad letisko v Gilze Rijen. Na letisku sa nachádzalo asi 30 nemeckých lietadiel typu Junkers Ju-188. Smik nariadil útok aj napriek nepriateľskej paľbe protiletectkých diel. Podarilo sa mu zasiahnuť a ťažko poškodiť dve lietadlá, ale následne bolo jeho lietadlo zasiahnuté. Jeho Spitfire bol ťažko poškodený, a tak nemohol stíhačku opustiť s pomocou padáka. Zvolil núdzové pristátie „na brucho“ blízko obce Prinsenbeek pri meste Breda, ktorá sa nachádzala v Nemcami okupovanej časti Holandska. S pomocou miestnych obyvateľov sa mu podarilo úspešne ukrývať a vyhnúť sa tak nemeckému zajatiu. Dňa 23. októbra 1944 sa dostal do Ginnekeny a odtiaľ spolu s inými členmi RAF a USAAF (United States Army Air Force), ktorí boli tiež na úteku, podnikli nebezpečnú cestu naprieč nemeckými líniami s cieľom dostať sa na územie ovládané Američanmi. Skupine sa pod nemeckou paľbou a cez mínové polia podarilo dosiahnuť americké línie a vyhnúť sa nemeckému zajatiu.

V novembri 1944 získal hodnosť veliteľa perute a prevzal velenie nad 127. peruťou, ktorá operovala v Belgicku z letiska v Grimbergene. Hlavnou úlohou perute bola podpora pre postupujúce britské jednotky.

Dňa 28. novembra 1944 Otto Smik spolu s Belgičanom Henrim L. J. M. Taymansom (Henri Leon Jean Marie Taymans) vykonávali rutinný prieskumný let v oblasti Arnhem, Hengelo a Zwolle. Priblížili sa k zoraďovacej železničnej stanici vo Zwolle, ktorá bola silne bránená protiletectkými kanónmi Flak. Napriek tomu sa obaja piloti rozhodli na stanicu zaútočiť. Paľba zasiahla Smikov Spitfire, ktorý sa zrútil na farmu Blooksteed v dedine Ittersum. Otto Smik zahynul v troskách lietadla. Nemci zostrelili aj druhý útočiaci Spitfire Belgičana Taymansona. Stroj narazil do vodnej priekopy vedľa železničného násypu na trati Kampen – Zwolle. Taymanson zostal v priekope pochovaný, jeho telo a lietadlo neboli objavené.

Telo Otta Smika bolo pochované v Kranenburgu ako telo neznámeho Angličana. Keď bolo Holandsko oslobodené, začalo vyšetrowanie havárie a vyšetrowateľ nesprávne identifikoval Smikove pozostatky ako Taymansove. Taymansova manželka Eileen po vojne nechala pozostatky previezť do rodinnej hrobky v Bruseli.

V roku 1965 prehlbovali robotníci vodnú priekopu v Kampene a odkryli pozostatky Spitfire a spolu s nimi vytiahli aj telesné ostatky neznámeho pilota. Identifikovali ich ako Henriho Taymansa. Smikovo telo bolo následne premiestnené z Bruselu na Kanadský vojnový cintorín v belgickom Adegeme. V roku 1994 boli na podnet slovenských štátnych orgánov Smikove pozostatky prevezené na Slovensko na cintorín v Slávičom údolí v Bratislave. Neskôr bol Otto Smik povýšený in memoriam na generálmajora slovenského letectva.

Odvaha a úspechy Otta Smika boli dekorované mnohými významnými medailami a vyznamenaniami:

- 5x Československý vojenský kríž 1939 (1943 – 1944);
- Medaila za chrabrosť (1944);
- Pamätná medaila československej armády v zahraničí vo Francúzsku a Veľkej Británii;
- Rád Milana Rastislava Štefánika III. Triedy;
- Distinguished Flying Cross (DFC);
- 1939 – 1945 Star with Battle of Britain Clasp;
- Air Crew Europe Star;
- Defence Medal;
- War Medal;
- Croix de Guerre avec palme.

Od roku 2002 nesie vtedajšia letecká základňa (dnes 81. krídlo) Sliac čestný názov „Letecká základňa generálmajora Otta Smika“, ktorý jej vďaka silným historickým spojitostiam zapožičal prezident SR. Zapožičanie čestného názvu 1. leteckej základni Sliac po letcovi a bojovníkovi za národnú slobodu generálmajorovi Ottovi Smikovi nadviazalo na bohaté tradície slovenského vojenského letectva a prispieva k posilneniu hrdosti príslušníkov leteckej základne na službu v ozbrojených silách Slovenskej republiky.

V roku 1994 bol o Ottovi Smikovi natočený dokumentárny film s názvom Stratený syn Slovenska.

Otto Smik bol pilot s výnimočným talentom, vynikal rýchlosťou aj presnou strelbou. Počas druhej svetovej vojny patril medzi najlepších slovenských letcov bojujúcich v službách RAF. Ako dvadsaťdvaročný dostal hodnosť majora a vymenovali ho za veliteľa 127. stíhacej perute RAF.

Hoci mal iba 22 rokov, keď zahynul, stal sa legendou. V rebríčku najúspešnejších československých stíhačov počas druhej svetovej vojny mu patrí piate miesto, v počte bojových nasadení dokonca druhé. Angličania mu tak dôverovali, že mu zverili velenie britskej stíhacej perute. Jeden z najlepších slovenských letcov Otto Smik mal obdivuhodný talent i odvahu.

5 ZÁVER

Počas druhej svetovej vojny slúžilo v Britskom kráľovskom letectve mnoho československých pilotov, pozemného personálu a príslušníkov iných vojenských jednotiek, ktorí výrazne prispeli k porážke nacizmu v Európe. Každý z nich riskoval to najcennejšie čo mal, svoj vlastný život. Mnoho z nich sa do rodnej zeme už nikdy nevrátilo a položili svoj život v boji za slobodu našej vlasti. Preto im patrí náš obdiv a úcta.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

BRUS, J.: Príliš rýchly strelec. In: *Military revue*, roč. 10, 2014, č. 10, s. 16-19. ISSN 1805-0247.

BYSTRICKÝ, V.: Politický vývin v čase rastúceho ohrozenia republiky. In: FERENČUCHOVÁ B. - ZEMKO, M. a kol.: *V medzivojnovom Československu 1918 – 1939*. Bratislava : VEDA, 2012, s. 441-462. ISBN 978-80-224-1199-8.

CSÉFALVAY F. a kol.: *Vojenské osobnosti dejín Slovenska 1939 – 1945*. Bratislava : Vojenský historický ústav, 2013. 283 s. ISBN 978-80-89523-20-7.

ČEJKA, E. *Zlomená křídla*. Praha : Nadas, 1991. 515 s. ISBN 80-7030-107-4.

FERENČUCHOVÁ B.: Medzinárodná politika v 30. rokoch a Mníchov. In: FERENČUCHOVÁ B. - ZEMKO, M. a kol.: *V medzivojnovom Československu*. Bratislava : VEDA, 2012, s. 389-410. ISBN 978-80-224-1199-8.

LÁNÍK J. a kol.: *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha : Vojenský historický ústav, 2005. 348 s. ISBN 80-7278-233-9.

MICHÁLEK, S.: Československý zahraničný odboj vo Francúzsku v rokoch 1939 – 1940 (a pozadie zmluvy o čs. armáde). In: *Vojenská história*, roč. 7, 2003, č. 2, s. 31-47. ISSN 1335-3314.

RAJLICH, J.: *Spitfire nad Európou : Československý stíhač Otto Smik a jeho doba*. Cheb : Svět křídel, 2004. 303 s. ISBN 88-86808-06-2.

RAJLICH, J.: *Na nebi sladké Francie : Válečný denník československých letců ve službách francouzského letectva 1939 – 1945*. Rozš. vyd. Cheb : Svět křídel, 2008. 1 444 s. ISBN 80-86808-51-2.

RAJLICH, J.: *Na nebi hrdého Albionu : Válečný denník československých letců ve službách britského letectva 1940 – 1945, 1. část. (1940)* Praha : Naše Vojsko, 2003. 708 s. ISBN 80-86158-36-5.

ŠUMICHRAS, P.: Generálmajor in memoriam Otto Smik. In: *Obrana*, roč. 14, 2010, č. 8, s. 27. ISSN 1336-1910.

ŠUMICHRAS, P.: Generálplukovník Ján Ambruš. In: *Obrana*, roč. 12, 2008, č. 6, s. 31. ISSN 1336-1910.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Diskutujte, či sa vláda ČSR zachovala správne, keď v roku 1938 prijala diktát západných veľmocí a prišla o rozsiahle územia v prospech Nemecka. Nemala sa ČSR brániť vojensky?
2. Prečo a z akých dôvodov slovenskí piloti a pozemný personál letísk po vyhlásení Slovenského štátu emigrovali do zahraničia a pridali sa k odboju? Ako by ste sa zachovali vy v takejto situácii?
3. Ako sa zachovala Komunistická strana v ČSR k príslušníkom zahraničného odboja, pilotom slúžiacim v RAF a iným? Sám Ján Ambruš musel krátko po 2. svetovej vojne z vlasti utiecť. Bolo to správne?
4. Ako hodnotíte pilota Otta Smika, jeho charakterové vlastnosti a jeho úspechy?
5. Myslíte si, že Slováci bojujúci za hranicami prispeli k víťazstvu nad fašizmom? Malo to význam?

OCHRANA KULTÚRNEHO DEDIČSTVA V PRÍPADE OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Mgr. Kristína **ORAVCOVÁ**

ÚVOD

Kultúrne dedičstvo predstavuje bohatstvo celého ľudstva. Ide o súbor hmotných, hnutelných, nehnuteľných, ako aj nehnuteľných predmetov, ktoré sú spájané s tvorivou ľudskou činnosťou dokladujúcou historický vývoj ľudstva. Kultúrne pamiatky sú predovšetkým sústavou symbolov, s ktorými sa identifikujú konkrétne ľudské spoločenstvá. Prostredníctvom nich vnímajú svoju vlastnú kultúru, ale aj kultúru iných spoločenských celkov. Sú neoceniteľným a nenahraditeľným vlastníctvom každého národa, ale aj celého ľudstva. Ich hodnota je stanovená spoločnosťou, ktorá určuje špecifické prvky svojej kultúry. Každá spoločnosť má svoje vlastné kultúrne odlišnosti, ktoré sa prejavujú v ich kultúrnom dedičstve. Tie sa netýkajú len štátov a národov, ale aj každej menšiny. Dôležitou úlohou kultúrneho dedičstva je pripomínanie si vlastnej minulosti. V každom človeku pomáha rozvíjať vlastenectvo a pocit spolupatričnosti. Aj preto sa predmety kultúrnej hodnoty stávajú častým terčom útokov v prípade ozbrojeného konfliktu. Ozbrojené konflikty majú často diskriminačný charakter, kedy sa jedna strana konfliktu snaží o vyhladenie druhej. Jednou z možností ako podkopať morálku protivníka je zaútočiť na jeho kultúrne pamiatky. Zničením predmetu kultúrnej hodnoty sa totiž neničí len samotný objekt, ale aj to čo symbolizuje, teda jeho spätosť s minulosťou národa. Tým toto spojenie zaniká a narúša sa národná identita. Každý zánik objektu kultúrneho dedičstva je tak aj zánikom kúska ľudskej minulosti. Je preto veľmi dôležité kultúrne dedičstvo chrániť, a to najmä v prípade ozbrojeného konfliktu.

1 KULTÚRNE DEDIČSTVO

Podobne ako pri iných kultúrnych kategóriách aj kultúrne dedičstvo má rôzne definície. Všetky závisia na vnímaní kultúry konkrétnymi spoločenstvami v konkrétnom čase. Kultúrne dedičstvo sa preto stále vyvíja na základe aktuálneho spoločenského kontextu a sociálnej identity. V zásade teda ide o systém hodnôt, noriem, vzorov a ideí kolektívneho vlastníctva. Tie sa prejavujú ako výsledky materiálnej a duchovnej činnosti členov spoločnosti, ktoré sú odovzdávané nasledujúcim generáciám. V stručnosti ide o odkaz minulosti pre budúcnosť. Tento systém však musí byť danou spoločnosťou prijatý. Súčasťou kultúrneho dedičstva sa môže stať iba vtedy, keď je prijatý spoločnosťou. Každá spoločnosť si prijatím vlastného kultúrneho dedičstva vytvára svoju identitu, ktorá ju odlišuje od zvyšku sveta.

V minulosti platilo, že súčasťou kultúrneho dedičstva boli iba hmotné objekty. Týkalo sa to umeleckých predmetov, archeologických lokalít či historických monumentov. Postupom času sa však ako súčasť kultúrneho dedičstva začala chápať aj ľudová kultúra a rôzne iné nehnuteľné prvky identifikujúce konkrétne spoločenstvá. Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva z 28. februára 2001 uvádza, že: „*kultúrne dedičstvo je nenahraditeľným bohatstvom štátu a jeho občanov, je dokladom vývoja spoločnosti, filozofie, náboženstva, vedy, techniky, umenia, dokumentom vzdelanostnej a kultúrnej úrovne slovenského národa, iných národov, národnostných menšín, etnických skupín a jednotlivcov, ktorí žijú alebo v minulosti žili na území Slovenska.*“

Obrázok 1: Pamiatky svetového kultúrneho dedičstva

Nehmotné kultúrne dedičstvo predstavujú najmä zvyky a tradície, teda pamiatky, ktoré nemajú hmotnú podstatu. Medzi pamiatky nehmotného dedičstva patria napríklad piesne, zručnosti, remeslá, obyčaje, slávnosti, vedomosti a jazyk, ale aj artefakty, nástroje a predmety využívané pri prezentácii nehmotnej kultúry. Napríklad kroje môžu byť súčasťou nehmotného kultúrneho dedičstva napriek tomu, že majú hmotnú podstatu. Nejde totiž o nejaký jeden konkrétny kroj, ale o celú kultúru a tradície, ktoré sa spájajú s nosením tohto konkrétneho odevu. Nehmotné kultúrne dedičstvo sa odovzdáva z generácie na generáciu. Poskytuje pocit identity, podporuje kultúrnu rozmanitosť a pestuje úctu k ľudskej tvorivosti. Nie je však nemenné, pretože sa prispôbuje okolitému prostrediu a vývoju. Na ochranu týchto rozmerov ľudskej kultúry bol v roku 2003 podpísaný Dohovor na ochranu nehmotného kultúrneho dedičstva. Pre potreby tohto dokumentu boli celosvetovo vytvorené aj zoznamy nehmotného kultúrneho dedičstva.

Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva ľudstva obsahuje 730 prvkov. Slovensko je v ňom reprezentované deviatimi položkami: fujara, terchovská muzika, gajdošská kultúra, bábkarstvo na Slovensku a v Čechách, horehronský viachlasný spev, modrotlač, drotárstvo, sokoliarstvo a tradície spojené s chovom koní plemena Lipican. Pre potreby celosvetového zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva boli vytvorené aj národné zoznamy. Reprezentatívny zoznam nehmotného kultúrneho dedičstva Slovenska obsahuje záznamy, ktoré sa všeobecne považujú za tradičnú slovenskú ľudovú kultúru. Slovenský reprezentatívny zoznam obsahuje 41 záznamov. Okrem vyššie spomenutých deviatich zápisov v celosvetovom zozname sa v ňom

nachádzajú napríklad aj črpáky, čičmianske ornamentey, banskoštiavnický Salamandrový pochod, vysokohorské nosičstvo, betlehemské hry na strednom Slovensku či gubárstvo (tkanie a úprava vlnenej tkaniny s vkladným vlasom).

Obrázok 2: Gubár Ľudovít Kováč pri procese tvorby guby

Zmluvné strany pri podpise Dohovoru na ochranu nemotného kultúrneho dedičstva ustanovili, že bude zriadený aj Zoznam nemotného kultúrneho dedičstva, ktoré si vyžaduje naliehavú ochranu. Zahŕňa prvky, ktoré sa nachádzajú napríklad vo vojnových zónach alebo sú príliš ohrozované globálnymi zmenami. Na tento zoznam je dnes celosvetovo zaradených vyše 80 položiek, ktorým hrozí zánik.

Hmotné kultúrne dedičstvo tvoria pamiatky hmotnej podstaty, ktorá ich vystihuje. To znamená, že nejde o nástroje, ktoré sú využívané na prezentáciu nemotného dedičstva, ako napríklad hudobné nástroje. Sú to iba konkrétne výtvyry ľudskej spoločnosti, ktoré pripomínajú jej históriu. Ide o hnutelné i nehnutelné hodnoty, ktoré majú veľkú dôležitosť pre kultúrne dedičstvo národov. Patria medzi ne architektonické, umelecké alebo historické pamiatky, a to náboženské i svet-ské. Súčasťou týchto pamiatok sú napríklad aj archeologické náleziská a stavebné celky, ktoré sú historicky alebo umelecky zaujímavé. Netreba zabúdať ani na umelecké diela, rukopisy, knihy, ale aj vedecké zbierky a zbierky kníh, archíválií alebo reprodukcí. Pod kultúrne dedičstvo sa radia aj budovy, ktorých úlohou je zachovávať a vystavovať hnutelné kultúrne hodnoty ako sú múzea, veľké knižnice a archívy. Zaradujú sa sem aj úkryty určené na uschovanie hnutelných kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu a strediská zahŕňajúce značný počet kultúrnych hodnôt, nazývané „strediská kultúrnych pamiatok“.

Všetky pamätihodnosti hmotného kultúrneho dedičstva sú rozdelené do štyroch fondov. Každý fond spravuje určitú kategóriu hmotného kultúrneho dedičstva. Pamiatkový fond zahŕňa pamiatky a pamiatkové územia. Ide napríklad o budovy, parky, sochy alebo obrazy. Zbierkový fond obsahuje múzejné a galerijné predmety. Radia sa sem všetky zbierkové predmety v múzeách a galériách. Archívny fond sa skladá z archívnych dokumentov a zbierok. Patria sem tiež filmové a zvukové dokumenty. O archívny fond sa stará sústava archívov. Knižničný fond tvoria knihy, noviny a časopisy, normy, patenty, rôzne písomnosti a iné tlačoviny. Spravuje ho sústava knižníc na Slovensku.

2 OCHRANA KULTÚRNEHO DEDIČSTVA V PRÍPADE OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Šiesty oddiel ústavy Slovenskej republiky hovorí o ochrane životného prostredia a kultúrneho dedičstva. Každý obyvateľ Slovenskej republiky má ústavnú povinnosť nielen chrániť kultúrne dedičstvo, ale ho aj zveľaďovať. Znamená to, že nesmie svojim konaním, ale aj nečinnosťou dopustiť, aby sa poškodzovali kultúrne pamiatky alebo aby sa ohrozovalo nemotné kultúrne dedičstvo. Na štátnej úrovni sa na ochrane kultúrneho dedičstva podieľa najmä Ministerstvo kultúry SR, jemu podriadené úrady a Policajný zbor SR. Úlohou ministerstva kultúry je predovšetkým zabrániť ďalšej degradácii pamiatok. Deje sa tak vďaka rozvíjaniu projektov, ako napríklad Obnovme si svoj dom. Vďaka podobným projektom je možné reštaurovať a rekonštruovať národné kultúrne pamiatky. Členstvom v medzinárodných organizáciách sa Slovenská republika zaviazala aj k ďalším povinnostiam v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva. Na internacionálnom poli zabezpečuje ochranu kultúrneho dedičstva predovšetkým UNESCO.

Obrázok 3: Logo Organizácie Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru

Snahy o zachovanie významných kultúrnych hodnôt jednotlivých krajín siahajú do 15. storočia. Systematická a inštitucionalizovaná ochrana je však badateľná najmä na prelome 18. a 19. storočia v západnej Európe. Aj známy román Victora Huga Chrám Matky Božej v Paríži vznikol hlavne kvôli autorovej snahe zachrániť chátrajúcu katedrálu Notre Dame poškodenú počas Veľkej francúzskej revolúcie. Uvedomenie si potreby chrániť kultúrne pamiatky aj na medzinárodnej úrovni prichádza na konci 19. storočia. V roku 1899 a 1907 vznikli prvé Haagske dohovory o ochrane kultúrnych statkov počas nepriateľských akcií. Venujú sa pozemnému a námornému konfliktu, pričom vyzývajú zmluvné strany, aby čo najviac šetrili historické pamiatky. Už v týchto prvých dokumentoch sa objavila požiadavka na riadne označovanie pamiatok.

Situácia v ochranárskych kruhoch sa skomplikovala najmä prvou svetovou vojnou. Mnoho historických pamiatok bolo využívaných ako vojenské ciele. V roku 1933 bola prijatá Aténska charta, ktorá obsahovala zásady výstavby miest. Súčasťou nových urbanistických pravidiel bola aj klauzu-

la o obnove zničených historických objektov. Významným medzníkom v oblasti ochrany kultúrnych pamiatok bol Washingtonský pakt z roku 1935. V ňom sa prvýkrát objavuje návrh tzv. zástavy mieru, ktorou sa majú pamiatky označovať. Tento pakt však nebol prerokovaný na celosvetovej úrovni pre blížiacu sa hrozbu ďalšieho celosvetového vojnového konfliktu. Do platnosti vstúpil iba na americkom kontinente. Napriek tomu sa stal základom pre ďalšie rokovania.

Vojnové konflikty najlepšie ukázali, aké krehké sú kultúrne pamiatky a aké jednoduché je ich zničiť. Ničenie kultúrneho dedičstva počas druhej svetovej vojny viedlo po jej skončení k vytvoreniu viacerých dokumentov zameraných na jeho ochranu. A to aj v prípade ozbrojených konfliktov. Dôležitým medzníkom bolo založenie Organizácie Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru (ďalej len „UNESCO“) v roku 1945. UNESCO malo za úlohu vytvoriť Zoznam svetového dedičstva. Okrem súpisu pamiatok mal zoznam slúžiť aj na identifikovanie objektov, ktoré je potrebné chrániť počas útokov.

Obrázok 4: Svetové dedičstvo UNESCO

Zaradením jednotlivých pamiatok do tohto zoznamu sa štáty zaviazali k ich skutočnej ochrane. Napriek tomu však ničenie kultúrneho dedičstva pokračovalo. V roku 1954 bola preto zvolaná medzinárodná konferencia do holandského Haagu. Na nej bol prijatý Dohovor o ochrane kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu, známy ako Haagsky dohovor (ďalej len „Dohovor“). Išlo o prvú medzinárodnú zmluvu zameranú výlučne na ochranu pamiatok pri ozbrojených konfliktoch. Vyzýva zmluvné štáty, aby prijali opatrenia na ochranu kultúrnych hodnôt a stanovuje minimálnu úroveň ich ochrany. Okrem iného sa tiež venuje aj problematike pamiatok ako vojnovej koristi.

Dohovor vychádza z predchádzajúcich medzinárodných dokumentov a rozširuje ustanovenia, ktoré boli prijaté na rôznych konferenciách zameraných na pamiatkovú starostlivosť. Jeho základnou premisou je presvedčenie, že poškodzovanie kultúrnych statkov, nech už patria akémukoľvek národu, predstavuje poškodenie kultúrneho dedičstva ľudstva. K svetovej kultúre totiž prispieva každý jeden národ na Zemi. Ochrana pamiatok sa podľa tohto dokumentu musí začať už v dobe mieru. V súvislosti s ochranou pamiatok zaviedol pojmy základná a osobitná ochrana.

Vojenská technika sa neustále zdokonaľovala. K tomu prispela najmä modernizácia leteckej, raketovej a delostreleckej techniky. Účinky zbraní sa stávali čoraz ničivejšie. Dali sa jednoduchšie

využívať v prospech dosahovania cieľov vojenských operácií. Bojiská sa presunuli aj do mestských aglomerácií, kde priamo ohrozovali aj architektonické pamiatky. V minulosti boli kultúrne pamiatky poškodené bojom väčšinou neúmyselne. S postupujúcou modernizáciou vojenskej techniky sú kultúrne pamätihodnosti čoraz častejšie ničené cielene. Útok na kultúrne dedičstvo predstavuje útok na samotnú spoločnosť. Preto je poškodenie kultúrnych statkov jednotlivých národov zároveň poškodením kultúrneho dedičstva ľudstva ako celku.

Z iniciatívy UNESCO bola zvolaná ďalšia medzinárodná konferencia zameraná na ochranu kultúrneho dedičstva v čase ozbrojeného konfliktu. Na nej mali zmluvné strany posúdiť zmeny vo vedení vojny a ich vplyv na kultúrne hodnoty ľudstva. Táto konferencia sa opäť konala v holandskom Haagu v roku 1999. Na nej bol prijatý Druhý protokol k Haagskemu dohovoru o ochrane kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu (ďalej len „Druhý protokol“). Druhý protokol upravil a rozšíril Dohovor z roku 1954 o nové poznatky a skúsenosti z ozbrojených konfliktov, ako aj z pamiatkovej starostlivosti. Hlavným doplnkom bolo zavedenie pojmu zvýšená ochrana.

Vzhľadom na to, že Slovenská republika je jedným zo signatárov obidvoch dokumentov, bolo dôležité implementovať závery Dohovoru a Druhého protokolu aj do slovenských zákonov a nariadení. Ozbrojené sily SR sú subjektom, ktorého sa ustanovenia Dohovoru aj Druhého protokolu týkajú najviac. A keďže je Slovensko súčasťou Severoatlantickej aliance a jeho ozbrojené sily sa zúčastňujú operácií medzinárodného krízového manažmentu, bolo nutné, aby minister obrany vydal nariadenie, ktoré by reflektovalo všetky doterajšie dohody o ochrane kultúrnych hodnôt ratifikovaných Slovenskou republikou. Závery z Dohovoru a Druhého protokolu boli preto do OS SR aplikované Smernicou Ministerstva obrany SR č. 66/2022, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice č. 3/2006 o ochrane kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu v znení smerníc Ministerstva obrany SR č. 97/2009 (ďalej len „Smernice“).

3 IDENTIFIKÁCIA PREDMETOV KULTÚRNEJ HODNOTY POČAS KONFLIKTU

Dôležitým bodom Dohovoru bola problematika identifikácie pamiatok kultúrneho dedičstva. Každý zmluvný štát mal vytvoriť zoznamy vlastného kultúrneho dedičstva. Tieto národné zoznamy mali vytvoriť základ pre zoznam svetového dedičstva. Na jeho základe sa vytvorili aj zoznamy pamiatok určených na ochranu podľa Dohovoru aj podľa Druhého protokolu. Zmluvné strany sa dohodli na symboloch, ktoré majú označovať chránené kultúrne pamätihodnosti počas ozbrojeného konfliktu. Je v záujme každého štátu riadne označiť príslušnú vec alebo objekt, ktorý spadá pod chránené kultúrne dedičstvo. Základným znakom, ktorý má označovať kultúrne pamiatky sa stal dole zahrotený štít uhlopriečne rozdelený na štyri polia kráľovsky modrej a bielej farby. Štít sa skladá z modrého kosoštvorca v spodnej strane štítu, modrého trojuholníka postaveného nad kosoštvorcom tak, aby na každej strane štítu vznikol biely trojuholník. Okrem označovania pamiatok je tento znak používaný aj na označenie personálu, ktorý je zodpovedný za ich kontrolu a ochranu. Tento znak začal používať Medzinárodný výbor Modrého štítu, založený v roku 1996. Jeho úlohou je rozšíriť ochranu a pomoc pre objekty kultúrneho dedičstva, ktoré sú ohrozené vojnou a prírodnými katastrofami. Zamieriava sa najmä na prevenciu udalostí, ktoré by mohli pamiatky ohroziť, ale tiež na prijímanie opatrení v stave núdze a rekonštrukciu po katastrofe.

Obrázok 5: Logo Medzinárodného výboru Modrého štítu

Ochrana kultúrneho dedičstva má podľa Dohovoru a Druhého protokolu tri stupne. Základná ochrana sa vzťahuje na všetky identifikované pamiatky zapísané v Zozname svetového dedičstva UNESCO. Na ich označenie sa používa základný znak Dohovoru, tzv. modrý štít. Osobitná ochrana platí najmä pre úkryty hnutelných kultúrnych hodnôt alebo strediská kultúrneho dedičstva, akými sú napríklad pamiatkové rezervácie. Vzťahuje sa tiež na improvizované úkryty kultúrnych statkov, rovnako ako na ich transporty. Udelenie osobitnej ochrany konkrétnej pamiatke je podmienené dostatočnou vzdialenosťou pamiatky od priemyselných stredísk a akýchkoľvek vojenských objektov. Tie by totiž mohli predstavovať citlivý bod pri vedení konfliktu, či už ide o letiská, stanice či veľké komunikačné línie. Aby bola kultúrnemu statku udelená osobitná ochrana nesmie byť využívaný na vojenské účely. Takto chránené objekty sú označované trojuholníkovým zoskupením modrých štítov (dva navrchu, jeden na spodku). Zvýšená ochrana sa poskytuje takým pamiatkam, ktoré majú mimoriadny význam pre ľudstvo. Na ich označenie sa používa modrý štít ohraničený širokou červenou bordúrou. V Druhom protokole síce nie je zakotvená povinnosť používať tento znak, ale jeho nariadenia odporúčajú zmluvným stranám využívať ho na označenie pamiatok chránených zvýšeným stupňom ochrany. Pamiatky kultúrneho dedičstva chránené osobitnou a zvýšenou ochranou znamenajú pre príslušníkov ozbrojených síl povinnosť zvýšenej ostražitosti pri plánovaní a vykonávaní vojenských operácií. Ani jeden stupeň ochrany neobmedzuje právo ozbrojených síl na kontrolu kultúrneho dedičstva.

Obrázok 6: Znak označujúce kultúrne pamiatky chránené základnou, osobitnou a zvýšenou ochranou podľa Dohovoru a Druhého protokolu

Znaky majú byť viditeľne umiestnené na objektoch vo veľkom formáte. V čase vojnového konfliktu majú ich použitie určiť samotné štáty. Môžu byť umiestnené ako vlajky alebo cedule, môžu byť namaľované na objekt alebo použité v hocijakej inej vhodnej forme. Na transportoch majú byť umiestnené tak, aby boli viditeľné zo zeme aj zo vzduchu. Ak je znak použitý na označenie personálu, musí byť viditeľný a umiestnený samostatne na odev. Osoby chránené Dohovorom musia

mať pri sebe aj preukazy. Vedomý útok na takto označenú osobu alebo objekt sa podľa medzinárodného práva považuje za vojnový zločin. Toto platí len v prípade, ak neexistuje iná možnosť ako splniť svoju úlohu. V domácom prostredí môže byť problematická identifikácia objektov, v ktorých sú uskladnené predmety kultúrneho dedičstva alebo objekty a ich rozmiestnenie v mestskej aglomerácii. Práve v takýchto prípadoch má slúžiť ich označenie na zjednodušenú identifikáciu.

4 ZACHOVÁVANIE KULTÚRNYCH HODNÔT

Zmluvné strany, ktoré prijali Dohovor a Druhý protokol sa zaviazali, že v rámci svojho trestného práva urobia všetky možné opatrenia na ochranu kultúrneho dedičstva. Do toho spadá aj právomoc potrestať osoby, ktoré porušia Dohovor alebo na podobné akcie vydajú rozkaz. Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v § 434 rieši aj otázku ohrozovania kultúrneho dedičstva v ozbrojenom konflikte. Ustanovenie Trestného zákona sa netýka mierového života alebo mierových operácií a misií v zahraničí, na ktorých sa podieľajú Ozbrojené sily SR. Na tri až desať rokov má byť odsúdený každý kto

- vo veľkom rozsahu zničí alebo si privlastní predmety kultúrnej hodnoty chránené medzinárodným dohovorom,
- dopustí sa drancovania, vandalizmu alebo iného zneužitia voči takému predmetu,
- z takého predmetu urobí v rozpore s medzinárodným dohovorom cieľ útoku,
- predmet kultúrnej hodnoty pod zvýšenou ochranou medzinárodného dohovoru alebo jeho bezprostredné okolie využije v rozpore s medzinárodným dohovorom na podporu vojenskej činnosti.

Dohovor teda jasne stanovuje pravidlá na ochranu kultúrnych hodnôt a povinnosti zmluvných štátov. Povinnosť strážiť a chrániť každú štátom uznanú pamiatku má jej vlastník alebo správca. Väčšina pamiatok na Slovensku je vo vlastníctve štátu. Túto povinnosť preto musí implementovať do svojich zákonov, vyhlášok a ustanovení. Slovenská republika má ochranu kultúrnych pamiatok zakotvenú priamo v Ústave. Okrem toho sa ochrane kultúrneho dedičstva venuje viacero zákonov. Napríklad zákon č. 49/2002 Z. z. o ochrane pamiatkového fondu, zákon č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty alebo Oznámenia Ministerstva zahraničných vecí SR o prijatí Európskych dohovorov o ochrane archeologického a architektonického dedičstva č. 344/2001 Z. z. a č. 369/2001 Z. z. Právne úpravy týkajúce sa ochrany kultúrnych hodnôt jasne stanovujú povinnosti pre každého občana Slovenskej republiky. Okrem ich ochrany je to predovšetkým prevencia voči ich zanedbaniu alebo poškodeniu. Pre ozbrojené sily, ako subjektu zodpovedného za ochranu Slovenska, to znamená predovšetkým urobiť maximum pre zachovanie kultúrneho dedičstva. Zachovaním sa rozumie najmä zdržanie sa akéhokoľvek správania, ktoré by mohlo ohroziť existenciu kultúrnej pamiatky. Rátajú sa sem bezdôvodné útoky na kultúrne statky alebo ich využívanie na vojenské účely. Je nutné tiež zabrániť aktom vandalizmu voči nim a ich rozkrádaniu. A v prípade vojny platí navyše aj zdržanie sa odvetných opatrení voči kultúrnym statkom nepriateľa.

Zachovávanie pamiatok kultúrneho dedičstva platí pre ozbrojené sily na domácej pôde, ale rovnako aj v operáciách medzinárodného krízového manažmentu, keďže sa riadia zásadami medzinárodne uznaných dohovorov o ich ochrane. Text Dohovoru a Druhého protokolu priamo spomína aj záväzky, ktoré sa týkajú príslušníkov ozbrojených síl jednotlivých zmluvných strán. Sta-

novujú, že už v čase mieru sa majú začleniť do vojenských smerníc ustanovenia, ktoré zabezpečia dodržiavanie zásad, ktoré boli na týchto medzinárodných konferenciách dohodnuté. Dôležitou úlohou, na ktorú majú smernice dbať, je príslušníkom ozbrojených síl vstúpiť do úcty ku kultúre a kultúrnym hodnotám všetkých národov. Táto úloha má byť súčasťou vzdelávacích a výchovných programov vo vzdelávacích inštitúciách OS SR. Okrem toho majú jednotlivé štáty stanoviť službu alebo odborný personál, ktorého úlohou bude zabezpečovať ochranu kultúrneho dedičstva a zvyšovať povedomie o ňom. Na to, aby príslušníci ozbrojených a poriadkových síl rozoznali, že ide o súčasť kultúrneho dedičstva je nutné, aby vedeli tieto pamiatky identifikovať. Problémom sa preto ukazuje identifikácia kultúrneho dedičstva počas výkonu vojenských operácií v zahraničí. Preto je dôležité, aby štáty zaväzujúce sa plniť nariadenia Dohovoru a Druhého protokolu riadne označovali svoje pamiatky dohodnutými znamienami. V prípade, ak vie profesionálny vojak identifikovať objekt alebo predmet ako súčasť kultúrneho dedičstva musí overiť či ho protivník nevyužíva vo svoj prospech. Ani sám však nesmie využívať daný chránený objekt v prospech plnenia vlastných úloh. Profesionálny vojak teda musí zabezpečiť, aby žiadna pamiatka chráneného kultúrneho dedičstva nebola zbytočne ohrozovaná alebo nebodaj úmyselne ničená.

5 KULTÚRNE DEDIČSTVO POČAS OZBROJENÉHO KONFLIKTU

Predmetom útoku sa môže stať aj kultúrna pamiatka. Dohovor a Druhý protokol obsahujú preto aj nariadenia, ktoré sa týkajú kultúrnych pamiatok využívaných na vojenské účely. Pri vedení ozbrojeného konfliktu niekedy neexistuje žiadna iná možnosť ako splniť úlohu bez ohrozenia existencie pamiatky. Žiadna kultúrna hodnota totiž nie je voči útokom imúnna. O týchto okolnostiach rozhoduje veliteľ operácie na základe všetkých dostupných informácií. Preto sa v Smerniciach nachádza aj rozsiahly zoznam kultúrnych pamiatok na Slovensku, ktoré majú mať zabezpečenú prednostnú ochranu. Okrem toho v súlade s Dohovorom a Druhým protokolom stanovujú základné ochranné opatrenia týchto objektov v prípade útoku. Úlohy vyplývajúce zo Smerníc platia predovšetkým pre prípad vypuknutia konfliktu na území Slovenskej republiky. Primerane sa ale uplatňujú aj vtedy, keď sú príslušníci OS SR vyslaní na plnenie úloh mimo územia SR. V tom prípade však neplatí definícia kultúrneho dedičstva podľa platných ustanovení Slovenskej republiky, ale definícia kultúrneho dedičstva podľa Dohovoru. Je to pochopiteľné, keďže každý štát má právo definovať čo všetko patrí k jeho kultúrnemu dedičstvu a aké kultúrne hodnoty sa zaviazal chrániť. Smernice okrem toho upresňujú niektoré pojmy, ktoré stanovili Dohovor a Druhý protokol. Napríklad pojem nedotknuteľnosť kultúrnych hodnôt. Ide o prijatie takých opatrení, ktoré minimalizujú alebo úplne vylúčia riziko ohrozenia pamiatok. Predovšetkým ide o využitie všetkých dostupných informácií na identifikáciu kultúrneho dedičstva. Nedotknuteľnosť tiež znamená, že kultúrne pamiatky nebudú ničené, zhabané alebo vyplienené. Ozbrojené sily ich tiež nesmú využívať vo svoj prospech. To znamená, že by nemali byť využívané ako pozorovateľne, veliteľské stanovišťa, obranné postavenie či ubytovne.

Pri plánovaní vojenských operácií je nutné brať do úvahy aj kultúrne dedičstvo. Okrem povinnosti chrániť ho sú v súvislosti s ním v Smerniciach definované aj pojmy vojenský cieľ a vojenská nevyhnutnosť. Objavujú sa v súvislosti s podmienkami zrušenia ochrany kultúrneho dedičstva. Vojenský cieľ môže byť taký objekt, ktorý svojím charakterom, účelom, umiestnením alebo použitím prispieva k vojenskej činnosti. Jeho celkové alebo čiastočné zničenie, obsadenie alebo neutralizovanie predstavuje vojenskú výhodu. Môžu ním byť aj kultúrne statky, ktoré protivník využíva

na vojenské účely. Napríklad pevnosti a hrady sa na tento účel využívajú bežne, hoci je to podľa Dohovoru a Druhého protokolu zakázané.

Vojenská nevyhnutnosť je stav, kedy treba splniť operačnú úlohu, ale neexistuje iný spôsob jej splnenia ako útok proti kultúrnemu dedičstvu alebo jeho využitie v prospech vlastných vojsk. Rozhodnutie o uplatnení vojenskej nevyhnutnosti môže vydať veliteľ práporu alebo vyšší veliteľ. Pri rozhodnutí o uplatnení vojenskej nevyhnutnosti treba brať na vedomie faktory, akými sú eliminácia vysokých strát vlastných vojakov, ohrozenie zdravia civilných obyvateľov a podobne. Za určitých podmienok teda môže dôjsť ku zrušeniu ochrany kultúrnych hodnôt. Všetky režimy ochrany je však možné zrušiť len po vyhlásení vojenskej nevyhnutnosti. Aj tú však môže veliteľ vyhlásiť len vtedy, ak je presvedčený, že protivník využíva objekt chránený Dohovorom a Druhým protokolom na vojenské účely. Vtedy pamiatka nadobúda charakter vojenského cieľa.

Zrušenie ochrany však neznamená pokyn k útoku na kultúrne hodnoty. Kultúrne dedičstvo sa môže stať terčom útoku len v prípade, ak je útok jediným spôsobom, ktorým sa skončí jeho použitie na vojenské účely. Musia sa preto najprv vyčerpať všetky ostatné možnosti, ktorými sa ukončí využívanie objektu na vojenské účely. Zároveň musia byť prijaté všetky možné opatrenia, aby sa minimalizovalo alebo najlepšie úplne predišlo jeho poškodeniu. Veliteľ musí teda zohľadniť aj vhodný výber spôsobu útoku na kultúrnu pamiatku. Základným pravidlom pri rozhodovaní o využití pamiatky na vojenské účely však ostáva zachovanie kultúrnych hodnôt v priestore bojových činností v čo najväčšej možnej miere. Vojaci a personál plniaci úlohy v rámci vojenskej operácie teda nesmú viesť útok na označené kultúrne statky, využívať ich ako úkryt alebo iným spôsobom ohrozovať zachovanie kultúrnych hodnôt bez výslovného rozkazu veliteľa.

V podmienkach Dohovoru je uvedené, že strany bojujúce v konflikte sa zaviazali pri plánovaní a vykonávaní útočných operácií urobiť všetko čo je v ich silách, aby si overili, že ciele, ktoré majú byť napadnuté, nie sú chránenými kultúrnymi hodnotami. Bojujúci musia prijať všetky možné ochranné opatrenia pri výbere prostriedkov a metód útoku s cieľom zamedziť alebo aspoň minimalizovať náhodné poškodenie kultúrnych statkov. Ak sa očakáva, že vojenská výhoda, ktorú jedna strana získa poškodením alebo zničením kultúrnej hodnoty je neúmerná tomuto aktu, veliteľ by nemal prijať rozhodnutie o útoku voči nemu. Koniec-koncov, veliteľ by sa mal vždy snažiť zabrániť útoku, ktorého cieľom sú kultúrne hodnoty chránené Dohovorom.

Smernice upravujú realizáciu Dohovoru a Druhého protokolu pre potreby Ozbrojených síl SR. Aj v súčasnosti sú vojenské konflikty veľkou hrozbou pre kultúrne dedičstvo. Ukázalo sa to počas vojny v Chorvátsku, počas nedávnej občianskej vojny v Sýrii aj počas vojny na Ukrajine. Za ničením kultúrnych hodnôt stojí nevedomosť alebo slepá nenávisť k inej kultúre. Je preto dôležité, aby príslušníci OS SR boli vzdelávaní v problematike ochrany kultúrneho dedičstva počas ozbrojených konfliktov. Kultúrne dedičstvo je nenahraditeľným bohatstvom ľudstva a prostriedkom na pamätanie si vlastnej minulosti. Jeho zachovanie a chránenie preto musí byť prioritou aj v krízových situáciách.

6 ZÁVER

Kultúrne dedičstvo ľudstva pripomína vývoj ľudskej rasy od jej vzniku až po súčasnosť. Vďaka predmetom kultúrnej hodnoty si jednotlivé spoločnosti uchovávajú svoju jedinečnú identitu. Ak chce niekto zničiť iný národ musí zničiť aj pocit spolupatričnosti jeho príslušníkov k nemu. To najlepšie dokáže vďaka zničeniu národného bohatstva. Preto je dôležité, aby bolo kultúrne de-

dičstvo poriadne chránené. Ozbrojené sily jednotlivých štátov preto majú neľahkú úlohu brániť nielen ľudí a krajinu, ale v prenesenom význame aj celú pamäť národa. Príslušníci ozbrojených síl musia mať prehľad o dokumentoch, ktoré zabezpečujú ochranu kultúrnych statkov. Musia sa vzdelávať, aby mohli plnohodnotne brániť kultúrne hodnoty, ktoré utvárajú jednotlivé národy, aj ľudstvo samo. Musia byť dostatočne empatickí na to, aby si uvedomovali, že ničenie pamiatok znamená ničenie ľudstva. Ochrana kultúrneho dedičstva je preto zabezpečovaná množstvom dohovorov, protokolov, vyhlášok či smerníc, a to na medzinárodnej či národnej úrovni. Časom sa ochrana kultúrnych hodnôt preniesla z materiálnych hodnôt aj na duchovné, ktoré sú taktiež ohrozované konfliktmi a pokusmi o ich zničenie. Ľudstvo však vďaka kultúre pretrvá aj naďalej, a to aj vďaka snahám odvážnych ľudí, ktorí robia všetko pre to, aby bolo kultúrne dedičstvo zachovávané a chránené.

„Boli časy, keď zachovávanie kultúrnych hodnôt bolo o záchrane tej-ktorej starej budovy, ale tie časy sú preč. Zachovávanie kultúrnych hodnôt je o zachraňovaní komunit a hodnôt, ktoré stelesňujú.“

Richard Moe

OBRAZOVÁ PRÍLOHA

Berlínsky palác poškodený spojeneckým bombardovaním na konci druhej svetovej vojny

Dubrovník v Chorvátsku bombardovaný počas občianskej vojny v Juhoslávii v roku 1991

Buddha z Bámjánu v Afganistane zničený Talibanom v marci 2001.
Dnes už existuje iba jeho holografická projekcia

Križiacky hrad Krak des Chevaliers bol zbombradovaný Islamským štátom počas občianskej vojny v Sýrii v roku 2013

Bélov chrám v sýrskej Palmýre bol zničený počas sýrskej občianskej vojny v roku 2015

Ninive v Iraku, jedno z najstarších miest na svete bolo zničené Islamským štátom v roku 2016

Kostol svätého Porfýria v Gaze zničený počas izraelských náletov v roku 2023

Svätohorská lavra je jednou z vyše 900 zničených lokalít kultúrneho dedičstva na Ukrajine od vypuknutia vojny vo februári 2022

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o ochrane kultúrneho dedičstva. Schválené Národnou radou Slovenskej republiky uznesením z 28. februára 2001 č. 1292.

HRABOVSKÁ, A.: *Ochrana kultúrnych statkov během ozbrojeného konfliktu : Diplomová práce*. Olomouc : Univerzita Palackého v Olomouci, 2018. 68 s.

JANGL, Š.: Ochrana kultúrneho dedičstva počas ozbrojených konfliktov. In: *Krízový manažment* [online]. 2020, roč. 19, č. 2, s. 68-77 [cit. 2024-10-24]. Dostupné na internete: <<https://krm.uniza.sk/pdfs/krm/2020/02/09.pdf>>.

KAČÍREK, Ľ.: *Kultúrne dedičstvo Slovenska : Vysokoškolské skriptá*. 1. vyd. Bratislava : Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z., 2016. 116 s. ISBN 978-80-89881-05-5.

NEMEC, M.: *Kultúrne dedičstvo ako odkaz : jeho dokumentácia, identifikácia a interpretácia (na príklade tradičnej ľudovej kultúry) : Dizertačná práca*. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2014. 116 s.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 304/2004 Z. z., o prijatí Druhého protokolu k Haagskemu dohovoru o ochrane kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu z roku 1954.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 344/2001 Z. z., o prijatí Európskeho dohovoru o ochrane archeologického dedičstva.

Oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 369/2001 Z. z., o prijatí Európskeho dohovoru o ochrane architektonického dedičstva.

PETŐCZ, K.: *Helsinská konferencia (1975) a jej ľudskoprávne dimenzie*. 1. vyd. Bratislava : Helsinský výbor pre ľudské práva na Slovensku, 2015. 80 s. ISBN 978-80-972220-4-8.

Smernica Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 66/2022, ktorou sa menia a dopĺňajú smernice Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 3/2006 o ochrane kultúrnych hodnôt v prípade ozbrojeného konfliktu v znení smerníc Ministerstva obrany Slovenskej republiky č. 97/2009.

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

Vyhláška ministra zahraničných vecí č. 94/1958 Sb. o Dohovore na ochranu kultúrnych statkov za ozbrojeného konfliktu a Protokole k nemu.

Zákon č. 206/2009 Z. z. Zákon o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

TÉMY NA VEDENIE ZÁVEREČNEJ DISKUSIE

1. Ako by ste charakterizovali kultúrne dedičstvo vy?
2. Máte vo svojom okolí kultúrnu pamiatku, o ktorej ste presvedčení, že by mala mať zvýšenú alebo osobitnú ochranu?
3. Poznáte vo svojom okolí budovy a miesta, ktoré by mali slúžiť ako úkryt hnutelných kultúrnych pamiatok?
4. Akým spôsobom by ste zvyšovali povedomie o kultúrnom dedičstve iných národov?
5. Aké ďalšie kroky by ste navrhovali v rámci medzinárodnej ochrany kultúrneho dedičstva?

Koniec druhej svetovej vojny

Skončenie 2. svetovej vojny neznamenal iba fyzický koniec vojenského konfliktu, ale aj začiatok novej kapitoly v dejinách ľudstva. Ide o najväčší a najrozsiahlejší ozbrojený konflikt, ktorý trval neuveriteľných 2 194 dní. Počas doby jeho trvania zomrelo asi 60 miliónov ľudí (približne 1/3 strát tvorili vojaci a 2/3 civilisti), boli zničené celé mestá a spôsobené nevyčísliteľné škody.

Bombardovanie Nitry. Zomrelo 345 ľudí, z toho trinásť vojakov, zvyšok boli civilisti.

Na frontoch 2. svetovej vojny bojovalo až 110 miliónov ľudí.

Zo 60 miliónov ľudí, ktorí zahynuli počas 2. svetovej vojny bolo približne 360 000 z bývalého Československa, z toho v koncentračných táboroch zahynulo až 235 000 osôb.

Koncentračný tábor Auschwitz-Birkenau bol najväčší nemecký vyhladzovací tábor v dobe nacizmu. Bol zriadený v roku 1941 asi 3 km od zajateckého tábora Auschwitz I, v dedine Brzezinka (nem. Birkenau).

Druhá svetová vojna sa v Európe skončila 8. mája a celosvetovo 2. septembra 1945. Svet, ktorý vychádza z obdobia po vojne, nesie so sebou dedičstvo odhodlania, slobody, vzájomného porozumenia a ľudského spolunažívania. Je našou povinnosťou udržiavať tieto hodnoty živé a presadzovať ich v každodennom živote.

Mier nie je len výsledkom vojenských víťazstiev, ale aj produktom spoločnej ľudskej vôle a snaženia. Máme možnosť budovať na tomto dedičstve, aby sme vytvorili svet, v ktorom bude mier prevládať nad konfliktmi a sloboda nad utrpením.

ISBN 978-80-89609-36-9

